Sfera Politicii

68

REVISTĂ LUNARĂ DE ŞTIINŢE POLITICE EDITATĂ DE FUNDAŢIA "SOCIETATEA CIVILĂ"

Anul VII, 1999

S U M M I T

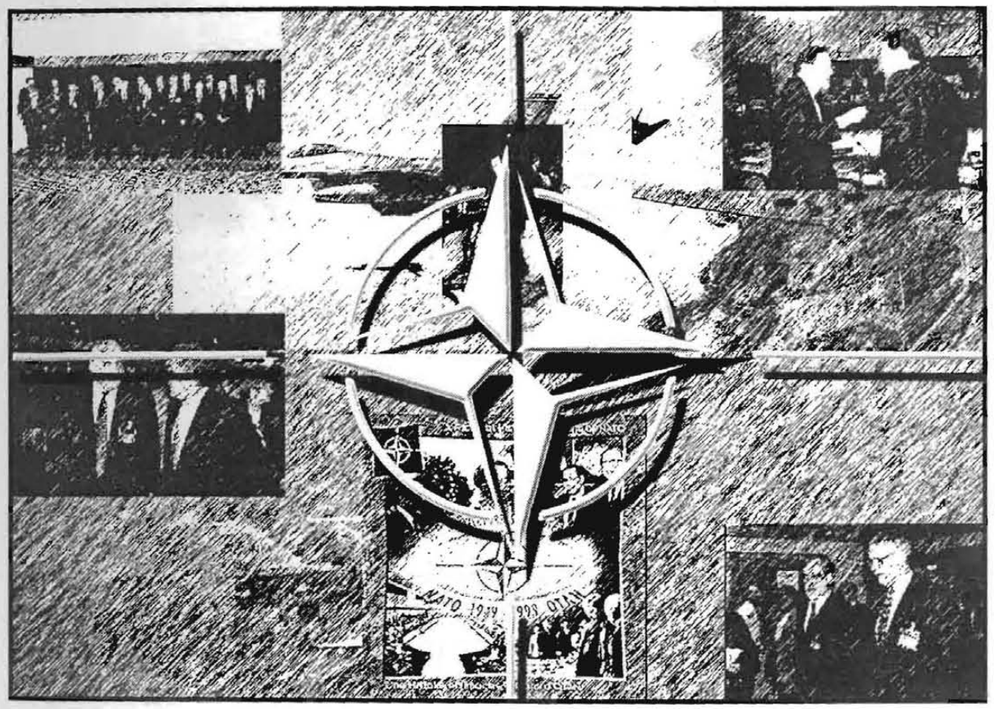

N A T O

1 9 9 9

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultății de Ştiințe Politice şi Administrative din cadrul Universității „Petre Andrei" din Iaşi.

Editorial Board:

CĂLIN ANASTASIU
DANIEL CHIROT
DENNIS DELETANT
GAIL KLIGMAN
DAN OPRESCU
STELIAN TĂNASE (*Editor*)
VLADIMIR TISMĂNEANU
G.M. TAMAS

Fundatia Societatea Civilă

Preşedinte: DAN GRIGORE

Redacţie:
Valentin Stan
Adrian Cioroianu
Laurenţiu Ştefan-Scalat

Traduceri, culegere text, corectură:
Alina Seghedi
Eva Szabo
Mirela Şendruc

Coperta:
Marius Neacşa

Tehnoredactare:
Corina Bardaş

Acest număr apare cu sprijinul
Grupului de presă NORD-EST,
editorul cotidianului
Monitorul

Tiparul executat la:
S.C. Multiprint S.A. - Iaşi

Sfera Politicii

este citită de membrii Parlamentului, de cei mai importanţi oameni de afaceri, de intelectuali, oameni politici şi studenţi. SFERA POLITICII ajunge acolo unde se iau decizii, se creează imagine, se cîştigă influenţă.

Sfera Politicii apare lunar. Revista poate fi procurată şi direct, de la sediul Fundaţiei, str. Piaţa Amzei nr. 13, etaj 1, sector 1. De la 1 aprilie, preţul unui exemplar este 10.000 de lei, iar un abonament pe şase luni costă 90.000 de lei, inclusiv taxele poştale, şi se poate face la sediul redacţiei sau prin telefon.

Outside Romania:
Yearly subscription (12 issues)
is $50, or its equivalent in our country's currency.
Please send checks to:
PO Box 212/22, Bucharest, Romania.
Please include the following information: name, address, institution, phone number, or transfer money in our USD account.

Cont/Account
FUNDAŢIA "SOCIETATEA CIVILĂ"
Lei: 25110246602642003
USD: 25110246602840000
BANKCOOP ROSETTI

În atenţia cititorilor:
Adresa Fundaţiei "Societatea Civilă" este:
Str. Piaţa Amzei nr. 13, et. 1, CP 212, OP 22, Bucureşti
Tel/Fax: 312.84.96; Tel: 659.57.90
E-mail: sfera@dnt.ro
Adresa noastră Internet: **http://dntb.ro/sfera**

SFERA POLITICII este înregistrată
în *Catalogul publicaţiilor din România*
la numărul 4165.
Reproducerea articolelor apărute în publicaţia noastră se face numai cu acordul redacţiei.

Cuprins

2.	*Editorial*	**Dan Pavel**	O lume fără NATO
4.	*NATO azi*	**Strobe Talbott**	Politica uşilor deschise
12.		**Valentin Stan**	Pacea Europei
19.		**Gabriel Stănescu**	Europa impune o strategie
23.		**Adrian Niculescu**	Cîteva argumente
29.		**Anca Achţi**	Integrare europeană şi democraţie
32.	*Conferinţă*	**Alexander Yakovlev**	Contrarevoluţia rusă
39.	*Dezbateri*	**Daniel Dăianu**	Criza şi discuţiile cu FMI - cîteva repere
42.	*Arhiva* Sfera Politicii	**Document**	Răfuieli la vîrf
45.	*Politică externă*	**Cosmin Popa**	Modificări doctrinare în politica externă a Federaţiei Ruse
52.	*IdeoSfera*	**George Voicu**	Mitul Nae Ionescu (IV)
61.	*Cărţi şi autori*	**Oana Mateescu**	Societatea civilă - o validare relativă?
		Barbu N. Nicolae Dan	O nouă imagine a statului
64.	*Semnale*		

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

O lume fără NATO

DAN PAVEL

Stau la birou, în fața unui munte de cărți, reviste și broșuri de relații internaționale, strategie, *political science* și îmi dau seama că în acest moment nu îmi sînt de nici un folos. Ele sînt depășite de istorie. Nici una dintre ele nu vorbește despre posibilitatea unui război ofensiv al NATO, despre consecințele acțiunilor de purificare etnică pentru echilibrul geopolitic al unei regiuni a lumii, despre revizionismul strategic care poate să apară în perioade de criză majoră. Or, războiul din Serbia este o criză majoră. Așa cum sovietologii, kremlinologii și în general politologii nu au fost în stare să prevadă sau măcar să înțeleagă procesul prăbușirii comunismului totalitar de tip sovietic, nici acum specialiștii și planificatorii occidentali nu au fost capabili să înțeleagă - înainte de angajarea în război – care vor fi consecințele actelor lor. Este însă mai mult decît o simplă perioadă de criză. Este o perioadă de rescriere a regulilor vieții politice internaționale. Așa cum s-a întîmplat și cu alte ocazii în istorie, schimbările care se petrec nu se impun la masa tratativelor, ci prin forța armelor. Oricît de moderni s-ar crede, oricît de sofisticați, computerizați, mediatizați și mai nu știu cum ar fi contemporanii noștri, ei nu au fost în stare să discute, să negocieze în mod rațional diferendele de acum. De aceea, au ajuns cu deciderea divergențelor pe calea războiului. A trebuit să înceapă războiul din Iugoslavia pentru ca să ne dăm seama că însuși modul în care se poartă azi războiul s-a schimbat în mod fundamental. Dacă și pacea și războiul nu mai înseamnă ceea ce erau odată, oare cum va arăta lumea în viitor ? Acestea sînt cîteva din întrebările la care voi încerca să răspund. De această dată însă voi renunța în mare parte la trimiterile bibliografice, nu pentru că nu cred într-un asemenea demers – mereu am crezut – ci pentru că lucrurile care se întîmplă sînt prea noi pentru a fi apărut în cărți.

De la mijlocul secolului al XVII-lea încoace, mai precis de la 1648 încoace, cînd s-a încheiat tratatul din Westphalia[1], în urma încheierii "Războiului de 30 de ani," s-a trecut la o ordine a lumii în care s-a pus pe primul plan principiul suveranității statelor. Pacea din Westphalia a pus capăt unei perioade a istoriei dominate de războaie religioase, pentru a inaugura o perioadă a războaielor politice. Dacă ar fi să îl credem pe Samuel Huntington, s-a trecut - începînd cu războiul din Afganistan, continuînd cu războiul din Golf și războaiele din fosta Iugoslavie – la o perioadă istorică dominată de războaiele dintre civilizații. Este o lume multipolară și multicivilizațională, în care, în timp ce la nivelul global sau macro al politicii mondiale înfruntarea principală dintre civilizații este între Vest și celelalte, la nivel local sau micro principala confruntare este între Islam și ceilalți[2].

Principala organizație de securitate, politică și militară a Occidentului este NATO. Conform felului în care se autodefinește, organizația nord-atlantică este o alianță regională defensivă, al cărei scop este asigurarea securității colective a membrilor săi. Războiul din Iugoslavia – pe care mulți continuă încă să nu îl considere un război – ne pune în situația de a redefini NATO. Întîmplarea face că în cursul lunii aprilie a.c., la București a sosit într-o vizită Strobe Talbot, adjunct al secretarului de stat al SUA. Înainte de a se întîlni cu presa și oamenii politici, el a dorit să se întîlnească cu un grup de experți. L-am întrebat dacă va schimba statutul NATO ceea ce se întîmplă în Iugoslavia, mai ales dacă se va trece la o intervenție terestră. Mi-a răspuns că nu. În ciuda faptului că NATO se află într-un război cu Iugoslavia, pe care o bombardează din plin, Talbot și alții ca el continuă să considere NATO drept o alianță regională defensivă. Dacă principala caracteristică a alianței este aceea de apărare colectivă[3], atunci NATO nu putea să bombardeze Iugoslavia și nici o altă țară. Actuala acțiune militară NATO intră în contradicție chiar și cu *noul concept strategic* al NATO.

Obiectivul esențial al NATO, așa cum este el enunțat în Tratatul de la Washington și reafirmat în Declarația de la Londra, "este de a apăra libertatea și securitatea tuturor membrilor săi prin mijloace politice și militare, conform principiilor Cartei Organizației Națiunilor Unite." Din acest obiectiv esențial, pentru Alianța Atlanticului de Nord decurg îndeplinirea următoarelor sarcini fundamentale de securitate:

"I. asigurarea uneia dintre bazele indispensabile unui climat stabil de securitate în Europa, bazat pe dezvoltarea instituțiilor democratice și pe angajamentul de a regla diferendele în mod pașnic, în care nici o țară nu ar fi în măsură să recurgă la intimidare sau coerciție împotriva unui stat european, oricare ar fi el, nici să-și impună hegemonia prin amenințare sau recurgere la forță;

II. să servească Aliaților, conform dispozițiilor Articolului 4 din Tratatul Atlanticului de Nord, drept for de consultare transatlantică pentru orice problemă care ar afecta interesele lor vitale, mai ales în cazul producerii unor evenimente ce reprezintă un risc pentru securitatea lor, și drept cadru adecvat de coordonare a eforturilor lor în domenii de interes comun;

III. exercitarea unei funcții de disuasiune împotriva oricărei amenințări ce vizează teritoriul unui stat membru NATO și o funcție de apărare în caz de agresiune;

IV. păstrarea echilibrului strategic în Europa."[4]

Oricît de mult s-ar strădui cineva să înțeleagă care este legătura între ceea ce se întîmplă în momentul de față în Iugoslavia și textele la care m-am referit, nu va reuși să o stabilească. Nici textul tratatului NATO, nici noul concept strategic nu oferă o bază suficientă de principii pentru a justifica această acțiune militară. Mai degrabă, vom găsi justificări în diferite rezoluții ONU. În ciuda faptului că articolul 12 al tratatului de la Washington D.C. permite reconsiderarea, revizuirea tratatului, se pare că birocrații NATO se încăpățînează să facă din acest document unul de referință, inalterabil, la fel precum constituția americană. Or, aceasta a fost schimbată doar la cîțiva ani, prin cele zece amendamente cunoscute sub numele de *Bill of Rights* (adoptate în 1791, după ce textul inițial al legii fundamentale americane fusese conceput în 1787).

Intervenția NATO în Iugoslavia este justificată din punct de vedere politic, militar, moral. Dar NATO nu a fost pregătită din punct de vedere conceptual pentru a o motiva. Așa cum nu a fost pregătită politic pentru a lua în considerare candidatura unor țări care ar fi întărit flancul sudic, NATO nu este încă pregătită pentru a prelucra principial amenințările de securitate. Va fi tot mai greu să se continue așa cum a început în Iugoslavia. De felul în care NATO va reuși să se înnoiască, depinde chiar soarta lumii în care trăim. Dacă nu se va înnoi, NATO riscă să intre într-un conflict cu lumea, la care nu va putea să facă față, orice este scris în textele sale de bază. Dacă o lume fără NATO are sens, un NATO în conflict cu lumea nu are sens. Este nevoie de un revizionism strategic. Ce este NATO știm, dar organizația nu mai știe ce a devenit lumea. Ea trebuie să țină cont în primul rînd de criteriul drepturilor omului, de problema intervenționismului legat de respectarea sa, de faptul că un asemenea intervenționism impune schimbarea statutului organizației din defensivă în ofensivă. Se impune reformularea principiilor NATO. Poate că se impune chiar și reformularea principiilor Cartei ONU, mai ales că această organizație s-a dovedit a fi în mare parte un eșec. Mileniul următor a început chiar înainte de anul 2001, dar politicienii nu au înțeles acest lucru. Ei continuă să gîndească la fel ca în mileniul trecut, ca în secolul trecut.

Note:

1. Cu toate că am fost obligat – ca student la filosofie – să studiez istoria, azi nu îmi pare rău. Știu că nu este vorba despre tratatul de la Westphalia, pentru simplul motiv că aceasta este o regiune, iar negocierile s-au purtat în orașele Munster si Osnabruck.
2. Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York: Simon &Schuster, 1996), p. 255.
3. Vezi preambulul la *Tratatul Atlanticului de Nord*, încheiat la 4 aprilie 1949, la Washington, D.C., și care a intrat în vigoare la 24 august 1949, după ce toate statele semnatare și-au depus ratificarea.
4. *Conceptul strategic al Alianței*, adoptat de către șefii de stat și de guvern participanți la reuniunea la vîrf a Consiliului Atlanticului de Nord,ținut`la Roma pe 7 și pe 8 noiembrie 1991. Pentru textul integral al acestui document, vezi Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, *Manualul NATO. Parteneriat și cooperare*, ediție revazută și adaugită, traducere de Cristian Unteanu (București: Nemira, 1997), "Anexa IX."

DAN PAVEL - Absolvent al Facultății de Filosofie, Universitatea București. Doctor în filosofie. A fost director de cercetare la Institutul de Studii Politice de Apărare și Istorie Militară. A fost redactor-șef adjunct la revistele *22* și *Polis*. Autor al lucrărilor *Bibliopolis* și *Etica lui Adam. Sau de ce rescriem istoria*. Recent a publicat *Cine și de ce? Interviuri despre politică și alte tabuuri*.

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultății de Științe Politice și Administrative din cadrul Universității „Petre Andrei" din Iași.

STROBE TALBOTT

Politica uşilor deschise

Teleconferinţa pe care v-o prezentăm s-a desfăşurat în luna martie şi a avut ca subiect Summit-ul NATO de la Washington. Ea l-a avut ca invitat pe Strobe Talbott, secretar de stat în guvernul SUA. A fost mediată de reporterul Rick Foucheux. Strobe Talbott a stat de vorbă cu analişti politici şi cu jurnalişti din Bucureşti, Liubliana, Sofia, Tallin, Riga şi Vilnius. România a fost reprezentată de Stelian Tănase şi Dorel Şandor. Privind retrospectiv, aceeastă masă rotundă indică temperatura NATO, înainte de episodul Kosovo.

Foucheux: Summit-ul NATO, despre care vrem să discutăm va avea loc la Washington, pe 23 şi 24 aprilie şi va comemora cea de-a 50 aniversare a Alianţei Nord Atlantice. Aş vrea să vă întreb, în primul rînd, care sunt obictivele acestui summit?

Talbott: Răspulsul este foarte simplu. NATO a servit foarte bine cauza păcii şi interesele comunităţii euro-atlantice, de-a lungul ultimilor 50 de ani. Întrebarea este cum va putea sluji în continuare cauza păcii în această comunitate în următorii 50 de ani, mai ales în contextul sfîrşitului războiului Rece şi a naturii nesigure a tratatelor şi a oportunităţilor. Acestea sunt întrebările pe care liderii şi le vor pune şi la care se vor strădui să găsească răspunsuri.

Foucheux: Acestea fiind premisele unei foarte interesante conversaţii, îi invit pe participanţii din alte ţări să ni se alăture. Şi începem cu Bucureşti.

România: Sentimentul general în România este că ţara noastră nu va fi invitată să înceapă negocierile pentru integrarea în NATO în cadrul summit-ului din aprilie de la Washington. S-a ajuns la această idee după întîlnirea NATO din iunie 1997 şi devine tot mai clar că şansele ca această stare de fapt să se schimbe în următorii ani sunt foarte mici. În aceste condiţii şi dat fiind faptul că Polonia, Ungaria şi Republica Cehă au intrat deja în NATO, va apărea o ruptură inevitabilă în Europa de Est între aceste state şi cele lăsate afară.

Din punctul de vedere al României, ne preocupă impactul pe care această ruptură îl va avea în cel puţin cinci privinţe: erodarea relaţiilor dintre România şi NATO în comparaţie cu cele dintre statele ne-membre NATO; relaţiile regionale cu Polonia, cu Republica Cehă şi cu Ungaria; poziţiile şi iniţiativele Rusiei şi ale Ucrainei faţă de cele două grupe de state care se preconizează că vor fi noi membri NATO şi ţările neinvitate şi, prin urmare, perceperea internă pe care o are România faţă de Vest şi faţă de Statele Unite. Întrebarea mea specifică este: ce încearcă să facă Administraţia Americană pentru a păstra această ruptură în limite rezonabile?

Talbott: Este o întrebare excelentă care ne aduce direct în mijlocul discuţiilor purtate de preşedinţii noştri, de secretarul nostru de stat, M Albright şi de Ministrul dumneavoastră de Externe, Andrei Pleşu şi a discuţiilor pe care eu însumi le-am avut recent la Washington cu consilierul preşedintelui Constantinescu, Zoe Petre.

Sunt foarte încrezător, şi cred că poporul român ar trebui să fie la fel de încrezător, că România va rămîne în cursa pentru integrare în toate instituţiile care constituie comunitatea euro-atlantică, inclusiv NATO. Îmi amintesc foarte clar nu numai vizita preşedintelui Clinton la Bucureşti, de acum doi ani, în preajma summit-ului de la Madrid, cînd a fost aşa de cald primit, ci şi propriile mele vizite frecvente în ţara dumneavoastră, cu un sfert de secol în urmă, cînd eram corespondent de presă în această regiune. Nu am crezut niciodată că voi ajunge să văd ziua şi cred că mulţi români au visat că ţara lor va ajunge cum este astăzi, un candidat viabil pentru parteneriatul NATO.

Pentru a răspunde la întrebarea dumneavoastră cît şi pentru alte posibile întrebări care vor urma, vreau să specific faptul că liderii NATO nu au luat încă nici o decizie cu privire la numărul sau la numele viitorilor membri ai Alianţei. S-a luat totuşi o decizie la Madrid şi va fi reafirmată şi demonstrată într-o maniară palpabilă la summit-ul

de la Washington, şi astfel uşa este deschisă. Cele trei state care vor intra curînd în Alianţă nu vor fi nici ultimele, nici penultimele. Acest proces va continua. România a fost bineînţeles menţionată în comunicatul de la Madrid. Acesta a fost un act bine gîndit, iar România ar trebui să fie foarte încrezătoare în aceste perspective.

Unul dintre subiectele despre care am vorbit foarte mult cu omologii noştri români este economia. Problemele economice sunt probleme de securitate. Iar România a trecut in ultima vreme printr-o perioadă foarte dificilă. Noi suntem impresionaţi de felul în care liderii politici şi guvernul colaborează cu FMI, cu toate că România a trecut printr-o perioadă foarte dificilă. În multe alte aspecte, România a continuat să facă faţă cerinţelor de la Madrid fiind, aş putea spune, un exportator de securitate în regiune, care este un criteriu de bază pentru integrarea deplină în NATO.

Foucheux: Ne mai întoarcem la Bucureşti cu încă o întrebare.

Bucureşti: La conferinţa NATO din decembrie, secretarul de stat SUA, Madelain Albright, a folosit termenul *Madrid plus* pentru a caracteriza ceea ce se va realiza la Washington în termenii relaţiilor cu ţările candidate. Aş vrea să ştiu dacă acest *Madrid plus* există cu adevărat, avînd în vedere faptul că este foarte puţin probabil un al doilea val de extindere NATO?

Talbott: *Madrid plus* înseamnă de fapt o combinaţie între ceea ce se spune şi ceea ce se face în cadrul summit-ului de la Washington. În funcţie de ce se întîmplă în preajma summit-ului de la Washington, vom prezenta foarte clar, pentru toţi cei interesaţi, inclusiv ţările care aspiră la aderare, deci acele ţări care doresc să aparţină structurii NATO în viitor, ideea că acesta este un proces în desfăşurare şi nu sunt doar vorbe în vînt. Nu este vorba doar de retorică, nu este un simplu slogan. Acesta este un proces real care va grăbi ziua în care majoritatea ţărilor care merită, care vor şi care aduc o contribuţie netă la NATO se vor alătura efectiv alianţei. Deci, fără îndoială, dumneavoastră şi colegii dumneavoastră din ţările care iau parte la discuţie astăzi, veţi studia cu foarte mare atenţie comunicatele, declaraţiile oficiale adoptate la summit-ul de la Madrid. Însă sper că veţi fi foarte atenţi şi la acţiunile efective care se vor efectua, la iniţiativele particulare care se doresc a fi mijloace de accelerare şi de îmbunătăţire a capacităţii structurii dumneavoastră militare pentru a interacţiona cu structurile NATO şi pentru a ţine în mişcare procesele de reformă economică şi politică, pentru că acestea sunt la rîndul lor aspecte cruciale ale întregului proces.

Foucheux: Mulţumesc Bucureşti. Vom vorbi acum cu Liubliana.

Liubliana: Discrepanţa de percepţie a NATO dintre SUA şi aliaţii europeni se dovedeşte a fi în creştere. Statele Unite vor să implice Europa în rezolvarea de probleme din Lumea a Treia, în timp ce Europa vrea ca America să continue să se ocupe de problemele bătrînului continent. Cum aţi comenta acest lucru?

Talbott: Cred că daţi prea mare importanţă diferenţelor dintre noi şi aliaţii noştri europeni. Dar cred că înţeleg motivul pentru care faceţi acest lucru. Există o falsă impresie pe care am întîlnit-o în recentele mele vizite în Europa, pe care le voi continua la cererea secretarului de stat Albright. Există percepţia conform căreia Statele Unite favorizează ceea ce se poate numi un *NATO global*, un NATO care ar întreprinde misiuni peste tot în lume. Acest lucru nu este adevărat. Statele Unite fac un corp comun cu restul Alianţei în recunoaşterea principalelor arii de interes care se plasează în zona ţărilor membre ale Alianţei. Sursa acestui punct de vedere este următoarea: în această lume care devine din ce în ce mai închisă şi mai independentă, există ameninţări care pot apărea de la mare distanţă, dar pe care trebuie să ne gîndim să le rezolvăm înainte să ne lovească. Vorbesc despre proliferarea rachetelor balistice, de proliferarea armelor de distrugere în masă, de terorism şi de alte lucruri asemănătoare. Iar Statele Unite împreună cu ceilalţi aliaţi încearcă să pună astfel de întrebări pe agenda Alianţei, pentru a ne folosi resursele, inteligenţa, intelectul pentru a găsi modalităţi de a face faţă acestor probleme înainte ca ele să ne afecteze direct. Însă nu se pune problema că scopul geografic al principalelor activităţi ale Alianţei se va suprapune exclusiv cu cel al Europei şi cu cel al comunităţii transatlantice.

Liubliana: Cealaltă întrebare este în legătură cu lărgirea NATO. Reprezentanţii Sloveniei la NATO – mă refer la senatorii Both, Perry şi

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

Berretinski – susţin că Slovenia nu numai că întruneşte criteriile NATO, ci le şi depăşeşte şi, prin urmare, ar trebui să fie invitată să se alăture Alianţei în aprilie. Putem să ne aşteptăm la mai multe detalii, declaraţii şi promisiuni în această privinţă faţă de cele primite la Madrid?

Talbott: Cu siguranţă – ţin să subliniez că am spus acelaşi lucru în răspunsul pe care l-am dat întrebării de la Bucureşti – pentru că nu s-au luat nici un fel de decizii finale. Statele Unite, mai bine zis preşedintele nostru, şi Alianţa în ansamblul ei nu au luat vreo hotărîre cu privire la mărimea şi la substanţa lărgirii Alianţei. Puteţi să fiţi siguri de un lucru – în Slovenia şi în celelalte ţări aspirante – că acest proces al uşilor deschise va continua. Iar Slovenia este în special vizată, datorită rolului său activ din Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic şi din Parteneriatului pentru Pace, ţara dumneavoastră fiind destul de bună pentru a găzdui un exerciţiu comun. Guvernul dumneavoastră a spus că va garanta drepturi foarte largi aviaţiei aliate în caz de necesitate, iar acest lucru ar putea fi cu adevărat necesar în legătură cu criza actuală din Kosovo. Deci Slovenia rămîne în mare măsură pe drumul cel bun. Vorbiţi despre prietenii Sloveniei şi despre avocaţii ei de la Washington. Slovenia are un asemenea prieten şi avocat în preşedintele american şi în secretarul de stat SUA.

Foucheux: Mulţumiri pentru intervenţiile din Liubliana. Ne mutăm acum la Talinn şi ascultăm întrebările de aici.

Tallin: Prima mea întrebare se leagă de faptul că am aflat astăzi că preşedintele rus Boris Elţîn l-a sunat pe preşedintele Clinton să îi spună că Rusia nu va lăsa NATO să folosească forţa în Iugoslavia, pentru a rezolva criza din Kosovo. Ce credeţi despre acest lucru?

Talbott: Am auzit rapoartele de presă care se referă doar la declaraţia care a fost făcută în numele preşedintelui Elţîn în afara Moscovei. Un lucru este clar în acest episod, este clar din confruntarea pe care comunitatea internaţională a avut-o cu Slobodan Miloşevici toamna trecută, a fost clar în crizele pe care le-am avut – crizele în serie pe care le-am avut cu Saddam Hussein în Irak – este clar că guvernul rus, conducerea de la Moscova nu au fost de acord cu folosirea forţei în aceste situaţii. Statele Unite şi aliaţii lor nu vor să folosească forţa. Nu suntem foarte entuziaşti pentru folosirea forţei. Totuşi, recunoaştem că în relaţiile cu anumiţi lideri, ca Slobodan Miloşevici, vom avea o atitudine asemănătoare, deoarece singurul limbaj pe care îl înţeleg este cel al forţei. Iar ironia situaţiei cu care ne confruntăm în Kosovo este următoarea: şansele de a avea un rezultat paşnic în procesul diplomatic de la Rambouillet cresc cu cît pare mai reală ameninţarea cu forţa. În cazul în care credibilitatea ameninţării cu forţa scade, cresc şansele ca folosirea efectivă a forţei să fie necesară. Şi mai cred că alianţa şi-a păstrat un grad înalt de solidaritate. Într-adevăr avem unele neînţelegeri cu partenerii ruşi în această privinţă, însă neînţelegerile nu ne-au împiedicat să lucrăm împreună cu ruşii pentru a împinge diplomaţia cît mai departe cu putinţă.

Tallin: Următoarea mea întrebare este: mai au ruşii vreo influenţă asupra deciziilor americanilor cu privire le ce ţări vor intra în NATO?

Talbott: NATO a luat o poziţie de la începutul procesului de lărgire, poziţie care a revenit în centrul atenţiei în 1994, acum cinci ani, şi anume că NATO însuşi va decide cu privire la structura lărgirii, ce ţări vor fi eligibile, iar aceasta va fi o decizie suverană a Alianţei, care va fi luată de ţări suverane. Şi nici o ţară – inclusiv ţara mea, pe care o cunosc foarte bine – nu va fi exclusă din Alianţă din motive geografice sau istorice. Aceasta a fost poziţia consistentă a Statelor Unite şi poziţia Alianţei în ansamblul ei, poziţie pe care Alianţa a articulat-o în summit-ul de la Madrid. Sunt sigur că aceste principii vor fi întărite la summit-ul de la Washington.

Foucheux: Ne continuăm acum discuţia cu Sofia.

Sofia: Prima mea întrebare se referă tot la procesul de lărgire a NATO. Unele ţări care îşi depun candidatura sunt mai bine pregătite decît altele şi îşi exprimă o dorinţă mai mare de a se alătura Alianţei. Credeţi că ar trebui stabilite diferite modalităţi de lărgire, cu probleme şi cu orare clare? Aş dori să ne daţi şi unele lămuriri cu privire la şansele pe care le are Bulgaria pentru integrarea în NATO.

Talbott: SUA şi colegii noştri din Alianţă nu credem că ar trebui să punem laolaltă mai multe

ţări. Nu credem că trebuie să privim acest proces pe categorii de state. Statele trebuie să fie judecate individual, caz după caz. Aceasta în primul rînd. Deci nu vom sugera şi nici nu vom susţine sugestia de a aranja piste diferite de integrare pentru anumite categorii de ţări. Totuşi, recunoaştem faptul că anumite ţări evoluează în anumite feluri, cu un anumit ritm. Fiecare dintre ţările prezente în această conferinţă are o experienţă istorică diferită şi, prin urmare, trebuie să recunoaştem şi să înţelegem aceste diferenţe, de vreme ce încercăm să încurajăm unele ţări, să le ajute pe altele să se pregătească pentru intrarea în Alianţă.

Aş vrea să spun, că Bulgaria, o ţară pe care am vizitat-o mulţi ani şi cu a cărei conducere am avut plăcerea să lucrez în ultima vreme, a realizat un progres extraordinar în ultimii doi ani. Cred că Bulgaria şi liderii săi ar trebui să fie mîndri de recordul pe care l-aţi stabilit de la întîlnirea de la Madrid şi sunt convins că se vor găsi modalităţi de a exprima aceste încurajări în contextul summit-ului de la Washington. Aş vrea să menţionez că prim-ministrul Kostov a anunţat de curînd ceea ce pare a fi un pas înainte, semnificativ în rezolvarea neînţelegerilor cu vecinii dumneavoastră din fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei cu privire la problema limbii. Am avut şi eu o contribuţie personală în această chestiune diplomatică, lucrînd cu ambasadorii Avis Bohlan şi Chris Hill în Skopje. Cred că meritaţi toate felicitările pentru acest lucru. Această dispută, dacă o pot numi astfel, era o problemă clasică în Balcani şi cred că abilitatea dumneavoastră de a lucra cu vecinii şi nu neapărat rezolvarea problemei în sine este de bun augur pentru viitor şi demonstrează că în ambele ţări sunt buni cetăţeni pe plan internaţional, ceea ce este un element esenţial în alegerea de noi membri NATO.

Sofia: Următoarea întrebare se referă la Kosovo şi la criza din Balcani. Credeţi că această criză va afecta spiritul summit-ului de la Washington?

Talbott: Voi fi cît se poate de sincer. Criza din Kosovo este încă un test care pune la încercare abilitatea NATO de a face faţă evenimentelor care au precedat Războiul Rece. Este un test de abilitate care priveşte procesele de luare a deciziilor, inclusiv capacităţile militare ale Alianţei şi, de asemenea, este un test în eeea ce priveşte abilitatea NATO de a conlucra cu alte organizaţii internaţionale şi cu ţări partenere care nu sunt membre ale Alianţei şi care, în unele cazuri, nu şi-au exprimat dorinţa de a se alătura acesteia. Mă gîndesc la ţări ca Federaţia Rusă şi Ucraina, ca să dau doar două exemple. Dacă în momentul desfăşurării summit-ului de la Washington, criza din Kosovo va fi controlată, iar comunitatea internaţională, inclusiv NATO, vor fi în poziţia de a dirija această criză spre o înţelegere. Acesta va fi un lucru pozitiv pentru Alianţă şi pentru viitorul acesteia. În caz contrar, lucrurile nu vor sta tocmai bine. Noi nu am avut nevoie de noi stimulente pentru a ne folosi toată energia pînă la şi după Rambouillet, pentru a soluţiona criza din Kosovo. Cît despre efectul implicării în criza din Kosovo, pentru lărgirea NATO am făcut deja unele referiri în răspunsul dat intervenţiei din Liubliana. M-am referit la modul în care ţările partenere, ţările aspirante – adică cele care vor să facă parte din Alianţă – au contribuit în Bosnia, inclusiv cu trupe. Aceasta este o ocazie bună pentru aceste ţări de a demonstra că sunt capabile să joace un rol activ şi constructiv în soluţionarea problemelor mondiale.

Foucheux: Vom discuta acum cu oaspeţii din Riga.

Riga: Auzim tot timpul că Uniunea Europeană este şi ea în plin proces de extindere. Însă întîlnim tot mai des rapoarte despre neînţelegerile din NATO cu privire la rolul şi la misiunea sa. Vorbiţi despre *uşa deschisă*. Dar cum putem intra într-o casă ai cărei locatari nu ştiu cîte etaje va avea aceasta? Aş vrea să ştiu cum va fi tratată această problemă la Washington şi ce se va face pentru a se păstra *uşa deschisă*?

Talbott: În metafora dumneavoastră, se reflectă o concepţie greşită cu privire la nivelul şi la natura neînţelegerilor din Alianţă în unele probleme. Am fost direct şi personal implicat, ca şi secretarul de stat Albright, în colaborarea cu toţi aliaţii şi vă pot asigura că, deşi există unele aspecte asupra cărora va trebui să ne mai oprim, există un grad foarte mare de consens între aliaţi, în subiectele cheie. Iar unul dintre acestea se referă la necesitatea de a păstra o *uşă deschisă* şi de a ne asigura că ţările cărora NATO le-a legitimat speranţele să nu fie dezamăgite, asigurîndu-ne totodată că ele sunt capabile să facă parte din asemenea instituţii.

În al doilea rînd, cu toate că Statele Unite nu sunt un membru al Uniunii Europene, cred că procesul de lărgire NATO a servit drept stimulent

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

pentru lărgirea E.U., lucru declarat de unele state membre ale acestei instituții. Extinderea NATO nu amenință statele din această zonă, pentru că nu face decît să mărească zona de securitate, ceea ce ușurează și extinderea E.U. Vreau să repet ce am spus mai devreme cu privire la România. Nu am crezut că am să văd ziua în care vom trata cu trei state suverane și independente din regiunea baltică, state care își exprimă dorința de a fi membre NATO. Iar NATO încurajează serios această tendință, pentru a le aduce cît mai repede în Alianță. În plus, cred că țara dumneavoastră a făcut eforturi considerabile pentru a consolida o societate dreaptă care respectă atît indivizii, cît și grupurile minoritare. Iar acesta este un credit în plus pentru integrarea în NATO.

Riga: Toți președinții statelor baltice au semnat o declarație prin care cer un răspuns clar, după summit-ul de la Washington, cu privire la perspectivele intrării în Alianță. Domnule Talbott, puteți face unele comentarii cu privire la posibilitatea primirii unui răspuns clar?

Talbott: Cred că veți avea acest răspuns clar. Însă nu pot prevedea ce vor decide președintele Clinton și ceilalți lideri ai Alianței cu privire la programul integrării. Însă în problema păstrării cu adevărat a unei uși deschise pentru orice țară, fără excepții de ordin geografic sau istoric, pentru ceea ce este o aspirație legitimă. Vă asigur că mesajul va fi foarte clar și sper că nu doar în contextul summit-ului NATO de la Washington, dar și în contextul lucrărilor Comisiei de Parteneriat Baltic, în care am fost direct implicat.

Foucheux: Mulțumesc, Riga. Să vorbim despre Vilnius.

Riga: Domnule Talbott, la Madrid, statele baltice erau menționate ca membri aspiranți. Guvernul lituanian spune că a făcut pași importanți atît în politica de apărare cît și în politica economică. Ce formulă propuneți la Washington ca să evaluați progresul lituanian? Mulțumesc.

Talbott: Înțelegeți că mai întîi este foarte important pentru noi cei care îi ajutăm pe secretarul Albright, pe președintele Clinton și pe șefii noștri să se pregătească pentru summit-ul de la Washington să nu judecăm deciziile pe care ei nu le-au luat încă, inclusiv problemele referitoare la *limba* pe care o vom vorbi la Washington. Dar cred că atunci cînd liderii se vor întîlni, vor găsi metode de a evalua ceea ce Lituania și alte țări au făcut pe plan militar, politic, social și economic.

Riga: Ce pachet de măsuri credeți că ar fi mai potrivit pentru intrarea în NATO? Și încă o întrebare scurtă. Cînd este acest lucru posibil? Cînd ne putem aștepta la un summit de lărgire a NATO?

Talbott: Într-un răspuns anterior, afirmam că la summitul NATO nu se vor spune doar cuvinte, cuvinte atent alese, care să reafirme principiile de bază despre care am vorbit. Vor fi, de asemenea, discuții despre inițiative concrete menite să lărgească dialogul, cooperarea, programele de ajutor reciproc care se desfășoară între alianță ca un întreg și statele aspirante, pe de o parte, și membrii NATO, inclusiv Statele Unite și celelalte țări membre, pe de altă parte. Există idei concrete, pe care nu le voi specifica aici, pentru că încă e nevoie de multă muncă. Dar aș rezuma totul astfel: pe lîngă acțiuni solemne, va fi un plan de acțiune, și chiar sunt tentat să spun planuri, la plural, care să facă acest proces să funcționeze într-o manieră folositoare pentru colegii noștri militari de-a lungul liniilor ONU cu care voi sunteți familiarizați în zona baltică.

Foucheux: Mulțumesc, Vilnius. Programul nostru "Dialog" de astăzi este cu Secretarul de stat Strobe Talbott. Ne întoarcem la București.

București: Ușa este deschisă, dar acest proces ar putea dura cîțiva ani. Între Madrid și Washington ca și între Washington și următorul summit este o perioadă de timp. O țară ca România are nevoie de o abordare dinamică.

Avînd în vedere buna cooperare între România și Statele Unite în timpul ultimului an, ce intenționează administrația să facă pentru a susține România în vederea unei soluții optime pentru securitatea internațională atît timp cît ușa va rămîne deschisă? Mulțumesc.

Talbott: Cred că am început să răspund la întrebarea aceasta într-un răspuns anterior. Dar aș vrea să spun ceva despre răbdare în această privință. Înțeleg foarte bine, nu numai pentru că am lucrat în multe din țările voastre, dar le-am și vizitat multă vreme într-o perioadă cînd ați simțit foarte bine ce înseamnă opusul siguranței și al

democrației. Vă înțeleg nerăbdarea, a voastră și a liderilor dumneavoastră. Sper că veți înțelege însă unele lucruri. NATO rămîne pentru totdeauna. Trebuie să reflectăm asupra acestei hotărîri de a întări alianța și de a o adapta la noile realități cu care ne confruntăm, să deschidem ușa noilor membri. Dacă o țară intră în alianță, asta înseamnă că noi vom privi un posibil atac asupra țării voastre ca pe un atac al nostru. Vom pune viețile soldaților noștri în slujba voastră, dar vă vom cere să faceți la fel. Acesta este un angajament permanent.

Al doilea lucru pe care aș vrea să îl spun este că mă adresez liderilor de opinie și jurnaliștilor care pot influența percepția asupra a ceea ce se va întîmpla la Washington. Pentru că și eu am fost jurnalist știu că există o tendință firească de a accentua uneori părțile negative sau cele controversate și nu vă cer să schimbați jurnalismul peste noapte. Dar aș vrea să căutați părțile bune de la Washington pentru că vor exista, se vor simți. Și cred că este foarte important să lucrăm împreună pentru a accentua aspectele pozitive a ceea ce se întîmplă aici. Și cel mai important lucru, oricare ar fi decizia liderilor privind termenul de lărgire a aliației, este că acest proces va continua și fiecare țară reprezentată aici este un candidat real care poate deveni membru în cea mai reușită alianță din istoria lumii.

București: A doua mea întrebare este: care va fi noul concept cheie privind cooperarea, articolul despre apărarea colectivă în tratatul de la Washington, deci relația dintre NATO și Națiunile Unite privind acest articol.

Talbott: Care este relația între NATO, o alianță suverană a statelor suverane, și organizația Națiunilor Unite și Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite? Am văzut cîteva cazuri, unele chiar recente, în care NATO dorește să lucreze în cooperare cu Națiunile Unite. Așa s-a întîmplat în Bosnia, iar acum în Kosovo. Toate statele membre din alianță sunt membre și în Națiunile Unite. Trei state membre din alianță sunt membri permanenți și în Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite. Așa că a existat o legătură strînsă între alianță și Națiunile Unite.

Acestea fiind spuse, există un principiu foarte important care a fost aplicat și care va fi aplicat în continuare și anume că în analiza finală a fiecărei zile NATO rămîne o alianță suverană care nu poate fi în nici un fel subordonată unei alte organizații, fie chiar Națiunile Unite sau OSCE. Dar ceea ce aș vrea eu să subliniez aici privind criza din Kosovo este că în Kosovo NATO cooperează nu numai cu Națiunile Unite și cu OSCE, dar și cu Uniunea Europeană și cu Grupul de Contact, care include și Federația Rusă. Dorința și abilitatea NATO de a lucra cu mănuși cu alte organizații se vor dezvolta atîta vreme cît acest principiu este ferit de ceea ce numim nesubordonare.

Foucheux: Mulțumesc București. Ne întoarcem la Liubliana.

Liubliana: Domnule Talbott, ceea ce ați spus despre politica *ușilor deschise* privind noii candidați pare să fie în opoziție cu afirmația domnului William Cohen în timpul recentei vizite în Germania, cînd a subliniat că NATO va fi prea preocupat de integrarea primilor trei noi membri și, de aceea, va fi imposibilă o următoare integrare.

Talbott: Cunosc punctul de vedere al secretarului Cohen. El și secretarul de stat Albright lucrează la acest proiect direct și constant și vă asigur că au aceeași părere și că împărtășesc opinia președintelui Clinton, părere pe care o va prezenta la summit-ul NATO. Deși am încercat deja să ating punctele principale, le voi repeta.

Desigur că acceptarea unor noi membri în Alianță e ceva serios. Cere multă muncă și o cooperare intensă cu cele trei țări care se vor alătura în curînd. Dar asta nu va împiedica politica ușilor deschise sau continuarea procesului de lărgire în viitor. Un fost președinte american, G. Ford, a spus cîndva că trebuie să fim capabili să mergem și să mestecăm gumă în același timp. E necesar să putem face lucruri diferite. Și asta e valabil și pentru Alianță. Alianța va menține și va da sens politicii *ușilor deschise* în procesul consolidării militare a noilor membri.

Vilnius: Ce părere aveți despre faptul că declarația "ușa rămîne deschisă" are o valoare egală cu zero, sau chiar mai puțin?

Talbott: Cred că e greșit să spui că această declarație nu are nici un sens. Sper că scepticismul privind politica *ușilor deschise* se va diminua în viitor. Lărgirea NATO are mai multe motive, dar nu există îndoială că președintele Bill Clinton a jucat un rol crucial, aș spune de conducător, în acest proces al deschiderii ușilor NATO. Mă refer

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultății de Științe Politice și Administrative din cadrul Universității „Petre Andrei" din Iași.

la vizita pe care el a făcut-o în Europa la începutul lui 1994. A crezut în această perspectivă a NATO de a primi noi membri, cu toate noile misiuni pe care le implică. Mai mult, se dezvoltă relații de parteneriat cu foștii adversari. Atunci Cehia, Ungaria și Polonia erau sceptice dacă un asemenea lucru este posibil. Dar acum nu mai sunt. Ceea ce aud astăzi aici este foarte folositor pentru mine. Cred că cei care încă nu au ajuns în alianță și își doresc asta sunt încă sceptici. Ar trebui să vă uitați la ceea ce s-a întîmplat într-o perioadă relativ scurtă de timp – 5 ani nu este atît de mult cînd vorbim despre o alianță care există de 50 de ani și care se pregătește pentru următorii 50 de ani. Am parcurs un drum lung. Și cred că, dacă veți gîndi pozitiv, veți vedea multe dovezi veritabile că acest summit are o valoare pentru fiecare țară atît timp cît sunteți pe o poziție reformistă și deschisă integrării.

Foucheux: Din nou la Sofia.

Sofia: Domnule Talbott, vorbiți despre răbdare, dar nu credeți că acest scepticism la care vă referiți s-ar putea transforma într-un fel de frustrare în această țară dacă procesul de lărgire nu e pe cît de rapid ne așteptăm?

Talbott: Am ascultat întrebarea dumneavoastră cu atenție. Gradul de frustrare va depinde, pe de o parte, de natura așteptărilor, iar pe de altă parte, de ceea ce noi, Statele Unite și ceilalți aliați, am încercat – în dialogurile pe care le-am avut cu președintele Stoianov, prim-ministrul Kostov și ministrul de externe Malahov – să vorbim despre așteptări realiste și despre ceea ce trebuie, în cazul dumneavoastră, să facă Bulgaria pentru a scurta perioada de așteptare.

Cred că aceste discuții au fost productive și reușite cînd privesc progresul pe care Bulgaria l-a făcut în ultimii doi ani, de al summit-ul de al Madrid. Aș vrea să mă întorc al faptul că a fi membru al Alianței nu înseamnă doar beneficii, avantaje și protecție. Presupune și o contribuție, să-ți asumi responsabilități în relațiile cu Alianța, să participi la activitățile acesteia, să-ți asumi rolul pe care țara ta îl joacă în regiune. Bulgaria poate fi mîndră în această privință, mai ales în ultimii cîțiva ani și, de aceea, trebuie să aibă încredere în viitor. Știu că acesta este un lucru greu.

Cum am spus și mai devreme, acestea sunt cele mai solemne angajamente pe care o țară și le poate lua și, de aceea, cred că este foarte important ca voi și liderii dumneavoastră să definiți așteptările într-un mod realist pentru a nu provoca frustrare sau nerăbdare din partea publicului dumneavoastră. Acest lucru ar fi nejustificat pentru că poporul dumneavoastră merită ceva mai bun. Ar trebui încurajat. Acum vorbim despre această problemă a țărilor dumneavoastră – România, Bulgaria, Slovenia, Lituania, Estonia – ca să devină membri ai Alianței. E un mare credit pentru dumneavoastră. Dar aș spune că e la fel și pentru președintele Clinton și pentru cei doi secretari ai SUA, Madeleine Albright și Warren Christopher. Statele Unite au făcut eforturi și pentru ca această discuție să existe, să fie reală și pentru a vă pune în poziția de a avea aceste așteptări. Aș adăuga în paranteză, pentru a avea frustrări și a fi nerăbdători. Dar concentrați-vă pe esențial acum.

Sofia: Încă o întrebare despre Balcani, domnule Talbott. Ia NATO în considerare securitatea statelor care sunt aproape de conflictul din Kosovo?

Talbott: Absolut. Am vorbit despre asta în vizitele de la Sofia – atît despre dimensiunea economică cît și despre securitate. Am învățat din criza din Bosnia să nu presăm partidele agresive din Balcani într-un sens care ar putea provoca pierderi țărilor care nu numai că sunt nevinovate, dar care pot oferi soluția pentru că nu fac parte din conflict. Balcanii sunt singura regiune din Europa unde am locuit la începutul anilor '70, cu excepția a trei ani în Anglia. Cunosc așadar, această problemă. Cred că e foarte important că există un număr de țări reprezentate aici, că aceste țări aspiră în mod legitim să devină membre NATO, avînd în vedere vecinătatea dură în care trăiți. Mai devreme v-am lăudat pentru modul în care autoritățile din au rezolvat problema limbii. Dar cred că acest lucru se leagă de relațiile dintre Bulgaria și Macedonia.

Foucheux: Mulțumesc pentru întrebările din Sofia. Ne mutăm la Riga acum.

Riga: Domnule Talbott, am o întrebare tehnică. Cît de important este bugetul militar în alegerea țărilor care vor fi invitate să se alăture NATO? Există un procent limită?

Talbott: Nu voi juca jocul procentelor, dar aș

spune că statele membre ale alianței trebuie să fie dotate din punct de vedere militar și să participe activ la înfruntările de forță pe care alianța le poate avea. NATO nu poate decide singură nici în sens militar, nici în sensul securității. Acest subiect va fi în agenda membrilor NATO și cred că va fi discutat mai ales după summit-ul de la Washington. Unele țări se descurcă mai bine decît altele în acest aspect.

Riga: Domnule Talbott, mai devreme ați amintit de summit-ul de la Washington. Veți vizita cîteva țări. Ați putea fi mai concret în această privință?

Talbott: Vor fi țări europene. Nu mă refer la Europa de Est, cel puțin nu la fel ca în perioada în care eram corespondent pentru Europa de Est pentru revista *Time*, la începutul anilor '70. Am în vedere mai ales Europa centrală, motivul fiind desigur acela că o faimoasă cortină nu s-a ridicat de pe fața continentului, separînd Europa de Vest de Europa de Est. Capitalele pe care le voi vizita în perioada următoare sunt în principal capitale actualelor state membre. Motivul sunt cîteva probleme privind conceptul strategic, despre limbajul ușii deschise, securitatea europeană și identitatea apărării pe care trebuie să le discutăm cît mai repede înainte de summit. Nu exclud posibilitatea de a vizita și alte capitale, dar secretarul de stat Albright m-a rugat să acord prioritate capitatelor statelor membre.

Foucheux: Mulțumesc. Ne întoarcem la Vilnius.

Vilnius: Întorcîndu-ne la ce ați spus mai devreme despre alte vremuri și alte căi, vedeți vreo posibilitate ca măcar un alt stat baltic, cu excepția celor două, să fie invitat în Alianță?

Talbott: Răspunsul pe scurt este da. De ce? Pentru că noi tratăm țările aspirante de la caz la caz. Înțelegem că există unele trăsături comune, nu doar geografice, ci și istorice, din experiența celor trei țări. Dar ele sunt trei țări diferite. Am avut plăcerea și onoarea de a le vizita pe toate trei și sunt conștient că există aceste diferențe. Încercăm să nu vorbim despre voi ca despre "Balcani", ca și cînd ați fi identici. Fiecare candidatură va fi privită în termeni proprii. Pe de altă parte nu credem că procesul de lărgire e un concurs de frumusețe sau ca pe un test în care dăm note. Ar fi inadecvat. Nu ne vom implica nici în echilibrul geografic, cum s-a sugerat. Dacă o țară din sudul Europei intră în alianță trebuie să intre și una din nordul Europei. Cred că trebuie să aruncăm o privire mai atentă asupra acestui proces. Dar vom avea în vedere fiecare țară.

Vilnius: Întrebarea mea este: senatorul american Richard Durbin a prezentat un proiect în care spunea că NATO ar trebui să invite statele baltice să devină membri cu drepturi depline. Proiectul spune că trei țări îndeplinesc pe deplin criteriile pentru a deveni membre NATO. Un alt senator, William Roth, a spus că în summit-ul e la Washington Slovenia ar trebui invitată să se alăture NATO. El a mai spus că Slovenia, Lituania și Slovacia sunt cele mai bune trei candidate pentru parteneriat. Cum pot influența aceste afirmații decizia de la Washington?

Talbott: Lucrăm împreună cu senatorii Durbin și Roth ca și cu alți membri ai Congresului Statelor Unite care joacă un rol activ și constructiv în acest proces. Luăm în serios părerile și sfaturile lor. Secretarul Albright a petrecut mult timp în Congres discutînd despre aceste probleme. Vom face la fel și în viitor. În analiza finală președintele Clinton împreună cu alți lideri ai Alianței de la summit-ul de la Washington vor lua decizii în legătură cu ceea ce vom face în acest an. Dar vă asigur că vor ține seama de sfaturile și opiniile din Senat. De vreme ce Washington este un pas în acest proces, în care sperăm să ne întîlnim toți, e foarte important să nu uităm că procesul nu se încheie cu Washington. De fapt, e chiar invers: sperăm că acest summit va clarifica și va accelera procesul. Aș vrea să mai adaug că mă așteptam că acest dialog să fie fructuos, pentru că, deși nu văd fețele celor cu care am vorbit, îmi amintesc întîlnirile cu ei și cu colegii lor cînd am fost în zonă. Dacă ar fi să privim acest dialog ca pe un dialog între Statele Unite și țările reprezentate aici, un lucru democratic, iar NATO este o alianță a democrației, cred că e bine să avem acest dialog nu numai în spatele ușilor închise, ci și în public. Vă mulțumesc pentru că ați făcut acest lucru posibil.

Foucheux: Domnule secretar al Statelor Unite, Strobe Talbott, sperăm să fim din nou împreună în curînd. De asemenea mulțumesc participanților din București, Liubliana, Sofia, Tallin, Riga și Vilnius.

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultății de Științe Politice și Administrative din cadrul Universității „Petre Andrei" din Iași.

Pacea Europei

VALENTIN STAN

"Ceea ce este făcut în numele tău, popor sîrb, este rău, şi vei şti că este rău, iar dacă Miloşevici nu ar controla canalele de informare, dacă nu ar avea controlul informaţiei care ajunge la poporul Serbiei, atunci aţi înţelege că acţiunea NATO este justificată şi necesară în numele umanităţii".

Tony Blair, Londra, 3 aprilie 1999.

NATO, o alianţă defensivă

NATO este o alianţă militară, o organizaţie de apărare colectivă a cărei principală misiune este defensivă. Astfel, în articolul V al Tratatului de la Washington, care guvernează organizaţia, se precizează că, în cazul unui atac asupra unuia dintre membrii NATO, acest atac ar fi considerat ca fiind îndreptat împotriva tuturor membrilor Alianţei şi toate părţile contractante vor lua "măsurile pe care le cred necesare, inclusiv folosirea forţei armate", pentru a restabili securitatea NATO.

Pe 7 octombrie 1997, Madeleine Albright, secretarul de stat al SUA le-a reamintit membrilor Comisiei pentru Relaţii Externe a Senatului care a fost motivaţia înfiinţării NATO, expusă la vremea respectivă, în 1949, de părintele organizaţiei, senatorul Vandenberg. Şi anume că NATO avea să devină "cea mai grozavă unealtă pentru împiedicarea războiului". O Alianţă atît de puternică, dispunînd de o forţă militară atît de devastatoare, încît nu va trebui să lupte niciodată, pentru că nimeni, niciodată, nu va îndrăzni să se confrunte cu ea. Albright preciza: "forţele americane nu au trebuit să tragă nici un foc pentru a apăra un aliat din NATO (...) Acesta este paradoxul productiv din inima NATO: impunînd un preţ agresiunii, el împiedică agresiunea. Precizînd foarte clar că vom lupta dacă este necesar, pentru a ne apăra aliaţii, am făcut în aşa fel ca trupele noastre să nu fie niciodată nevoite să lupte".

Secretarul de stat american adăuga: "NATO nu a fost construită să oprească un război după ce a început, deşi posibilităţile sale în această privinţă sunt infinite. A fost construită să oprească războaiele înainte ca ele să înceapă".

O Alianţă care s-a dovedit capabilă să păstreze pacea şi securitatea ţărilor membre o jumătate de secol. O Alianţă gîndită pentru a face războiul imposibil prin eficienţa şi forţa cu care ar fi distrus orice inamic al democraţiei, dacă acesta ar fi atacat zona NATO. Preşedintele Truman specifica, la momentul întemeierii, că NATO "va reprezenta o influenţă pozitivă şi nu negativă în favoarea păcii, influenţă ce va fi simţită nu numai în zona NATO, dar şi în întreaga lume". În raportul prezentat Senatului de Comisia pentru Relaţii Externe, raport în baza căruia s-a semnat actul de naştere a NATO, raport citat de Madeleine Albright cu prilejul menţionat, se arăta că Alianţa "va elibera minţile oamenilor din multe naţiuni de sentimentul apăsător al insecurităţii şi le va permite să lucreze şi să-şi planifice cu încredere viitorul, ceea ce este esenţial pentru refacerea economică şi progres".

Dar NATO nu este o simplă alianţă militară. NATO reprezintă o comunitate de principii şi valori democratice. În preambulul Tratatului de la Washington se precizează că ţările membre sunt "hotărîte să apere libertatea, moştenirea comună şi civilizaţia popoarelor lor, bazate pe principiile democraţiei, libertăţii individuale şi statului de drept". Mai mult, NATO s-a adaptat noilor condiţii de după războiul rece. Şi-a redefinit conceptul strategic în noiembrie 1991, la Roma şi a decis la Oslo, în 1992, să îşi extindă aria operaţiunilor în sensul trecerii de la simpla apărare a membrilor, în caz de atac, la misiuni de menţinere a păcii, sub egida unor organizaţii regionale sau globale ca OSCE şi ONU, în coformitate cu dreptul internaţional. Era nevoie de o adaptare la noile riscuri şi ameninţări apărute la adresa Alianţei după 1991, cînd principalul său inamic, URSS, a dispărut.

Această adaptare nu înseamnă o încălcare a Tratatului de la Washington, angajamentele luate prin actul respectiv continuînd să constituie esenţa organizaţiei, în timp ce noile atribute NATO nu intră în coliziune nici cu spiritul statutului său şi nici cu legile internaţionale. Şi totuşi, astăzi,

Alianţa este nevoită să lupte în Europa, în chiar inima sistemului de securitate din care face parte, deşi nimeni nu a atacat un aliat NATO. Care este explicaţia?

Drepturile omului - o problemă internaţională

Societatea de după cel de-al doilea război mondial a evoluat constant spre o teorie a drepturilor omului care face din individul uman punctul central al dezvoltării sociale, transferînd preocupările pentru protecţia şi libera sa dezvoltare la nivel internaţional. Articolul 2 (7) din Carta Naţiunilor Unite care se referă la faptul că ONU nu va "interveni", pe baza Cartei, în probleme de jurisdicţie internă a statelor, nu mai poate fi invocat atunci cînd este vorba de respectarea drepturilor omului. Încă de la primele documente adoptate de ONU, problematica drepturilor omului a căpătat o dimensiune internaţională, care scoate acest domeniu din cadrul problemelor interne ale statelor. De exemplu, la momentul primei sesiuni a Adunării Generale, în 11 decembrie 1946, a fost adoptată Rezoluţia 96 (I) cu privire la crima de genocid. Adunarea Generală considera pedepsirea genocidului ca fiind o "problemă de preocupare internaţională", acesta fiind "o crimă în raport cu dreptul internaţional" (vezi Patrick Thornberry, *International Law and the Rights of Minorities*, Clarendon Press, Oxford, 1992, pp. 65-77).

Au urmat numeroase documente referitoare la drepturile omului, care au fost adoptate subliniindu-se dimensiunea internaţională a problematicii umanitare. Mai mult, în 5 aprilie 1991, Consiliul de Securitate al ONU a adoptat Rezoluţia 688 (prima dintr-o serie ce avea să cuprindă numeroase alte documente de acest tip), care **a pus explicit respectarea drepturilor omului în relaţie directă cu asigurarea păcii şi securităţii internaţionale (capitolul VII din Carta ONU)**. Rezoluţia respectivă a autorizat intervenţia unei coaliţii multinaţionale în Irak, sub egida ONU, pentru a proteja populaţia minoritară kurdă din acest stat împotriva represiunii guvernului de la Bagdad.

Acest document al Consiliului de Securitate era emis după ce Adunarea Generală ONU abordase în documentele sale (Rezoluţiile 131/43 din 8 decembrie 1988 şi 100/45 din 14 decembrie 1990) problematica asistenţei pentru victimele unor dezastre naturale sau situaţii de urgenţă, fără a se specifica şi cazurile în care situaţiile respective ar fi fost create chiar de guvernele ţărilor respective.

Carta ONU este considerată a conţine suficiente prevederi pentru a se demonstra că "tratamentul individului-cetăţean nu mai este doar o problemă de preocupare internă, iar negarea drepturilor fundamentale ale cetăţeanului nu mai poate fi învăluită în mantaua impenetrabilă a suveranităţii naţionale" (vezi P. C. Jessup, *A Modern Law of Nations - An Introduction*, The MacMillan Company, New York, 1958, p. 41). Putem vorbi de o depreciere vizibilă a principiului neintervenţiei în treburile interne, atunci cînd este vorba de respectarea drepturilor omului, principiu definitoriu pentru conceptul de suveranitate. James Mayall considera, pe bună dreptate, că "încercările moderne de încălcare a principiului neintervenţiei în interesul protejării drepturilor umane fundamentale (şi mă refer aici mai degrabă la dezbaterea teoretică şi de drept, decît la practica statelor) au subminat invariabil şi inevitabil fundamentul doctrinei suveranităţii" (James Mayall, *Nationalism and International Society*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990, p. 20).

Aşa se face că putem conchide împreună cu Erica-Irene A. Daes, raportor special ONU, că "prevederile articolului 2, paragraful 7, ale Cartei, nu sunt aplicabile problemelor legate de protecţia internaţională a drepturilor omului (...) problemele drepturilor omului ţin de preocuparea internaţională şi nu cad sub jurisdicţia internă a statelor" (vezi Erica-Irene A. Daes, Special Rapporteur, *Status of the Individual and Contemporary International Law: Promotion, Protection and Restoration of Human Rights at National, Regional and International Levels*, United Nations, *Sales No.* E.91.XIV.3, New York, 1992, parag. 245, p. 22).

Dezbaterea cu privire la *dreptul de intervenţie* şi *datoria de intervenţie* este una din cele mai aprinse pe plan internaţional astăzi, unul din "pionierii" ei fiind cunoscutul om politic francez Bernard Kouchner (vezi Bernard Kouchner, *Le devoir d'ingérence*, Denoël, Paris, 1987). Termenul francez *droit d'ingérence* (drept de ingerinţă) "este lipsit de orice conţinut juridic" (vezi Mario Bettati, "Le droit d'ingérence: sens et portée", în *Le Débat*, numéro 67, novembre-décembre 1991, pp. 4-15), el trebuind a fi asociat cu adjectivul *humanitaire* (umanitar) sau chiar a fi înlocuit cu sintagma acceptabilă juridic de *droit d'assistance humanitaire* (drept de asistenţă umanitară). Există, totuşi, aşa cum am văzut în cazul Rezoluţiei 688 a

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

Consiliului de Securitate (spre deosebire de rezoluțiile Adunării Generale, rezoluțiile Consiliului de Securitate sunt obligatorii pentru statele membre ONU, în conformitate cu articolul 25 al Cartei), voința comunității internaționale de a interveni pentru stoparea încălcării grave a drepturilor omului.

Există chiar experiența, este drept unică, a unei situații în care comunitatea internațională a retras recunoașterea legitimității unui guvern, ca urmare a gravelor încălcări ale drepturilor omului, ceea ce creează un precedent deosebit de interesant și semnificativ, mai ales din punct de vedere politic. Este vorba de rezoluția adoptată de Organizația Statelor Americane (OSA), la 23 iunie 1979, cu privire la guvernul Somoza, în Nicaragua. Reuniunea pentru consultări a miniștrilor de externe ai țărilor OSA a hotărît cu acel prilej "înlocuirea imediată și definitivă a regimului Somoza; instalarea pe teritoriul Nicaragua a unui **guvern democratic care să reflecte voința liberă a poporului nicaraguan** (subl.n.); **garantarea respectului drepturilor omului pentru toți nicaraguanii, fără excepție** (subl.n.)" (*apud* Hurst Hannum, *Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination - The Accommodation of Conflicting Rights*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1990, p. 470).

Este evident că procesele de amplificare a interdependențelor la scară globală și dezvoltarea unei societăți informale pe Terra au impus modelul democratic, bazat pe respectul drepturilor omului, ca o garanție a securității și prosperității popoarelor și indivizilor. Mai mult, el a devenit o matrice de identificare a sistemelor validate de valori și principii comune, care face posibilă colaborarea cu rezultate benefice.

Suferințele semenilor noștri aflați sub regim de opresiune, în state cu regimuri dictatoriale, afectează stabilitatea generală și subminează credibilitatea modelului universal democratic spre care tind toate popoarele. De aceea, o structură integrată de tipul Uniunii Europene (UE), care reunește tocmai statele care au dezvoltat matricea democratică a modelului european de astăzi, are ca principal suport ideatic și ca valoare supremă democrația și respectul drepturilor omului. Acest lucru definește toate raporturile pe care UE le are cu partenerii săi, mai ales cu țările asociate, printre care se află și România.

Astfel, în Acordul European, pe care Comunitățile Europene l-au semnat cu România, se specifică foarte clar la Titlul II, articolul 6, că principiul general primordial care stă la baza acordului este "respectul pentru principiile democratice și drepturile omului așa cum au fost stabilite de Actul final de la Helsinki și Carta de la Paris pentru o Nouă Europă". În repetate rînduri Uniunea Europeană a atras atenția că respectarea drepturilor omului în țările asociate este regula de neînlocuit a procesului de integrare europeană, la care acestea s-au angajat. În ceea ce privește Consiliul Europei, trebuie precizat că țările care au semnat și ratificat Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, au acceptat prin articolele 25-26 ale acesteia (cu condiția să recunoască competența Comisiei Europene a Drepturilor Omului) ca cetățeni ai statelor membre să adreseze petiții Consiliului în cazul încălcării drepturilor omului de către statul contractant respectiv, după folosirea fără rezultat a procedurilor interne. Aceasta este încă o dovadă că Europa civilizată și democratică a acceptat importante delegări de suveranitate către forul paneuropean, admițînd, în același timp, că drepturile omului nu mai pot fi tratate ca o problemă exclusiv internă. România a semnat și ea Convenția la momentul intrării în Consiliul Europei.

Este evident că, dacă ne raportăm la realități de tipul celor prezentate mai sus, drepturile omului nu mai pot fi considerate un domeniu strict intern al jurisdicției statelor, mai ales în cazul acelora care doresc să se integreze în comunitatea democratică internațională. O motivație de importanță majoră, care definește problematica drepturilor omului în sfera globală, este însă și aceea că respectarea drepturilor omului, așa cum am arătat deja, a devenit o dimensiune a securității internaționale.

Securitatea internațională și drepturile omului

Reputați analiști occidentali au analizat interdependențele din cadrul proceselor de evoluție a mediului de securitate în perioada contemporană și au stabilit dimensiunile conceptului de securitate în conformitate cu dinamica și sfidările internaționale actuale. Barry Buzan identifică cinci dimensiuni ale conceptului de securitate, fiecare din ele indicînd un domeniu specific care poate afecta direct securitatea comunității naționale sau internaționale, oriunde ar apărea o criză specifică lui. Aceste dimensiuni sunt: politică, militară, economică, **societală (se includ aici problematica drepturilor omului și protecția minorităților)** și ecologică (vezi Barry. Buzan, "New patterns of global security in the twenty-first century", în *International Affairs*, vol. 67, No. 3, July 1991, pp. 431-451).

Este clar că, în sistemul de interdependențe, care funcționează la scară globală, un conflict **politic** sau **militar**, ce poate avea inclusiv cauze economice sau **sociale**, între actori internaționali, dar și **în interiorul statelor**, este de natură să afecteze sistemul ca atare. Conflictul interior poate fi cauzat chiar de **nerespectarea drepturilor omului**, manifestîndu-se sub incidența aspectelor securității **societale** și afectînd securitatea regională.

Este suficient să luăm ca exemplu cazul fostei Iugoslavii, unde, în Bosnia - Herțegovina sau Croația, ca urmare a persecuțiilor etnice și a politicii de purificare etnică practicate de combatanți, a încălcării masive a drepturilor omului, sute de mii de oameni au devenit refugiați adăpostindu-se în țările vecine sau în alte țări europene (provincia Kosovo, parte a Serbiei, este un exemplu tragic foarte recent). În aceste țări, o asemenea maree umană a creat probleme foarte serioase. Este vorba inclusiv de creșterea valului de naționalism față de populații cultural diferite, care produc, prin numărul mare și presiunea asupra guvernelor din țările-gazdă, o reacție din partea factorului autohton, dar și probleme sociale cu potențial destabilizator considerabil. Comunitatea internațională devine în acest caz direct răspunzătoare pentru rezolvarea unor astfel de situații, care au grave consecințe dincolo de frontierele în interiorul cărora se produc, afectînd securitatea și stabilitatea internațională.

De altfel, după un raport publicat de secretarul general al ONU la 3 ianuarie 1995 (documentul A/50/60 S/1995/1), din primele 21 de operațiuni de menținere a păcii inițiate din 1988 de Națiunile Unite, numai opt au fost legate de conflicte interstatale, în timp ce 13, adică 62%, erau destinate situațiilor de conflict intern. Din 11 operațiuni inițiate după ianuarie 1992, cu excepția a două, toate celelalte, adică 82%, au fost legate de conflicte interne.

Un alt aspect important al dimensiunii securității este acela că, în prezent, accentul în ceea ce privește protecția începe să fie din ce în ce mai mult plasat pe individ, ca bază a securității statului prin asigurarea securității cetățeanului și nu se mai pot invoca rațiuni de securitate a statului în detrimentul individului și al drepturilor sale fundamentale [vezi Barry Buzan, *People, States and Fear - An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Second Edition (capitolul 1: "Individual Security and National Security"), Harvester Wheatsheaf, New York/London/Toronto, 1991, pp. 35-56].

De aceea, Codul de Conduită referitor la aspectele politico-militare ale securității, adoptat de statele membre OSCE la summit-ul de la Budapesta, din decembrie 1994, specifică la paragraful 36 că, în cazul în care un stat OSCE nu poate evita folosirea forței "pentru a îndeplini misiuni de asigurare a securității interne", el este obligat să nu folosească mijloace disproporționate față de obiectivul urmărit și "să evite rănirea civililor sau afectarea proprietății lor". Iar la paragraful 37 se precizează: "Statele participante nu vor folosi forțele armate pentru a limita exercitarea pașnică și legală a drepturilor omului și a drepturilor civile de către persoane ca indivizi sau ca reprezentanți ai grupurilor și nici nu le vor deposeda de identitatea lor națională, religioasă, culturală, lingvistică sau etnică".

Marile structuri de state democratice cu vocație politico-militară, economică sau de securitate au arătat explicit că drepturile omului fac parte din componenta de securitate a mediului internațional. Nerespectarea lor și exacerbarea conflictelor interetnice sunt sfidările cele mai serioase la adresa securității euro-atlantice astăzi, așa cum precizează noul concept strategic al Alianței Nord - Atlantice, adoptat la Reuniunea la nivel înalt a Consiliului Nord - Atlantic din 7-8 noiembrie 1991, de la Roma (vezi NATO Press Service, Press Communique S-1 (91) 85, "The Alliance's New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government Participating in the meeting of North Atlantic Council in Rome" on 7-8 November 1991).

La 19 iunie 1992, Declarația Reuniunii Extraordinare a Consiliului de Miniștri al Uniunii Europei Occidentale (UEO) cu Statele din Centrul Europei, adoptată la Bonn, a reiterat, în paragraful 3, dimensiunea protecției drepturilor omului ca o componentă a securității: "(...) securitatea, în sensul său cel mai larg, include nu numai aspectele militare, dar și cele politice, **respectul pentru drepturile omului și libertățile fundamentale** (subl.n.), la fel ca și aspectele economice, sociale și de mediu".

În ceea ce privește Uniunea Europeană, trebuie precizat că, prin Tratatul de la Maastricht, instituționalizarea comunitară și procesele de

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultății de Științe Politice și Administrative din cadrul Universității „Petre Andrei" din Iași.

adîncire şi lărgire a integrării definesc problematica de Politică Externă şi de Securitate Comună (PESC) în relaţie directă cu respectarea drepturilor omului. Astfel, la Titlul V, articolul J.1 (2) unde sunt enunţate "obiectivele politicii externe şi de securitate comune", unul din aceste obiective este "dezvoltarea şi consolidarea democraţiei şi a statului de drept, ca şi **respectul pentru drepturile omului şi libertăţile fundamentale** (subl.n.)". Astfel, securitatea Uniunii Europene este pusă în raport direct cu protejarea drepturilor omului şi promovarea valorilor democratice. Toate ţările asociate, care au interesul de a participa la procesul de integrare comunitară, trebuie să ţină seamă de această evoluţie a societăţii internaţionale, care are o expresie atît de fermă în procesul de instituţionalizare europeană.

Europa ca izvor şi promotor al valorilor democratice, al pluralismului şi respectului pentru demnitatea fiinţei umane, nu poate accepta în structurile sale integrate state membre care resping sau întîrzie să promoveze aceste principii. Mai mult, există tendinţe în Europa instituţionalizată de a dezvolta capacitatea de intervenţie a comunităţii internaţionale pentru protejarea drepturilor omului, acolo unde ele sunt încălcate. Se fac propuneri de amendare a Cartei ONU în sensul elaborării unor criterii pentru a se putea stabili mai uşor cînd un conflict intern, apărut undeva un lume, constituie o ameninţare la adresa păcii şi securităţii internaţionale, mai ales dacă el duce la (sau este consecinţa) încălcarea drepturilor omului.

În acest sens s-a pronunţat, în septembrie 1994, Gérard Fuchs, secretarul Partidului Socialist Francez care a propus: "În primul rînd trebuie să se introducă în Cartă conceptele de ingerinţă umanitară şi democratică (...) Situaţiile de foamete, de genocid, de **nerespectare a drepturilor minorităţilor** (subl.n.), de exemplu, mi se par a fi larg acceptate ca necesitînd indiscutabil ingerinţa" (vezi M. Marshall, Rapporteur, "L'Europe et l'établissement d'un nouvel ordre mondial de paix et de sécurité", Rapport présenté au nom de la Commission politique, Assemblée de l'Union de l'Europe Occidentale, Quarantieme session ordinaire (Troisiĉme partie), Document 1456, 15 mai 1995, parag. 30, p. 10).

De asemenea, este de notat poziţia exprimată în raportul de activitate al Comitetului director politico-militar /grupul ad-hoc pentru cooperare în domeniul operaţiunilor de menţinere a păcii al Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic, din 2 decembrie 1994, raport ce făcea referiri la examinarea în primăvara lui 1995 a fundamentului juridic al prezenţei personalului ONU în cadrul activităţilor prevăzute de capitolele VI şi VII din Cartă, ca şi la măsurilor prevăzute.

Raportul făcea referire şi la **limitările ce se impun suveranităţii naţionale** în cadrul amintit. Raportul a fost citat favorabil în documentele Adunării Parlamentare a Uniunii Europei Occidentale, în mai 1995. Mai mult, în proiectul de Recomandare ce însoţea Raportul Marshall, referitor la Europa şi stabilirea unei noi ordini mondiale de pace şi de securitate, prezentat în numele Comisiei Politice, Adunării Parlamentare a UEO, în mai 1995, Adunarea recomanda Consiliului de Miniştri al UEO, la paragraful 1: "Să pună la punct, eventual în cadrul pregătirii unei Cărţi albe asupra securităţii europene, o contribuţie europeană globală la reforma Cartei Naţiunilor Unite în domeniile menţinerii păcii şi gestiunii crizelor, în aşa fel încît **Consiliul de Securitate să poată autoriza o intervenţie, în anumite situaţii, în interiorul unei ţări, dacă drepturile omului sunt atît de grav afectate în cea ţară încît este nevoie de o ripostă internaţională din motive umanitare şi să supună această iniţiativă Naţiunilor Unite** (subl.n.)" (vezi *Ibidem*, p. 3).

Evident, este greu de prevăzut că se pot aduce amendamente consistente Cartei ONU, în sensul celor prezentate mai sus, într-un viitor apropiat, ca urmare a opoziţiei previzibile pe care ar manifesta-o statele cunoscute sub apelativul de ţări ale lumii a treia, majoritare ca număr în Adunarea Generală, dar şi a altor ţări.

Ceea ce trebuie reţinut însă este că Europa instituţionalizată aşează la temelia construcţiei europene valorile democratice ale respectului drepturilor omului şi ale demnităţii umane, promovînd o concepţie şi o acţiune foarte înaintate comparativ cu poziţia unor ţări de pe alte continente. Chiar dacă valorile şi principiile europene în materie de protecţie a drepturilor omului nu au fost complet asimilate la nivelul comunităţii internaţionale (lucru de altfel firesc avînd în vedere diversitatea sistemelor politice pe Terra), ele vor fi mereu reperul de bază al integrării continentale şi al relaţiei trans-atlantice multiple a ţărilor Europei Occidentale cu SUA şi Canada, ţari democratice ce împărtăşesc aceleaşi valori. Nici unul din statele europene care doresc integrarea în structurile euro-atlantice, nici o ţară asociată la Uniunea Europeană sau partener asociat al UEO,

cum este şi România, nu poate face abstracţie de concepţia europeană referitoare la relaţia indisolubilă dintre securitatea internaţională şi drepturile omului.

Război în Europa

Astăzi este război în Europa. NATO a lovit Iugoslavia vecină şi prietenă. Loviturile NATO nu au fost autorizate de o rezoluţie expresă a Consiliului de Securitate care să se refere la folosirea forţei. O recunosc chiar oficialii americani (vezi Briefing by Undersecretary of Defense, Walter Slocombe, Defense Ministers Meeting, Vilamoura, 24 September 1998: "Nu autorizează în atîtea cuvinte folosirea forţei"). Loviturile NATO nu s-au produs ca urmare a unui atac împotriva Alianţei, cum specifică Articolul V din Tratatul de la Washington. Dar loviturile NATO s-au produs ca urmare a încălcării dreptului internaţional de către regimul Miloşevici, care a refuzat să aplice rezoluţiile Consiliului de Securitate ce cereau încetarea reprimării populaţiei civile din Iugoslavia (Rez. 1160, 1199, 1203 din 1998), rezoluţii votate şi de Rusia. Rezoluţii care conţineau avertismente că se poate trece la măsuri pentru impunerea aplicării lor. Loviturile NATO s-au produs în condiţiile în care regimul Miloşevici a trecut la reprimarea propriei populaţii ameninţînd să incendieze prin acţiunile sale o zonă vitală pentru securitatea Alianţei şi a Europei.

Deşi Rusia a cerut Consiliului de Securitate să decidă încetarea acţiunii militare a NATO, Consiliul de Securitate a respins, pe 26 martie 1999, cu o majoritate impresionantă cererea Rusiei, cu 12 voturi împotrivă şi doar 3 voturi pentru. S-a invocat că Miloşevici a apărat integritatea teritorială a Serbiei în faţa acţiunilor secesioniste ale gherilelor de independenţă ale Armatei de Eliberare din Kosovo (UCK). Acesta ar fi un lucru de înţeles. Numai că Miloşevici a apărat integritatea Serbiei distrugînd satele cetăţenilor iugoslavi de etnie albaneză, semănînd moartea şi dezastrul în inima ţării lui, ucigînd copii, femei şi bătrîni nevinovaţi, care nu au pus niciodată mîna pe arme să lupte împotriva Serbiei. În conformitate cu datele furnizate de agenţiile ONU, în numai 24 de ore fluxul de refugiaţi a ajuns la 60.000: 40.000 în Macedonia ducînd la 86.000 cifra celor aflaţi acolo; 20.000 în Albania ducînd numărul total la 138.000 [vezi *USIS Washington File*, 02 April 1999, Fact Sheet: KOSOVO HUMANITARIAN SITUATION UPDATE NO. 3, APRIL 2 (1000)].

S-a spus că puterile occidentale au cerut lui Miloşevici să accepte cedarea provinciei Kosovo, locuită în proporţie de 90% de albanezi prin impunerea unui referendum pentru independenţă în regiune, peste trei ani. Este lesne de anticipat rezultatul unui astfel de referendum. În pachetul de propuneri pentru pace oferit de Grupul de Contact Serbiei (SUA, Franţa, Marea Britanie, Germania, Italia şi Rusia) nu a existat niciodată aşa ceva. Secretarul de stat al SUA, Madeleine Albright a precizat foarte clar: "Înainte de toate, acordul în sine nu se referă la un referendum" [vezi Secretary of State Madeleine K. Albright, Interview on CNN Late Edition, Rambouillet, France, February 21, 1999, în *USIS Washington File*, 22 February 1999, TRANSCRIPT: ALBRIGHT INTERVIEW ON CNN LATE EDITION FEB. 21 (2630)]. Acest lucru a fost reiterat în repetate rînduri de miniştrii de externe ai Franţei şi Regatului Unit, Vedrine şi Cook.

Miloşevici a continuat să spună poporului sîrb că apără integritatea ţării împotriva unui complot al Vestului care vrea să o desmembreze. Şi continuă să o apere, deposedînd pe etnicii albanezi, cetăţeni ai Iugoslaviei de documentele de identitate, alungîndu-i din ţara lor, jefuindu-i şi dîndu-le foc la case, ucigînd şi siluind copii şi femei pentru ca cei rămaşi în viaţă să nu mai îndrăznească niciodată să se întoarcă acasă.

Este şi aceasta o modalitate de a-ţi apăra ţara în viziunea lui Miloşevici: dacă nu vor mai fi albanezi în Kosovo, nimeni nu va mai putea rupe provincia de Serbia. L-am putea chiar înţelege, fără a-l aproba şi condamnîndu-i acţiunile, pe acest dictator, care aplică barbaria evului mediu pentru a proteja ceea ce crede el că este ameninţată: integritatea ţării. Nu prea îi înţelegem pe aceia din România, care ridiculizează comunicatele NATO, în care Alianţa arată ca luptă împotriva lui Miloşevici şi nu a poporului sîrb. Aceia susţin că poporul sîrb l-ar fi ales democratic pe Miloşevici, ca preşedinte al Iugoslaviei şi acum este unit în jurul său pentru apărarea ţării.

Oare, să nu ştie acei corifei ai democraţiei de paradă că poporul german l-a ales democratic pe Hitler în fruntea ţării şi că mulţi dintre germanii onești i-au stat alături pînă în ultima clipă a dictaturii naziste? Oare, să nu ştie acei apologeţi ai legitimităţii naţionale construite pe fărădelege şi crimă că puternica maşină de propagandă nazistă a construit un mit al puterii hitleriste hrănit din

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

naţionalismul şi dragostea de ţară pe care orice popor o manifestă din plin în evoluţia sa istorică? Niciodată popoarele nu sunt însă vinovate de crimele conducătorilor lor. De aceea, NATO nu va face niciodată război cu poporul sîrb, pentru care românii au o sacră prietenie şi alături de care se vor afla întotdeauna, atît la bine cît şi la rău, ca buni vecini aşezaţi de istorie în această parte a lumii.

În ceea ce-i priveşte pe cei care anunţă că ce se întîmplă acum în Iugoslavia se va repeta în România, unde Vestul va rupe Transilvania de ţară, cum vrea să rupă acum Kosovo de Serbia, trebuie precizate următoarele: oricare ar fi revendicările unei minorităţi din România, a crede că ele vor fi înfrînte de guvernanţii de la Bucureşti prin uciderea pruncilor nevinovaţi, a femeilor şi copiilor, prin alungarea din ţara lor a unor oameni nevinovaţi, înseamnă a aduce cea mai gravă insultă poporului român. Niciodată un guvern al acestei ţări nu se va acoperi de ruşinea masacrării propriilor cetăţeni. Iar acel român care declară ferm că se va întîmpla aşa ceva este mai puţin un patriot adevărat ci mai degrabă un denigrator al propriului popor. Căci numai o asemenea crimă poate aduce intervenţia comunităţii internaţionale.

Miloşevici şi-a reprimat cetăţenii de origine albaneză încă din 1989. NATO nu a intervenit zece ani. A făcut-o abia cînd dezastrul luase proporţii de neimaginat. S-a spus ca intervenţia NATO l-a provocat. S-a spus asta deşi intervenţia NATO s-a produs după ce în toamna trecută Miloşevici transformase în refugiaţi sute de mii de albanezi din Kosovo, iar în această primăvară masase 40.000 de soldaţi în provincie pentru a continua operaţiunea, în dispreţul tuturor rezoluţiilor Consiliului de Securitate, care îi cereau să-şi retragă trupele.

Este adevărat ca există o problemă de legitimitate a intervenţiei NATO, din perspectiva dreptului internaţional actual, care conferă primordialitate, în a autoriza folosirea forţei, Consiliului de Securitate al ONU. Dar, dincolo de dezbaterea cu privire la această problemă, care nu a fost încă rezolvată, se pune următoarea întrebare: putem asista astăzi nepăsători, în ajunul mileniului III, la masacrarea unor semeni ai noştri în chiar inima Europei, doar pentru că în Consiliul de Securitate Rusia şi SUA nu se înţeleg cu privire la măsurile care se impun? Putem accepta ca NATO să accepte subordonarea faţă de Consiliul de Securitate în probleme de asigurare a securităţii în chiar zona noastră, în condiţiile în care Consiliul de Securitate este paralizat, iar la frontiera României se produce o catastrofă umanitară? Este adevărat, NATO nu poate şi nu intervine peste tot. Dar acum a făcut-o în Iugoslavia. Este o tragedie nedorită de nimeni, în primul rînd nedorită de NATO. Dar ea a fost provocată de regimul Miloşevici.

Sunt prea multe legături între români şi sîrbi ca românii să nu deplîngă această evoluţie. Poporul român este un popor paşnic şi ar fi dorit ca soluţia politică să prevaleze. Soluţia politică a fost oferită lui Miloşevici cu prezervarea integrităţii ţării lui, dar ea a fost respinsă.

Ar mai fi de spus doar cîteva lucruri. Am criticat adesea puterea actuală din România pentru gafele sale de politică externă. Am considerat că au fost făcute greşeli chiar în problema crizei iugoslave şi nu am ezitat să ne expunem punctul de vedere. Ne aflăm astăzi în situaţia de a susţine poziţia adoptată de preşedintele Constantinescu, de guvern şi ministrul de externe. Este o poziţie cu atît mai demnă cu cît nu este, evident, prea populară, ea vizînd strict interesul naţional românesc, chiar atunci cînd duce la pierderea unor voturi importante în viitoarele campanii electorale. Nimic însă nu trebuie să ne îndepărteze de cea mai puternică Alianţă democratică din istoria lumii. Interesele ţării sunt alături de aliaţii din NATO şi Uniunea Europeană, aceiaşi aliaţi împreună cu care românii şi-au realizat aspiraţiile naţionale în anii de cumpănă de la începutul veacului.

România de azi este şi rezultatul sprijinului acordat de aliaţi în anul de graţie 1918, tot aşa cum Iugoslavia de ieri s-a clădit cu acelaşi sprijin. Depinde de noi să păstrăm această moştenire, iar NATO ne va fi alături pentru că împărtăşim aceleaşi valori.

VALENTIN STAN a absolvit Facultatea de Istorie şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. Este lector de relaţii internaţionale şi istorie contemporană universală la Facultatea de Istorie a Universităţii din Bucureşti. Membru în Consiliul Centrului pentru Studii Euro - Atlantice al Universităţii din Bucureşti.

Europa impune o strategie

GABRIEL G. STĂNESCU

După senzaţionalele schimbări politice din estul şi centrul Europei de la sfîrşitul deceniului trecut, Alianţa Nord-Atlantică adopta, în 1991, un "concept strategic" în concordanţă cu poziţia statelor membre ale Uniunii Europene reflectată în Tratatul de la Maastricht, care includea noua "Politică externă de securitate comună" (PESC). Cele două organizaţii - UE şi NATO - îşi etalau cu acest prilej noua lor vocaţie politică care cuprindea totodată prevenirea conflictelor şi gestionarea crizelor, cu mandat încredinţat structurilor integrate în domeniile economice şi mai ales militare.

În 1994, la Bruxelles, NATO a admis, în cele din urmă, că este nevoie de crearea unei Identităţi Europene de Securitate şi Apărare (IESD), "separabilă, dar nu separată" de NATO, şi a recunoscut UEO ca un mijloc de consolidare a "braţului european" al Alianţei. Reuniunile ministeriale de la Berlin şi Madrid, din 1996 şi 1997, au stabilit ulterior conceptul de "Grupuri de forţe interarmate multinaţionale" (GFIM): acestea vor avea ca sarcină, printre altele, facilitarea coaliţiilor specific europene dintre statele disponibile şi capabile, "sub controlul politic şi direcţia strategică a UEO", în cadrul unor misiuni care nu ar implica alianţa, în totalitatea sa. Tratatul de la Maastricht din 1991 definise deja UEO ca "parte integrantă" din dezvoltarea PESC a UE. În iulie 1997, summit-ul de la Amsterdam a fixat mai precis natura relaţiilor funcţionale (fără a rezolva definitiv raportul instituţional) dintre UE şi UEO: astfel, UEO a primit misiunea de a furniza Uniunii "acces la o capacitate operaţională", şi de a "sprijini Uniunea în definirea aspectelor de apărare din cadrul PESC".

Aceste două direcţii paralele de evoluţie instituţională, din cadrul NATO şi UE au definit mandatele necesare pentru ameliorarea capacităţilor specific europene în problemele de securitate şi apărare, ceea ce ar accentua flexibilitatea NATO în situaţiile care nu se încadrează în apărarea teritorială, consolidînd totodată PESC din punct de vedere operaţional. Totuşi, legăturile funcţionale stabilite (la Berlin şi Madrid) între UE şi NATO, precum şi cele care au fost fixate între UE şi UEO (la Maastricht şi Amsterdam) nu au fost completate de cea de-a treia parte din triunghi, şi anume de o definire precisă a raporturilor UE - NATO în chestiunile politico-militare, atît la nivel continental european, cît şi, pe cît este posibil, pe plan mondial.

Nu trebuie însă să uităm că cei zece membri cu drepturi depline ai UEO sunt de asemenea membrii NATO şi UE, ceea ce ar trebui să garanteze coerenţa comportamentului celor trei organizaţii direct implicate în asigurarea stabilităţii şi securităţii în Europa. Evoluţiile recente arată că, UEO îşi menţine capacitatea de decizie autonomă şi se situează, de acum înainte, din punct de vedere politic într-o poziţie subordonată iniţiativelor NATO şi UE (ceea ce nu exclude însă ca mandatele de acţiune să-i parvină direct de la ONU sau OSCE). Rămîne de văzut dacă şi în ce măsură PESC va fi capabil să furnizeze UEO un impuls politic reprezentat de principiile şi orientările generale, de strategiile, acţiunile şi luările de poziţie comune prevăzute prin articolele 13-17 din tratatul de la Amsterdam, şi, de asemenea, în ce mod NATO va pune la dispoziţie europenilor mijloacele şi capacităţile prevăzute prin paragraful 18 al comunicatului ministerial de la Madrid. Cu alte cuvinte, va fi vorba de o concesie americană, sau de un gest de emancipare europeană?

Oricum, momentul va veni. Şi acesta nu va sosi decît după ce NATO îşi va defini noul său concept strategic, la summit-ul din aprilie 1999, cu ocazia celei de-a 50-a aniversări a Tratatului de la Washington. Noua strategie NATO va defini doctrina în conformitate cu realităţile la zi, va

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

indica noile funcţii ale Alianţei şi rolul NATO. Totodată, noul concept va avea în vedere reformularea mandatului pentru acţiunile prevăzute de Articolul 5 al Tratatului Organizaţiei Nord - Atlantice, privind atacul armat împotriva uneia sau a mai multora dintre statele membre, ce s-ar produce în Europa sau în America de Nord şi care va fi considerat drept o agresiune îndreptată împotriva tuturor părţilor, care va determina, în virtutea exercitării dreptului la legitima apărare, individuală ori colectivă, recunoscut de Art. 51 al Cartei ONU, folosirea forţei armate. Administraţia americană are în vedere recurgerea la forţă fără consultarea Consiliului de Securitate al ONU. Aceasta soluţie se va impune cu dificultate pentru că mai multe state europene se opun instituirii unui jandarm mondial. Pe de altă parte, în ciuda slăbiciunilor economice actuale, Rusia ar putea influenţa, prin forţa sa militară, noul concept strategic al NATO.

O altă perspectivă a strategiei Alianţei este concepută la Paris. Franţa aflată în prezent în afara structurilor militare integrate, speră că va obţine cu acest prilej comanda perimetrului sudic, din Mediterana, la care aspiră cu justificate pretenţii. Dar interesele şi ambiţiile americanilor, în zonă, sunt binecunoscute, iar negocierile se anunţă foarte dificile, şansele de reuşită fiind minime. Totuşi, deznodământul conflictului din fosta Iugoslavie ar putea aduce unele clarificări. Nu ar fi exclus ca satele membre europene să dorească să aibă propria comandă, gestionarea unor crize asemenea celei din Kosovo pentru a putea avea o soluţie mai eficientă.

Pe de altă parte, capacităţile operaţionale şi de decizie ale UEO au fost îmbunătăţite: au fost create o Celulă de Planificare, un Centru pentru Situaţii de urgenţă şi un Centru de sateliţi; în statele membre au fost înfiinţate forţe ce aparţin UEO (FRUEO), pentru iniţiative multilaterale; au avut loc exerciţii; a fost înfiinţat în sfîrşit un Comitet militar, care să asigure direcţia strategică. Desigur, probleme vor mai exista. Mai întîi, cele legate de ordinea structurală şi mecanismele de comandă. Spre deosebire de NATO, UEO nu are ţări membre dominante şi nu va deveni niciodată o maşină militară integrată, dacă circumstanţele nu vor cere acest lucru. Cartierele generale multinaţionale se pot înfiinţa la timp, dar "naţiunea-cadru" care ar trebui să le coordoneze nu va apărea decît de la caz la caz, ca şi coaliţiile de forţe, care nu vor fi înfiinţate decît pentru scopuri precise.

Ceea ce duce la o a doua întrebare, de ordin politic: cum va funcţiona procesul de luare a deciziilor? Nu va fi, probabil necesar ca toate statele membre ale UEO sau UE să participe la fiecare operaţiune. Dar toate vor trebui să contribuie la menţinerea consensului în jurul celor care vor decide trecerea la acţiune, prin "abţinerea constructivă", adică sprijinul politic (şi financiar), de vreme ce nici o formulă de majoritate nu pare admisibilă în materie de securitate.

Oricum, din punct de vedere inter-instituţional, UEO poate acum să fie activată la intersecţia dintre GFIM-urile din cadrul unui NATO mai suplu şi "acţiunile comune" ale unei Uniuni Europene mai puternice: ele nu se vor manifesta împreună decît pe baza unor circumstanţe reale şi nu pe baza unei distribuţii oficiale a sarcinilor. Acum, cînd raporturile funcţionale între NATO şi UE şi între UE şi UEO au fost stabilite (în defavoarea legăturilor instituţionale ierarhice care nu au nici un motiv de existenţă), aruncarea responsabilităţii lipsei de acţiune a Europei în spatele UEO nu va mai fi posibilă. Nu mai poate lipsi de acum încolo un raport mai semnificativ între NATO şi UE, sub forma reformelor structurale şi politice care sunt în desfăşurare în Alianţă, pentru a-i permite să se adapteze la evoluţiile din contextul internaţional. Lipsei acestui raport i se pot atribui ezitările care persistă printre europeni, în ciuda acceptării PESC.

Atitudinea europenilor rămîne, în mod clar, crucială. Lipsa lor de acţiune este deseori atribuită unei lipse cronice de voinţă. Dar de fapt este vorba despre altceva: elaborarea modalităţilor cele mai potrivite pentru a face faţă scenariilor de "securitate lărgită" care sunt un fapt cu totul nou, imprevizibil şi ambiguu, nu înseamnă doar să ştii ce sau cum, ci mai ales de ce (atît în cazul NATO, cît mai ales în cazul Europei). Mai mult, pentru opiniile publice şi parlamentele occidentale, după 50 de ani de coabitare în cadrul NATO, nu este evident faptul că trebuie adoptate multe formule noi, neîncercate vreodată şi încă firave din punct de vedere constituţional. În sfârşit, mai ales pentru guvernele europene, ca şi pentru Washington, trebuie evitat cu orice preţ o eroziune a credibilităţii NATO, care s-ar putea produce în

urma faptului că iniţiativele UE ar putea da impresia, mai degrabă iluzia, că noile centre decizionale alternative în materie de securitate ar putea exista în Europa. Tratatul de la Washington este singura lege constituţională, ratificată de Congres, care leagă Statele Unite de Europa. Declaraţia asupra UEO, anexată Tratatului de la Amsterdam, recunoaşte faptul că Alianţa Nord - Atlantică "rămîne forumul esenţial de consultări între aliaţi şi spaţiul în care ei se pun de acord asupra politicilor care afectează angajamentele lor de securitate şi apărare în numele Tratatului de la Washington".

Va trebui, prin urmare, să se ajungă ca summit-ul NATO de la Washington să stabilească, în plan politic, liniile principale ale "noului concept strategic" inter-aliat, înainte de a se putea explora, ulterior, componentele unui al doilea pilon militar al UE. Cele două procese de reformă au fost pînă acum doar abordate, fără a fi integrate. Numai o definire mai clară a poziţiei NATO în materie de prevenire şi gestionare a conflictelor ce nu se înscriu în definiţia articolului 5, cu urmările sale asupra dispozitivului său de apărare, ar putea permite europenilor să avanseze în domeniul implicaţiilor instituţionale ale PESC, în special în ceea ce priveşte raporturile dintre UE şi UEO. Această precondiţie politică indispensabilă nu a fost niciodată indicată sau percepută cu precizia necesară, în confuzia nerăbdării, iritării şi acuzaţiilor reciproce care au marcat deseori raporturile transatlantice din ultimii zece ani.

Aşa cum preciza directorul Institului de Studii de Securitate de pe lîngă Uniunea Europeană Ocidentală, Guido Lenzi, în "Cahiers de Chaillot", europenii, ca de obicei, au lăsat totuşi să treneze lucrurile în ceea ce priveşte aplicarea mecanismelor indicate de Tratatul de la Amsterdam, mai ales din cauza unor viziuni diferite în privinţa politicii de securitate şi apărare. Astfel, după anii 1990 strategia europeană era privită diferit de principalele state europene. Un important grup de state considerate conservatoare de către analiştii politici, care include Marea Britanie, Olanda şi Danemarca, aprecia IESD drept un concept teoretic greu de aplicat deoarece politica de apărare europeană trebuie să se desfăşoare în cadrul NATO. Alte ţări, precum Franţa - adevăratul promotor conceptual, Germania, Italia, Spania, Belgia şi Luxemburg apreciau că Identitatea Europeană de Securitate poate funcţiona independent în anumite cazuri, dar şi integrat, neconstituind nici un fel de ameninţare pentru autoritatea Alianţei Nord-Atlantice.

Cel de-al treilea grup de state sugera neutralitatea ţinînd seama de tradiţia istorică în domeniul politicii militare a ţărilor care o compun din care se pot menţiona Suedia şi Elveţia. Pe de altă parte, Statele Unite s-au manifestat destul de reticent faţă de iniţiativa europeană, în ciuda declaraţiei comune a întîlnirii de la Bruxelles a Consiliului Nord-Atlantic, din 8 decembrie 1998, în care se preciza că dezvoltarea relaţiilor dintre NATO şi IESD trebuie să se dezvolte în contextul implementării conceptului de colaborare între forţele comune de intervenţie (CJTF) în paralel cu restructurarea eşalonului de comandă.

Acest comunicat final al reuniunii coincide cu principiile IESD privind Parteneriatul strategic între statele europene şi SUA care îşi are şi justificarea în faptul că americanii nu pot rezolva totuşi independent toate sarcinile legate de menţinerea păcii, aşa cum arăta Nicole Gnessotto la Sesiunea internaţională organizată de Institutul francez de înalte studii pentru apărare. Percepţia europeană însă diferă de discursurile Pentagonului şi Departamentului de Stat care propun tripla coroană NATO - UEO - OSCE.

Totuşi, speranţele europenilor sunt tot mai mari, odată cu intervenţia premierului britanic Tony Blair de la Portschach, în care s-a pronunţat pentru dezvoltarea conceptului de apărare europeană. Declaraţia a fost reiterată cu prilejul întîlnirii la nivel înalt cu Jacques Chirac şi Lionel Jospin la Saint - Malot: "Tratatul de la Amsterdam trebuie să devină baza esenţială de acţiune a Uniunii Europene pentru ca PESC să devină o realitate". Tot în acelaşi sens s-a manifestat şi Germania, o altă mare putere europeană, care chiar dacă într-un trecut nu foarte îndepărtat nu era pregătită pentru acţiuni în "exteriorul" NATO, astăzi este tot mai activă în procesul promovării IESD. Ultimele evoluţii par a fi foarte încurajatoare. "Europa trebuie să fie capabilă de efectuarea unor operaţiuni autonome, în cadrul unei politici proprii de apărare, complementară strategiei defensive a Alianţei Nord Atlantice" - a spus Tony Blair cu cîteva săptămîni în urmă, în discursul susţinut la

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

Institutul de Studii strategice de la Londra. Primul ministru britanic susținea tot cu același prilej că europenii nu trebuie să aștepte ca SUA să intervină ori de cîte ori Europa are necazuri în interiorul spațiului său. La rîndul său, cancelarul german Gerhard Schroder a schițat chiar un program concret pentru următorii ani: o alianță militară tripartită franco – anglo - germană, o industrie europeană de apărare, o prezență fermă a europenilor în cadrul NATO. Mai mult, comisarul european, Ema Bonini a avansat, într-o intervenție publică în cursul lunii ianuarie ac, anul 2015 ca dată limită pentru crearea unei "armate proprii a Uniunii Europene". Ministrul francez Hubert Vedrina a criticat intervențiile unilaterale ale hiperputerii SUA, ale cărei abuzuri trebuie balansate de o Europă puternică și fermă.

Un alt subiect fierbinte al conceptului de identitate europeană îl constituie extinderea granițelor către centrul și estul continentului. Dacă NATO, la Madrid, nu a oferit decît o lărgire minimală, Casa Albă acceptînd pentru siguranța unei reușite în fața congresmenilor doar grupul statelor de la Vișegrad, IESD are o viziune mai cuprinzătoare vizînd o Europă care include atît România, Bulgaria, Macedonia, Slovenia și Slovacia, cît și statele baltice. De altfel, o serie de analiști europeni privesc cu scepticism decizia americană de extindere, pentru că văd în Republica Cehă, Ungaria și Polonia nu state care să întregească harta strategică a bătrînului continent, ci niște pioni otrăviți, care vor susține fără reținere inițiativele americane și vor fi o piață de desfacere pentru industria de armament de peste ocean, opusă inițiativei europene de integrare din domeniul producției de echipament militar.

Chiar dacă în documentul final al reuniunii de la Bruxelles al Consiliului Alianței Nord - Atlantice se reafirmă politica "ușilor deschise", în concordanță cu articolul 10 al Tratatului Nord-Atlantic, și cu paragraful 8 al declarației finale a summit-ului de la Madrid, șansele ca la Washington, în 1999, să se producă o extindere a alianței sunt practic nule, așa cum preciza un oficial de la Casa Albă, citat de New York Times: "O astfel de decizie, oricum cunoscută deja, este ca și sigură. Desigur că ea va nemulțumi cîțiva dintre candidații cei mai puternici, precum România și Bulgaria". Cu atît mai puțin sunt de explicat demersurile unor șefi de state și de guverne care mai forțează în această etapă ușile aparent deschise ale cancelariilor occidentale, lansînd apeluri de solidaritate cu acțiunile NATO, indiferent dacă acestea sunt sau nu legitime.

Evaluarea analiștilor politici este foarte clară în această privință, administrația Clinton va rămîne insensibilă, ca și la Madrid, la argumentele "avocaților" unora dintre statele candidate. În orice formă vor fi nominalizate, statele respinse pentru o nouă extindere, amînate sine die, vor beneficia de programe militare de asistență tehnică, dar acestea nu vor reprezenta decît o slabă consolare. Pentru aceste țări însă, conceptul de integrare IESD reprezintă un important punct de sprijin în politica lor de securitate și apărare, pentru respectarea valorilor comune democratice.

GABRIEL G. STĂNESCU - redactor șef la Televiziunea Română. Profesor de Etica Presei la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării, Universitatea București. Autorul *Codului Etic al Mass-media*, adoptat de Clubul Român de Presă. Doctorand la California State Universty.

Cîteva argumente

ADRIAN NICULESCU

1. Consolidarea democrației și a instituțiilor statului de drept. Cu observația că în istoria NATO au mai existat și excepții ce contrazic această afirmație: intrarea Portugaliei salazariste în Alianță, pe atunci singurul stat dictatorial admis, Grecia coloneilor (1967-74), lovitura de stat și regimul militar al generalului Kenan Evren din Turcia (1980-1983) - cu toate atenuantele de rigoare ale acestui caz aparte.

Trebuie însă menționat că, dacă astfel de abdicări conjuncturale și valabile numai ca excepții de la principiul promovării democrației (înscris de la început, la propunerea Canadei, în art. 2 al Pactului Nord-Atlantic), puteau fi tolerate (în nici un caz însă încurajate, cum se insinua în anumite medii) de către Alianță, în condițiile războiului rece și a amenințării sovietice, ele cu greu ar mai fi de conceput în actualul context internațional. Iată de ce, avem temei să credem că intrarea în NATO, acum, în condițiile de azi, ar putea întări în mod decisiv democrația și statul de drept în țara noastră.

2. Ancorarea fermă, definitivă, a României la lumea occidentală, căreia, cel puțin din momentul constituirii sale ca stat modern (1848-1859), îi aparține. Intr-adevăr, pînă în anii '30-40, nimeni nu putea concepe România altfel decît ca o parte a lumii Occidentale. Noțiunea de "țară de Est", o categorie aparte, creată, în politologie și-n vorbirea curentă, ad hoc, pentru a defini rezultatul separării țărilor din blocul sovietic (situate, toate, în estul, centrul și sud-estul continentului), de restul Europei, este legată de instaurarea regimului comunist. Ea este deci o noțiune relativ recentă, dar, din păcate, cu o circulație încă largă, avînd un înțeles peiorativ, ale căror ponoase le tragem încă, sub forma unor prejudecăți și ale unor stereotipuri și locuri comune.

3. Eliminarea definitivă a pericolului de război (oricît de teoretic și de simbolic ar fi acesta) cu vreuna dintre țările membre (ne gîndim la cazul Ungaria-România) deși, situația conflictului greco-turc latent (dar nu lipsit și de răbufniri calde, ultima în iarna 1996, pentru o insuliță nelocuită) poate contrazice această afirmație. Și aici credem însă că este excepția ce confirmă regula, iar soluția o constituie tratatele dintre țările în cauză (ex. tratatul româno-ungar, prepararea celui româno-ucrainean), măsură de precauție ce nu a fost luată și la intrarea Turciei și a Greciei (1952), în faza cea mai acută a Războiului Rece, fiind imperios necesare amîndouă (și mai ales Turcia cu Strîmtorile și cu cei 600 de Km. graniță comună cu fosta U.R.S.S.).

4. Aderarea la NATO nu constituie (cum s-a susținut, uneori) un preludiu, și, cu atît mai puțin, o condiție sine qua non, pentru intrarea, mult mai costisitoare, dar și mult mai semnificativă în situația internațională actuală și pentru soarta viitorului României, în Uniunea Europeană. Dovadă state neutre, ne-membre NATO, ca Irlanda, Austria, Suedia, admise în U.E., vs. contra-exemplul Turciei, vechi membru NATO, însă cu foarte puține șanse de intrare în U.E. (v. și motivațiile recentului, penibil "șantaj" al guvernului Erbakan, în problema lărgirii NATO). Admiterea în NATO nu deschide porțile Uniunii Europene.

5. Nevoia de securitate. Personal, doar în ultimul rînd mă gîndesc la intrarea în NATO ca la o garanție împotriva Rusiei, oricît de important ar apărea acest aspect, la prima vedere, opiniei publice românești. Cel mult, este vorba despre o garanție psihologică, împotriva unei amenințări istorice devenite, practic, caduce odată cu democratizarea Rusiei (pe care ne-o dorim continuată) și, mai ales, cu interpunerea Ucrainei (pe care ar trebui să o menajăm mai mult) între România și Rusia. Pentru prima dată, după 199 ani

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultății de Științe Politice și Administrative din cadrul Universității „Petre Andrei" din Iași.

(1792-1991), România, care s-a format cu teroarea Rusiei, simțindu-i "răsuflarea" pe grumaz, nu mai are graniță comună cu aceasta... Nu este puțin lucru, trebuie profitat cu orice preț de nesperata ocazie care s-a ivit și nu risipite șansele. După părerea noastră, conflictul din Transnistria nu are relevanța care, evident, tot din motive psihologice, i se atribuie de către publicul român. A imagina un conflict cu Rusia prin /pentru Transnistria (cînd Rusia se găsește la peste 1000 km. depărtare!) pare pură "fanta-politică". Sînt însă conștient că astfel de teorii întîmpină greutăți de recepție, baraje mentale, în România, bîntuită, în schimb, pînă la obsesie de mituri demne de anii '50 sau care, oricum, țin de epoca pre-gorbacioviană, încheiată în urmă cu mai bine de 10 ani: "pericolul rusesc", "mîna Moscovei", "KGB", "manipularea sovietică", diverse "scenarii" ș.a. Părerea mea este că Rusia are altceva, cu mult mai grav, de făcut decît să se gîndească la "contenciosul" românesc.

6. Acceptarea în NATO ar conferi României un foarte binevenit și necesar spor de credibilitate și de prestigiu internațional. O astfel de asociere cu cîteva dintre cele mai importante țări ale lumii ar fi extrem de benefică României, imaginii, dar și realității ei. Pentru poporul român ar reprezenta o asigurare, inclusiv la nivelul foarte important, psihologic, iar o creștere a prestigiului său se va putea repercuta pozitiv în multe domenii, de pildă asupra extrem de necesarelor investiții străine, în sensul unui plus de garanții pe care o oferă, pentru investitor, o țară NATO.

Sinteză:

a. Ce oferă România Organizației Tratatului Atlanticului de Nord:

1. O țară cu un teritoriu și o populație considerabile, a doua ca importanță în Europa de Est. Fără Polonia și România, o extindere către Est a NATO n-ar fi decît simbolică, ținînd cont de potențialul militar, teritorial și populațional redus al Cehiei, Ungariei și, eventual, al Slovaciei. O extindere cuprinzînd doar Polonia, dar nu și România, ar fi o extindere, de fapt, înjumătățită. Numai adăugînd și România celor trei țări Visegrad, NATO ar căpăta o reală adîncime spre Est, constituind o centură de securitate întărită pentru Occident.

2. O poziție strategică relativ interesantă, ținînd mai ales de conjunctura balcanică (conflictul, devenit din activ, latent din fosta Iugoslavie, criza greco-macedoneană, mai nou, criza - de sărăcie, dar și politică, efect al falsificării alegerilor din 1996 și al regimului post 1992 - albaneză, perspectiva unei posibile crize a foamei în Bulgaria, ori a pericolului islamist din Turcia, adăugate, după 1990, cunoscutei dispute endemice greco-turce, cu extensie în Cipru, țară aparținînd aceleiași zone). Pe termen lung, după posibila și de dorit rezolvare a conflictelor balcanice, va rămîne însă aportul ne-conjunctural al României: asigurarea extinderii controlului NATO asupra malului apusean al Mării Negre (în prezent, controlată, prin Turcia, numai în partea sudică) și asigurarea unei continuități aproape lineare, vizibilă pe orice hartă, a flancului de Est al NATO (granița de est a Poloniei și cea a României formează aproape o linie dreaptă).

3. O armată cu un potențial relativ bun (efectiv, armament), dar care va trebui intens modernizată și restructurată. Eficacitatea și interoperativitatea ei cu NATO, în ciuda unui folclor plin cu locuri comune nefavorabile (de genul reputației italienilor), a fost demonstrată în "parteneriatul pentru pace" și în operațiuni de tipul păstrării păcii în Bosnia, ca și în Golful Persic, Somalia sau Angola.

b. Ce oferă NATO României:

1. Posibilitatea /șansa integrării occidentale. Cel puțin de la 1848 încoace, România a fost și este o parte a lumii occidentale, din care însă comunismul a dezlocuit-o. Apartenența la această lume este nu numai geografică, ci și de tip contractual. NATO oferă României șansa reintrării în Europa.

2. Posibilitatea /șansa consolidării democrației.

3. Eliminarea definitivă a pericolului, fie și numai teoretic, de război cu vreuna dintre țările membre NATO (ex. Ungaria).

4. Garanții de securitate (care în România, justificat sau nu, se asociază cu endemica teamă de

amenințarea rusă; probabil, în termeni reali, această amenințare, dacă nu anihilată, în orice caz este, actualmente, mult atenuată, inclusiv prin interpunerea "providențială" a Ucrainei, după 200 de ani de graniță comună cu Rusia /URSS, și prin treptata democratizare a Rusiei însăși. Orice isterizare, pe această temă, este contra-productivă).

5. Sporirea prestigiului internațional al țării, cu consecințe benefice și asupra economiei, în special în domeniul investițiilor străine. Investitorul străin se va simți mai protejat, mai asigurat. România va cîștiga credibilitate, un bun prețios cu care e în deficit.

N.B. Consolidarea democrației, sporirea prestigiului și ancorarea solidă la lumea Occidentală trebuie să constituie de departe principalele motivații ale României pentru a adera la NATO. De-abia după aceea, intervine aspectul militar și al garanțiilor de securitate, într-o lume în care nu ne mai amenință, de fapt, nimeni și în care, oricum, nu amenințarea este pe primul loc.

Cîteva argumente ale NATO pentru a primi România

1. Ancorarea definitivă a unui nou stat la valorile democrației. Acest stat nu este chiar unul oarecare sub profilul așezării, al populației, al întinderii etc., chiar dacă importanța sa strategică nu este decît relativă, legată în principal de criza spațiului iugoslav și de zona balcanică. Prin integrarea în NATO, instituțiile democratice capătă stabilitate, tind să devină ireversibile iar un astfel de proces reprezintă un cîștig pentru cauza libertății în lume. Promovarea democrației este prevăzută în articolul 2 al Tratatului Atlanticului de Nord, introdus la propunerea Canadei.

2. România nu este numai consumator, beneficiar de securitate, este și furnizor de securitate (ex.: implicarea armatei române în forțele de menținere a păcii din Bosnia; poziția geo-politică și strategică, potențialul militar, uman și economic - inițial, cu precădere, ca piață de desfacere, în perspectivă și de producție, inclusiv belică - eto.).

3. Se întărește controlul NATO asupra Mării Negre. Turcia și România sînt cele două țări direct implicate (în așteptarea integrării Bulgariei, care nu pare încă actuală). România va asigura flancul vest al Mării Negre. Pînă în prezent, NATO, prin Turcia, nu controlează decît sudul acesteia. Marea Neagră este importantă prin faptul că la aceasta au ieșire atît Rusia cît și Ucraina, și în măsura în care rămîne singura ieșire a Rusiei către "Mările Calde".

4. Ca dimensiuni (teritoriu și populație) și ca putere militară, doar România și Polonia au o pondere importantă pe flancul de est (încă cel mai important; flancul sudic și de sud-est - lumea musulmană, virtual a integralismului - este numai ca perspectivă un obiectiv prioritar NATO). O privire, chiar și sumară, pe hartă, arată quasi-continuitatea teritorială dintre granițele de est ale României și Poloniei. Numai includerea acestor două țări vor putea da consistență reală extinderii NATO spre Est. Este și o veche opinie a ambasadorului SUA la București, Alfred Moses (Mangalia, vara 1995).

5. Întărirea flancului de sud-est a NATO, ce pînă acum se sprijină numai pe Grecia și Turcia, țări aflate în latent conflict.

6. Întărirea stabilității în Balcani. Mai cu seamă după alegerile de la 3-17 noiembrie, care n-au făcut decît să confirme răsunător acest fapt, România a dovedit stabilitate politică. Dacă va trece cu bine, în lunile următoare, și proba de foc a "terapiei de șoc", ea va demonstra și indispensabila stabilitate socială. Oricum, prin alternanța politică realizată la ultimele alegeri, instituțiile sale democratice au dovedit o remarcabilă soliditate, element fundamental în vederea integrării în NATO. Actuala criză albaneză, ce pare endemică, o posibilă criză generată de sărăcie în Bulgaria, o derivă islamistă în Turcia (v. Erbakan), moartea lui Elțîn sau alte similare evenimente pot, paradoxal, favoriza admiterea României în NATO.

7. Chiar dacă Rusia nu trebuie să fie percepută drept un dușman necesar și imediat (o Rusie democratică are toate șansele să devină un prieten, în perspectivă chiar un aliat NATO, mai ales atunci

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultății de Științe Politice și Administrative din cadrul Universității „Petre Andrei" din Iași.

cînd /dacă amenințarea de la sud și sud-est - integralismul islamic - va deveni o prioritate), totuși, centura nouă de apărare a Occidentului, prin integrarea României, va fi considerabil întărită. Într-un recent studiu britanic pe tema lărgirii NATO, este amintit faptul că o eventuală intrare a României ar contribui la "micșorarea presiunii Rusiei asupra Ucrainei", și că aceasta, ca un veritabil stat tampon, ar avea asigurat aproape întreg flancul său de vest cu țări NATO. Considerația ni se pare judicioasă. Nu la fel, însă, și afirmația că România ar aduce surse de petrol în NATO. Deși această idee ne servește de minune, ea nu este, totuși, realistă, întrucît, după știrea noastră, petrolul românesc este aproape secătuit (mai ales prin jaful german din 1916-18 și 1940-44, și prin înrobitoarele despăgubiri către URSS din 1944-1964), iar puținul rămas este rezervă strategică. Oricum, România ar trebui să încurajeze intrarea Ucrainei în NATO și, oricît de dureros ar fi, să nu se piardă în sterile dispute de frontieră. România are nevoie de Ucraina. Deși Ucraina exploatează acest fapt, știm că încheierea tratatului cu aceasta este o condiție importantă pentru admiterea în NATO. Nu numai un conflict cu o țară vecină, membră aspirantă (ex. Ungaria), dar și o dispută cu vreun vecin ne-membru, este negativ sancționată de către NATO, ce nu dorește să importe și certurile regionale, odată cu noile state aderente.

8. NATO nu are interes să dea apă la moară adversarilor săi, fie ei și cei interni, din România, de tipul C. V. Tudor, care vor jubila în cazul unui eșec al României la intrarea în NATO. NATO va trebui să țină cont de contra-reacția ce va genera în România oprirea NATO la granița ungaro-română, inclusiv pentru stabilitatea europeană (v. tratatul cu Ungaria și, mai în general, relațiile ungaro-române): demoralizare, sentimentul, mult exploatat de extremiști, al "trădării Occidentului", întărirea celor mai nefaste curente ideologice de tip național-comunist, încurajarea obiectivă a sinucigașelor tendințe izolaționiste, autarhice, de tip ceaușist, etc. NATO nu are interes să dea o astfel de palmă unei țări cu o opinie publică aproape unanimă în privința sa și care își pune atîtea speranțe în aceasta. Ar constitui un foarte prost exemplu. NATO ar trebui să se gîndească la efectul devastator al dezamăgirii atîtor așteptări (independent de faptul că acestea sînt de mai multe ori mai puțin realiste, justificate. Ele există.), al demobilizării unui întreg popor, al dezafectării atîtor tensiuni pozitive.

9. Oricît de puțin ar conta ce gîndește opinia publică românească, NATO n-ar trebui să rămînă indiferentă la resentimentele anti-occidentale, anti-americane etc. pe care le-ar putea genera un eventual refuz. Cu atît mai mult ar trebui ca NATO să nu neglijeze importanța unei posibile reorientări a Bucureștiului către vreun alt sistem defensiv (de ex. o alianță - cam forțată, poate chiar cam fantezistă și inconsistentă - cu Ucraina, Moldova, alte țări CSI, și Bulgaria, țară care n-are nici o șansă să prindă "primul val"), deși interesul României, chiar dacă va fi refuzată la "primul val", este să rămînă legată de sfera occidentală (o altă soluție ar fi niște acorduri de genul celor care leagă Israelul de USA), deci tot de NATO.

Cîteva argumente ale NATO pentru a NU primi România

1. Există o realitate pe care și eu am avut ocazia să o constat în Occident, dar a cărei existență este ascunsă în țara noastră: pe drept sau pe nedrept, românii au prostul renume de a fi neserioși. Că ne bucurăm de o astfel de tristă faimă mi-a fost reamintit de curînd, mai în glumă, mai în serios, de către un bine mediatizat și influent personaj italian, fost ambasador al țării sale într-o importantă țară europeană, într-un cadru apropiat NATO. Personajul în cauză îmi cita, în sprijinul afirmațiilor sale, celebra frază atribuită lui Bismarck: "A fi român nu este o naționalitate, este o profesie".

Deși citatul nu prea avea legătură cu conținutul reproșului, totuși această percepție trebuie să ne dea de gîndit. Ea nu este atît de singulară pe cît ne-ar plăcea nouă să credem. Are legătură și cu o anume carență caracterială, sesizată încă din secolul trecut, de către Carol I, într-o celebră afirmație. Astfel de observații sînt însă aproape

tabu în România, și lucrul în sine este îngrijorător. Trebuie pus capăt narcisismului național, desuet (în Occident a fost abandonat cel puțin de la 1945 încoace) și complet nelalocul lui, simptom, din contră, de provincialism, de înapoiere, legat direct de național-comunismul ceaușist autarhic, auto-izolant. Auto-exaltarea națională și complexul superiorității, eventual al priorităților (de genul protocronismului) ne dăunează și ne prejudiciază grav interesele. Ne fac de rîs în lume. Legat de acest aspect, posibila imagine de neseriozitate, indisciplină sau nepregătire a soldaților români (asemănătoare, dacă nu mai rău, cu imaginea "folclorică" și greu de eliminat, a militarilor italieni), în ciuda unei retorici oficiale contrare, cam găunoasă, deci, contraproductivă.

2. România nu beneficiază de o poziție geo-politică prea interesantă, (de tipul Turcia), decît conjunctural, parțială cu spațiul ex-iugoslav. Mai semnificativă ar putea fi dimensiunea și populația ei, ce o plasează pe locul doi în Europa răsăriteană. Aceste avantaje ar putea fi, însă, insuficiente pentru a justifica admiterea în NATO.

3. Infrastructurile României sînt dezastruoase: drumurile, podurile, căile ferate (majoritatea cu o singură linie!), aeroporturile, comunicațiile telefonice etc. Repararea lor, aducerea lor la standarde occidentale, ar necesita, probabil, investiții prea mari, și nu se știe, în optica NATO, dacă merită.

4. Spinoasa chestiune a achiziționării de către România de costisitor armament occidental, compatibil NATO, pentru modernizarea armatei, cumpărat pe piața USA și similar, recent evocată, la Praga, în cadrul conferinței de presă din sediul postului de radio "Europa Liberă", de către președintele Emil Constantinescu. Fără a fi un specialist militar, cred că Armata Română este încă defectuos echipată - și mă tem că este numai un eufemism. Continuă să se utilizeze căruțe cu atelaje animale, etc...

5. Legitime dubii occidentale în legătură cu locul /modul de unde va scoate România, în plină austeritate, banii necesari efortului intern pentru acoperirea cheltuielilor de aderare la NATO; costurile pentru contribuabilii țărilor NATO. În primul rînd, în senatul USA, dominat de republicani (mai interesați în chestiunile bănești), sînt prezente astfel de interogative, mai mult economice decît politice...

6. Posibile suspiciuni în legătură cu persistența, în cadrul armatei române, a vîrfurilor sale formate la Moscova în era comunistă, a unor structuri și contacte clandestine cu fostul KGB. Este însă o bănuială aplicabilă mai degrabă la Ungaria, Cehia sau fosta RDG (legături mai susținute, pînă după 1990, cu Armata Roșie staționată acolo), decît la România.

7. În sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, ne place ori nu, trebuie ținut cont și de o idee cu o largă răspîndire în Occident, inclusiv în sfere NATO. Potrivit acestui curent de opinie, extinderea NATO, în general (nu numai la România, ci și la Cehia, Ungaria, Polonia etc.), ar fi inutilă, dacă nu chiar total contraproductivă, în special în etapă actuală, apreciată ca delicată, din moment ce nu se constată o reală agresivitate din partea Rusiei. Intr-adevăr, momentul post-1989 nu se aseamănă de loc cu cel din 1949, în toiul Războiului Rece (atunci, de exemplu n-a contat, în ciuda art. 2, faptul că Portugalia, dispusă să se alăture, era o dictatură; de asemenea, n-a contat, tocmai fiindcă era mare nevoie de ele, nici agresivitatea latentă dintre Turcia și Grecia; vedem, deci, că standardele admisibilității sînt relativ labile, după conjunctură).

Faptul că nouă nu ne convine, nu trebuie să ne facă să privim ca total lipsită de sens ideea că Rusia nu trebuie zgîndărită, mai cu seamă acum cînd, prăbușirea de tip endogen a Uniunii Sovietice (o premieră absolută în istorie: nici un imperiu nu a căzut, pînă acum, din cauze interne, din pricina propriilor disfuncțiuni, carențe, strivit sub greutatea propriului sistem, în ultimă analiză unul nu numai anti-uman, ci și anti-economic, nociv sieși și contraproductiv; vice-versa, atunci cînd sortii de izbîndă împotriva Rusiei păreau mai favorabili, tocmai atunci aceasta își concentra mai tare forțele și cîștiga: v. Napoleon, războiul Crimeei, Hitler...; în schimb, URSS și, în general, sistemul comunist, n-a mai avut ce face împotriva dușmanului intern, un germene al autodistrugerii pe care-l conținea încă de la înființarea statului bolșevic, prin tarele unui sistem utopic și aberant pe care s-a încăpățînat vreme de șapte decenii să-l

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultății de Științe Politice și Administrative din cadrul Universității „Petre Andrei" din Iași.

aplice) a dus şi la o evidentă democratizare a Rusiei, care a mers cel mai departe în istoria sa, cu mult dincolo de timidele încercări petrecute între revoluţia de la 1905 şi a IV-a Dumă de la Palatul Taurida, închisă de Lenin pe 5 ianuarie 1918. Cu observaţia că, spre deosebire de situaţia favorabilă de la începutul secolului, cînd enormele sale resurse nu fuseseră încă secătuite de comunism, starea economică de azi a Rusiei nu mai este, aparent, în stare să susţină în suficientă măsură şi cu energia necesară, efortul de democratizare.

Cum democratizarea Rusiei este singurul antidot împotriva imperialismului ei atavic şi anacronic, orice tulburare a apelor în această delicată etapă, în opinia asertorilor ideii de mai sus, cînd Rusia este clar repliată pe ea însăşi, aplecată asupra gravelor sale probleme interne, ar trebui evitată, tocmai pentru a nu brusca delicate echilibre şi a nu pune în pericol dificila şi înceata ei înaintare către mai bine. O derivă autoritară în Rusia, fie ea militară (armata trebuie menajată întrucît este exasperată de sărăcie şi de pierderea prestigiului), ori naţional-comunistă, ori, simplu, naţionalistă, ar avea consecinţe dramatice asupra întregii omeniri. Rusia rămîne, totuşi, o putere nucleară, care cuprinde o cincime din glob...

În sfîrşit, trebuie ţinut cont că, o integrare a Rusiei (ca şi a Ucrainei, ce trebuie încurajată pe această cale) în NATO, eventual într-un al doilea sau al treilea val, nu trebuie exclusă. Aceasta nu constituie un non-sens, mai ales în contextul actualei accentuări a ameninţărilor dinspre Sud, din lumea islamică, tot mai mult tentată de fundamentalism religios şi de resentimente faţă de lumea şi felul de viaţă occidental (la care, chiar dacă mai săraci, sîntem racordaţi atît noi, est-europenii, cît şi ruşii). În perspectivă, este posibil, deci, ca priorităţile strategice NATO să se deplaseze de pe axa Est-Vest pe una Nord-Sud, şi, atunci, Rusiei îi va reveni un rol deloc neglijabil. O "punere la colţ" a Rusiei, şi cu atît mai puţin o penibilă alianţă, ce se vehiculează mai mult ca o sperietoare, la care aceasta ar fi împinsă, cu ţări marginale şi resentimentare de tipul Iran, Iraq, Libia, China, eventual, India, nu este în interesul nimănui. Nu trebuie uitat că, de fapt, şi Rusia a fost, pînă la 1917, cînd s-a autoexclus, o parte a Europei, şi că, acum, face eforturi pentru a reveni, nu numai aşa cum a fost pînă la Lenin, ci şi într-un mod nou, prin dificila sa adeziunea la valorile democratice.

Nu trebuie să ne cramponăm de fantomele trecutului. O Rusie aflată, pentru prima oară în istoria sa, pe calea democratizării, o Rusie care, după 200 de ani, nu mai are graniţă comună cu România - iată două mari noutăţi ale acestui sfîrşit de secol XX, de care va trebui să ţinem cont în lumea de mîine, în prejudecăţile noastre şi-n imaginarul nostru colectiv, atît de marcat de stereotipuri şi de locuri comune greu de dezlocuit. Sînt, deja, două realităţi ale secolului XXI care, aidoma secolului XIX, încheiat de-abia la 1918, a început, de fapt, încă din 1989.

ADRIAN NICULESCU - Este lector la Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative, departamentul de Istorie. A fost fellow NATO între 1996-1998.

Integrare europeană şi democraţie

ANCA MIHAELA ACHIŢI

I. Problema organizatorică

Problema organizatorică a responsabilităţii democratice este încă nerezolvată în cadrul Uniunii Europene (UE). Pe de o parte, este neclar cum poate fi organizat un construct de asemenea dimensiuni şi atît de eterogen, şi pe de altă parte, apare problema de bază a conceptului de organizare teritorială şi politică, responsabil democratică. Discuţia abordează tema crizei de legitimitate a Uniunii Europene. Această discuţie a fost cu siguranţă dramatizată de unii, dar nu se poate contesta că există motive să ne punem întrebări.

- Cum privesc popoarele Europei procesul de integrare?
- Ce fel de Europă şi cîtă Europa vor?
- Ce ţeluri politice ale integrării pot conta pe acordul cetăţenilor europeni şi care sunt ţelurile care nu se bucură de acceptare?
- Cum se poate justifica normativ şi principial faptul că Uniunea Europeană îşi exercită dreptul asupra aproximativ, a 360 de milioane de cetăţeni?

Întrebări despre legitimitatea acestei ordini politice neobişnuite care este Uniunea Europeană, construită împreună de statele Europei de vest, nu s-au pus în discuţia europeană a ţărilor din nucleul comunităţii aproape deloc. Răspunsul poate fi anticipat. Proiectul de integrare Europeană suportă consecinţele unei istorii pline de conflicte sîngeroase. În acelaşi timp, proiectul era reacţia Europei de vest la ameninţarea estului şi, în plus, era evident că stimula economia de piaţă. Şi dacă era evident că Uniunea Europeană era în folosul păcii şi al prosperităţii, întrebarea despre legitimitate nu s-a pus cu atîta acuitate. Proiectul de integrare Europeană are o demnitate politic-morală care nu poate fi supusă criticii. Dar, despre Proiectul de integrare Europeană se discută altfel după Tratatul de la Maastricht. Se pare că tocmai Marea Britanie şi Danemarca, ţările care păstrează cea mai mare distanţă faţă de Bruxelles, din comunitatea celor 15, au generat discuţia cea mai critică, cea mai controversă şi, în tot cazul, cea mai intensivă şi, prin aceasta, au schimbat atitudinea faţă de tema "legitimitate".

Extinderea permanentă a UE a avut acelaşi efect. De aceea există tot mai multe state, care nu mai vor să fie membre, ca urmare a ideii si eticii de formare, de după cel de-al doilea război mondial, ci exclusiv din motive economice. Aceste cauze vor marca discuţia Europeană a viitorului.

Dar însuşi Procesul de integrare Europeană dă întrebării despre legitimitate alt înţeles. Aprobarea Procesului de integrare nu se mai poate face automat. Există cel puţin trei motive care ne dau de gîndit:

1. Ca urmare a continuării procesului de integrare, o importanţă deosebită revine deciziei majorităţii în Consiliul de Miniştri. Decizia majorităţii în Consiliul de Miniştri nu înseamnă altceva decît că un grup de state îşi impune opinia faţă de alt grup de state. Se înţelege că hotărîri de acest fel sunt legate de probleme de justificare şi de acceptare, care nu existau atîta timp cît a fost valabil dreptul de veto la nivelurile respective. Constelaţii de o anumită consistenţă sînt uşor de imaginat. Hotărîri cu privire la reîmpărţirea resurselor, de exemplu, pe baza principiului majorităţii sunt surse de conflict, atunci cînd este vorba de o societate a statelor.

2. Continuarea procesului de integrare înseamnă extinderea competenţei Comunităţii. Cu aceasta se creează premisa ca UE să ia decizii care sunt resimţite de cei afectaţi ca o impunere din partea birocraţiei de la Bruxelles. Aceasta deoarece competenţa UE se dezvoltă tot mai mult în domenii sensibile, cum ar fi dreptul european de impozitare sau un drept european referitor la război şi la pace. Întrebări de acest fel se vor pune mai devreme sau mai tîrziu.

3. Continuarea Procesului de integrare dă fiecărui stat membru posibilitatea de negociere, fără ca posibilităţile instituţionale ale UE să se dezvolte în aceeaşi măsură. Această neconcordanţă rezultă din complexitatea mare a proceselor

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

decizionale la nivel european. Dispariția controlului la granițele interne ale Comunității Europene fără o capacitate adecvată a instituțiilor de control a criminalității organizate și fără o reglementare europeană a dreptului de azil sunt exemple elocvente pentru posibilitățile actuale limitate ale instituțiilor europene.

La toate aceste argumente trebuie să mai adăugăm că UE este resimțită de toată lumea ca o autoritate, care ia decizii urmate de consecințe, ceea ce implică legea și respectarea legii, autoritate care nu este vizibilă pentru că stă ascunsă în spatele statelor membre. UE va deveni tot mai clar ceea ce este un sistem politic care ne influențează condițiile de viață juridice și practice. Și cine o recepționează așa, într-o situație de conflict, își va pune întrebarea: de ce trebuie să accepte autoritatea îndepărtată a Europei? Este vorba de legătura tensionată a europenilor cu Comunitatea Europeană. Ideea Uniunii Europene se bucură de simpatie în rîndul europenilor, dar este încă prea puțin conturată. Totuși legătura europenilor cu comunitatea nu este foarte stabilă, dacă ne gîndim că danezii la prima votare nu au votat Tratatul de la Maastricht, că francezii erau și ei forte aproape de a nu îl vota, iar germanii, dacă ar fi trebuit să hotărască cu privire la uniunea monetară, nu și-ar fi urmat conducătorii. Toate acestea te duc cu gîndul la problema legitimității.

Este clar că UE nu se va putea legitima numai prin politica pe care o duce. Principial, sistemele politice nu au nevoie numai de o susținere specifică ci și de una difuză, și aceasta este valabil și pentru UE (Kerremans 1994).

II. Dilema democrației instituțiilor europene

Atunci cînd se vorbește despre legitimitatea redusă a UE, se recunoaște implicit necesitatea democratizări UE. Este vorba despre atît de discutatul deficit de democrație. După diagnosticul "deficit de democrație" urmează democratizarea, în cazul în care există într-adevăr un deficit de democrație, dar mai bine să nu ne grăbim cu această concluzie.

UE trebuie să promoveze un alt model valabil de democrație, față de celelalte comunități de state dacă vrea să exercite drepturi. UE s-a format prin tratate ratificate de statele membre, care au fost de acord să renunțe la unele prerogative de suveranitate. În cadrul procesului de adîncire și lărgire a UE, referendumul a jucat un rol hotărîtor, altfel decît în faza de întemeiere.

În ceea ce privește legislativul european, Consiliul de Miniștri are ca și mai înainte rolul cheie. În Consiliul de Miniștri sunt reprezentate guvernele statelor membre, ca urmare a alegerilor democratice din statele din care provin. Guvernele sunt reprezentante legitime și au dreptul să reprezinte statul în exterior și să discute regulile democrației. De asemenea și membrii Comisiei ca și judecătorii tribunalului european sunt desemnați de guverne. S-ar părea că legitimitatea democratică a statelor membre este transferată Uniunii.

Acest transfer există într-adevăr și are o importanță decisivă pentru UE, dar potențialul său de legitimitate este limitat. Există cel puțin două cauze pentru care reprezentanții legitimi ai guvernelor nu pot transfera legitimitatea asupra diverselor instituții europene.

Primul motiv. Alegerile parlamentare ale statelor membre, din care provin guvernele, nu sunt europene, nu sunt destinate instituțiilor europene. Aceasta înseamnă că nu există alegeri, în care concurează programe de politică europeană care sunt puse în discuție pentru decizie. Temele europene pot juca în aceste alegeri cel mult un rol secundar. Aceasta înseamnă că este problematic pentru parlamentele statelor naționale să acorde o împuternicire guvernelor pentru legislația europeană, care este stabilită în Consiliul de Miniștri.

Al doilea motiv. Prin trecerea la hotărîrea majorității în Consiliul de Miniștri se schimbă condițiile transferului legitimității democratice de la statele membre la comunitate. Dacă se iau hotărîri în consens guvernele sunt responsabile împreună pentru decizii și fiecare în parte este răspunzător față de parlamentul și alegătorii săi. Dacă se iau hotărîri după principiul majorității, atunci deciziile sunt luate de guverne în Consiliul de Miniștri și sunt dezbătute public, așa cum fac parlamentele, în cazul în care guvernele poartă responsabilitatea. Aceste premise nu există însă în cazul UE. Același argument este folosit și în cazul hotărîrilor luate în consens în cazul în care, minorități împiedică în mod sistematic, prin dreptul de veto, luarea unor decizi. Aceasta nu este o problemă nouă, dar se ascute atunci cînd principiul majorității este schimbat cu principiul în consens. Principiul majorității în Consiliul de Miniștri rămîne din motive practice și teoretice legate de legitimitate o procedură decizională problematică. O regulă decizională, în care majoritatea statelor reprezentate de guverne dispun de un drept decizional asupra unor state aflate în minoritate, nu se poate sprijini pe logica majorității. Prin legarea hotărîrii legislative de Consiliul de Miniștrii, principiul democratic, care pretinde guvernelor responsabilități față de alegători, a fost suspendat din sistemul politic al UE. Acest lucru devine evident dacă observăm atribuțiile Comisiei, care este părtașă la puterea decizională prin monopolul pe care îl deține asupra inițiativelor și care se sustrage votului alegătorilor.

Parlamentul european nu rezolvă acest dezechilibru, căci influența sa asupra procesului legislativ european este limitată:

- pentru că rolul său în procesul legislativ nu este transparent pentru alegători;
- pentru că nu există un sistem de partide europene care să conducă politica europeană în fața alegătorilor;

La o privire mai atentă se constată deci deficitul de democrație. Un deficit împotriva dreptului fundamental din tratatele aprobate.

Dacă ținem seamă de formula inițială a epocii democratice, așa cum a fost formulată pentru prima dată în declarația de independență americană, în1776, guvernele își justifică puterea din consimțămîntul celor guvernați. Asta nu înseamnă un consimțămînt permanent, ci unul care se reînnoiește din timp în timp și poate fi retras. Aprobarea tratatelor este din punct de vedere juridic ireversibilă, aprobarea guvernaților dată guvernanților este însă reversibilă.

Singura soluție este luarea deciziilor în consens, asupra vieții în comun. Democrația se constituie totdeauna pe o constituție dată, în care individul se percepe ca un subiect colectiv. Orice constituție democratică exprimă aceasta prin axioma suveranității poporului pe care o are la bază, care definește totodată poporul de la care pornește puterea. Numai atunci cînd toți cei afectați de decizie se constituie împreună, ca o entitate politică cu o identitate comună, se poate face deosebirea între dreptul decizional al majorității și dreptul decizional străin. Problema centrală pusă în discuție este așadar decizia majorității.

Bibliografie

Buchheim, Hans (1992): *Von der Föderation zur Republik souveräner Staaten*; în: Haungs, Peter u.a. (Hg.), *Civitas. Witmungen für Bernard Vogel zum 60. Geburtstag* (Padeborn), S. 203-210.

Dahl, Robert A. (1976): *Democracy in the United States: Promise and Performance*, 3. Aufl. (Chicago).

Katz, Richard (1994): *The Problem of Legitimacy în the European Comunity/European Union; paper prezentid at the 22nd Anual Joint Sessions of the ECPR.*

Graf Kielmansegg, Peter (1989): *Vom Bundestag zum Bundesrat. Die Länderkammer in der jüngsten deutschen Verfassungsgeschichte*; în: Bundesrat (Hg.), Vierzig Jahre Bundesrat (Baden-Baden), S. 43-61. Graf Kielmansegg, Peter (1996): *Integration und Democratie*, în: Marcus Jachtenfuchs und Beate Kohler-Koch (Hrsg.): *Europäische Integration, Opladen: Leske und Budrich*, 4-52.

Pfetsch, Frank R. (1997: *Die Europäische Union. Eine Einfürung. Fink Verlag, München.*

Sbragia, Alberta M. (1993): *The European Comunity: A Balancing Act*, în: Publius. *The Jurnal of Federalism* 23, 23-38.

Scharpf, Fritz W. (1991): *Kann es in Europa eine stabile föderale Balance geben?* (Thesen); în: Wildenmann, Rudolf (Hg.), *Staatswedung Europas? Optionen für eine Europäische Union* (Baden-Baden), 415-428.

Scharpf, Fritz W. (1995): *Föderalismus und Demokretie in der internationalen Ökonomie*, în: *Politische Virteljahresschrift*, sonderheft 26, 211-235.

Schmidt, Manfred G. (1997): *Democratietheorien. Eine Einfürung*, Leske+Budrich, Opladen.

ANCA MIHAELA ACHIȚI - deține un Master în Germanistică și Sociologie la Universitatea Johann Wolfgang Goethe din Frankfurt am Main, Germania. Este doctorand în relații internaționale la aceeași universitate.

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultății de Științe Politice și Administrative din cadrul Universității „Petre Andrei" din Iași.

ALEXANDER YAKOVLEV

Contrarevoluţia rusă

Alexander Nicolaevici Yakovlev este doctor în filosofie, profesor şi membru al Academiei Ruse de Ştiinţe. Este autorul multor cărţi şi articole şi a fost consilierul lui Mihail Gorbaciov în timpul acelor ani agitaţi care au zguduit lumea cu schimbări extrem de importante.

A lucrat ca jurnalist, a fost membru al Comitetului Central al Partidului Comunist şi a fost directorul Institutului de Relaţii Economice şi Internaţionale. A fost Ambasadorul Uniunii Sovietice în Canada. Acest post a fost de fapt o formă de exil pe timp de 10 ani, care s-a sfîrşit atunci cînd Mihail Gorbaciov l-a adus înapoi la Moscova. Între 1986-1990, a fost membru al Comitetului Central şi apoi a fost consilier prezidenţial.

În prezent, profesorul Yakovlev este preşedinte al Comisiei prezidenţiale de reabilitare a prizonierilor politici, preşedintele Postului naţional de televiziune şi preşedinte al Fundaţiei Internaţionale pentru Democraţie.

Probabil sfatul cel mai important pe care profesorul Yakovlev i l-a dat preşedintelui de atunci, Mihail Gorbaciov, a fost să privească spre viitor, nu spre trecut, pentru a putea rezolva problemele grave cu care se confrunta Uniunea Sovietică. El a spus: "viitorul poate fi foarte dificil şi extrem de dureros" – cuvinte foarte înţelepte, după cum ştim astăzi – "dar promite mai mult decît un trecut discreditat".

Alexander Yakovlev

Tema de astăzi este o istorie a Comisiei pentru reabilitarea prizonierilor politici. Voi începe cu o plîngere. Este o muncă foarte dificilă, nu numai din punct de vedere birocratic, dar şi moral, pentru că documentele cu care lucrează comisia noastră sunt colorate cu sîngele oamenilor noştri. Chiar înainte de moartea lui Stalin a început o parţială reabilitare. La cîteva zile după moartea sa, în martie, Karpovici, cunoscută şi ca Jemtujina, a ieşit din lagăr. Era soţia lui Molotov. Radov Kaganovici a fost reabilitat, apoi Silvia Roslanova şi mai mulţi oameni ai organelor represive, infamul Eitingon. Acestea au fost doar acte de reabilitare singulare, a rudelor membrilor Comitetului Central şi ai Guvernului.

De atunci şi pînă astăzi, toate activităţile de acest gen din ţara noastră au provocat foarte multe lupte şi dezbateri. În ciuda faptului că în 1954 au fost înfiinţate Comisii locale de reabilitare, reacţia acestora şi a autorităţilor locale a fost negativă faţă de această problemă. În 1955, cu un an înainte de cea a 20-a convenţie a Partidului Comunist, sora lui Gamarnik a făcut o cerere pentru a fi eliberată din închisoare. Prezidiul Comitetului Central a reanalizat apelul ei şi a respins cererea de eliberare, pe motiv că "sora duşmanului poporului trebuie să îşi ispăşească pedeapsa".

În acea perioadă, exista o comisie condusă de Molotov, care a respins reabilitarea lui Buharin, a lui Rîkov şi a altor persoane închise în anii '40. Oamenii care au fost eliberaţi atunci reprezentau doar o parte nesemnificativă a funcţionarilor, care fuseseră închişi fără să fi făcut ceva sau doar pentru mici încălcări ale legii. În acea perioadă, întregul aparat de partid şi nomenclatura au sabotat procesele de apel şi de reabilitare.

În 1962, în Comitetul de Control al Partidului au fost analizate cel mult 167 de cazuri de reabilitare, între 1963 - 62 şi între 1964 - 28. Practic nimeni nu dorea adevărata reabilitare, dar comisiile fuseseră înfiinţate şi ele trebuiau să îşi justifice activitatea, prin procese de suprafaţă. Pentru o perioadă, toată activitatea acestor comisii era mai mult pe hîrtie. Începuse să bată un vînt rece şi sentimentul faţă de procesele de reabilitare era negativ. Oamenii care şi-au ispăşit pedeapsa şi au fost eliberaţi din închisoare au fost uneori amnistiaţi, dar niciodată reabilitaţi. Din această cauză, oamenii au început să aibă dificultăţi privind absolut orice: paşapoarte, locuri de muncă, locuinţe etc. După Molotov, Svelnik a condus această comisie. El nu a vrut să facă nimic în această privinţă.

Pentru a înţelege, din punct de vedere

psihologic, ce gîndeam noi, voi accentua următorul fapt. Cînd am venit la putere, chiar în primele zile după planul din aprilie în 1985, am oprit orice formă de represiune politică, chiar dacă s-au făcut mari presiuni asupra noastră, în special din partea KGB-ului, atunci cînd am vorbit despre eliberarea din închisori. Pentru că în timpul lui Brejnev, Andropov era responsabil de toate activităţile represive. Era un om foarte aspru, intolerant faţă de toţi dizidenţii. Practic, după 1956 oamenii nu au mai fost împuşcaţi, dar noul sistem avea metode opresive diferite – probabil ştiţi totul despre clinicile psihiatrice, despre cum oamenii erau exilaţi în străinătate sau, dimpotrivă, erau împiedicaţi să părăsească Uniunea Sovietică. Scriitorilor le era interzis dreptul de a scrie ce doreau, altfel cărţile lor nu erau publicate. Cînd am venit la putere, noi am oprit toate represiunile politice şi am discutat cu Gorbaciov despre crearea din nou a *Comisiei de reabilitare*. Gorbaciov a ridicat această problemă de două ori în şedinţele Biroului Politic şi de fiecare dată Biroul Politic a respins-o, spunînd că nu este nevoie să le dăm speranţe oamenilor în legătură cu anumite lucruri, pentru că avem alte sarcini în faţa noastră. Şi acest crez politic, de a nu da speranţe oamenilor în legătură cu nimic, era o trăsătură caracteristică Biroului Politic sub care am activat. Doar în 1987, nu în 1985 sau 1986, Biroul Politic ne-a permis să înfiinţăm o astfel de comisie.

Îmi amintesc că am lucrat la proiectul de înfiinţare a acestei comisii. În planul meu am inclus toate victimele opresiei politice, dar Biroul Politic a spus nu, hai să nu ne atingem de Lenin; chiar şi numele comisiei a fost schimbat din cel de *Comisie de reabilitare* în *Comisie de cercetări* adiţionale privind victimele opresiunii politice în anii '30 şi '50. Domnul Solomonsov, şeful Comitetului de control al partidului a devenit preşedintele acestei comisii. El s-a ocupat de această comisie pentru un an, iar în 1988 eu am devenit preşedintele comisiei.

M-am plîns la început de greutăţile acestei munci şi nu voi retracta ce am spus. În staff-ul acestei comisii erau: preşedintele KGB-ului, ministrul de interne, directorul Institutului de Marxism-Leninism. Munca acestei comisii a fost un spectacol foarte interesant. Puteai afla opiniile acestor oameni, micile jocuri pe care le jucau, de fapt puteai să îi pui pe scenă fără nici o indicaţie regizorală şi ar fi făcut un spectacol excelent. Doar un exemplu. Cînd am condus această comisie, am discutat asasinarea lui Kirov. Nu am semnat atunci şi nici pînă acum protocolul acelei investigaţii, pentru că am avut o confruntare serioasă cu reprezentanţii KGB-ului. Ei au adus documente care păreau obişnuite, dar totul era prezentat în asemenea manieră încît nici Stalin sau Iagoda nu ar fi avut nimic de a face cu aceste erime. Eu am întrebat ce se întîmplă, pentru că cel ce comisese crimele a fost dus chiar la Stalin pentru interogatoriu. Versiunea oficială a fost că în momentul în care a luat curba cu maşina, spre o casă, s-a lovit cu capul şi a murit, în mod accidental. Şoferul a spus că angajatul NKVD care stătea lîngă el a întors volanul în mod forţat înspre casă, dar apoi el a negat, a spus că a mînţit. Prima concluzie a medicului legist a fost că a murit din cauza unei lovituri cu un obiect ascuţit în spatele capului. Apoi şi el şi-a schimbat mărturia, dar a fost totuşi închis. În timpul şedinţelor noastre de lucru, reprezentanţii KGB se întîlneau aici. Pare adevărat, dar nu există documente care să îl lege pe Stalin de Iagoda în această crimă. Noi ne continuăm munca şi încercăm să găsim documente, dar este o sarcină extrem de dificilă, pentru că probabil majoritatea documentelor au fost distruse. Mikoian, cu care eram prieten, mi-a spus personal de ce nu ajungem niciunde cu investigaţiile. El a spus că delegaţii celui de-al 17-lea congres al Partidului Comunist discutau problema înlocuirii lui Stalin şi ceilalţi membri ai partidului l-au rugat pe Kirov să devină următorul secretar general. Kirov a refuzat şi apoi a fost rugat să meargă la Stalin şi să îi spună că va fi reales, dar cu condiţia să îşi schimbe politica, iar Stalin i-a răspuns: "Serghei, nu voi uita niciodată acest lucru." Kirov a fost ucis şi 90% dintre participanţii la congres au fost arestaţi şi ucişi. Chiar şi în aceste condiţii, votul a fost măsluit, pentru că mulţi oameni au votat împotriva lui Stalin. Pînă astăzi, este foarte dificil să obţii astfel de documente. Un coleg de al meu este prezent aici, dr. Naumov. Lucrăm împreună din 1987 şi încercăm să abordăm cazul din diferite unghiuri. Nu încercăm numai să stabilim cine l-a ucis, dar şi să arătăm cum oamenii erau persecutaţi şi cum se ucideau între ei. Doi înalţi oficiali KGB din Leningrad nu au fost judecaţi sau arestaţi la început pentru crimă, dar apoi au fost arestaţi şi condamnaţi, dar unul din ei a devenit directorul Companiei de cariere de aur din Siberia şi avea chiar propria sa linie ferată, călătorind mereu la Leningrad. Vă puteţi imagina un asemenea prizonier? Mai tîrziu ei au fost

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

arestaţi şi împuşcaţi, pentru orice eventualitate.

Pot să vă spun multe despre această poveste, dar toate îmi spun că Stalin a fost implicat în asasinarea lui Kirov. Mai tîrziu, Stalin a început să îşi omoare colegii de băutură, dar Kirov a fost prima sa încercare şi sunt sigur că se temea încă de posibile revolte în interiorul partidului, aşa că a urmat o cale foarte prudentă. Noi am început să analizăm nu numai cazuri individuale, dar şi în *bloc*, cum ar fi *blocul Troţki* sau *blocul partidului industrial* şi aşa mai departe. Nici măcar nu puteam bănui cîte *blocuri* erau sau nu erau, pentru că după ce am studiat istoria partidului, ştiam că erau blocul lui Buharin, cel al lui Zenoviev, dar apoi, din studiul documentelor, a reieşit că numai în Moscova erau 74 de *blocuri*. Bineînţeles, ele nu au existat niciodată în realitate, dar au existat în documente. Era ca o imensă maşină de falsificare, dar nu prea erau făcute cu imaginaţie. Erau în jur de zece clişee, cum ar fi: trădarea pămîntului natal, spionaj, terorism, complotarea de acţiuni teroriste împotriva lui Stalin. Oamenii încep să uite aceste lucruri, şi atitudinea generală este "lăsaţi-le în pace", "nu mai agitaţi oamenii". Dar trebuie să înţelegeţi oroarea acestei situaţii. Vă puteţi imagina o bucată de hîrtie de la un caiet de notiţe şi un denunţ anonim care spune că pe o astfel de hîrtie este o glumă împotriva lui Stalin şi poate persoana respectivă a înţeles greşit, poate spunea lucruri bune despre Stalin. Persoana era arestată în aceeaşi zi, era judecată şi în aceeaşi zi era executată. Cînd scriu în ţara mea că suntem toţi vinovaţi, vorbesc serios. Iată de ce: bineînţeles că organele noastre represive făceau o muncă foarte bună, dar şi ele erau reprimate şi închise, dar majoritatea cazurilor erau iniţiate nu de organele represive, ci de denunţurile făcute de cetăţenii obişnuiţi. Bineînţeles, aceste denunţuri anonime nu erau totdeauna anonime, ci erau generate de aparatul de partid, pentru că trebuia să ne facem autocritica şi să îi criticăm şi pe ceilalţi, aşa că scriam rapoarte despre ceilalţi, spunînd că cutare a făcut parte din Komsomol, Liga necomunistă. Cînd am mers la Magadan pentru a dezveli monumentul lui Nezviensnîi pentru deţinuţii politici am scris în arhive că există doi prizonieri politici care au intrat în închisoare conform articolului 58 şi ambii au primit 10 ani de muncă silnică, pentru că unul dintre aceşti deţinuţi îl denunţase pe celălalt că spunea glume antistaliniste.

Nu sunt grăbit să învinuiesc pe nimeni. 85% din călăi sunt morţi acum şi sincer vorbind nu vă pot spune cum m-aş comporta eu în situaţia în care aş fi interogat într-o cameră, iar în cealaltă rudele mele, copiii şi nepoţii mei ar fi bătuţi fără nici o vină. Vă pot spune că nu m-aş comporta ca un erou, deci nu vreau să învinuiesc pe nimeni personal. Dar chiar şi astăzi această ură şi prejudecată mai există în societatea noastră. Poţi vedea toate femeile bătrîne cărînd steaguri cu Stalin, steaguri roşii, pătate de sînge şi probabil taţii lor erau gărzi la lagărele de deţinuţi.

Încă o dificultate pe care vreau să o descriu se referă la alţi oameni care conduceau organele represive. Condamnările lor personale sunt total falsificate şi ei înşişi ar trebui reabilitaţi. Beria nu a fost spion britanic, el nu a condus trupe germane . Bineînţeles nu vă pot spune că a fost impotent, dar el a fost descris ca violator, ceea ce nu a fost niciodată dovedit. Aceasta este o minciună sfruntată, dar el a fost un călău. La proces, el a spus: "Da, ar trebui să fiu împuşcat, dar nu pentru acest motiv." Acelaşi lucru este valabil şi pentru Iagoda, şi încă nu ştim ce să facem cu ei, nu aş semna actele de reabilitare pentru Iagoda şi Beria. Dar folosind tăcerea noastră, Procuratura a schimbat pedeapsa pentru Abakumov. Noi i-am oprit pentru că vroiau să continue. La Abakumov, sentinţa a fost schimbată din pedeapsă cu moartea în închisoare pe viaţă.

Noi lucram la un document împreună cu Vladimir Pavlovici, care a spus că legal ar trebui să fie reabilitaţi, dar moral nu, pentru că au fost participanţi direcţi la împuşcările deţinuţilor.

Ce ne rezervă viitorul? Pînă în prezent am reabilitat 2 milioane de oameni, dar atît în KGB, cît şi la Procuratură există un număr mare de cazuri care nu a fost analizat. În KGB aproximativ 122.000, iar la Procuratură aproximativ 80.000, Deci mai avem mult de lucru. Acum i-am înaintat preşedintelui două documente, primul despre copiii Gulagului, pentru că copiii care s-au născut în Gulag sau au fost trimişi în Gulag împreună cu părinţii lor nu sunt recunoscuţi ca victime ale opresiunii politice. Bineînţeles, nimeni nu i-a judecat pe aceştia, dar nu este corect, pentru că unii copii au petrecut pînă la 18 ani în lagărele de prizonieri împreună cu părinţii şi ei nu primesc nici o pensie sau ajutor. Am mers la preşedinte şi la Guvern şi ne-a fost respinsă această cerere. Ni s-a spus că nu există bani. Încă încercăm să ne luptăm cu ei prin documente. Nu ştiu care va fi sfîrşitul, dar cred că vom reuşi să facem ce ne-am propus. Alt document este despre *intelligentsia*. Unele

victime au fost reabilitate personal, dar noi vrem un decret prezidenţial care să spună că acest tratament al *intelligentsiei* este o crimă în sine. Cînd pregăteam materiale privind anumite grupuri de scriitori, am semnat actele de reabilitare, dar foarte reticent. Am fost pur şi simplu uimit că în 90 din 100 de cazuri, un grup de scriitori a fost oprimat din cauza unui raport făcut de un alt grup de scriitori, care era rival, şi această lipsă de moralitate m-a uluit. Cînd vă uitaţi la aceste raporturi adresate Comitetului Central, uneori eşti şocat pentru că credeau că erau scriitori, dar ei nu scriau cărţi, ci denunţuri împotriva altor scriitori. Acum încercăm să reabilităm membrii Guvernului provizoriu, cei care au fost împuşcaţi sau asasinaţi sau cei care au rămas în viaţă şi au murit din cauze naturale. A existat un decret bolşevic în 1917, sub care unii membri ai guvernului provizoriu au fost executaţi, şi cred că ei ar trebui reabilitaţi, de asemenea. Revoluţia din februarie a fost una adevărată, dar revoluţia din octombrie a fost o contrarevoluţie şi li s-a făcut oamenilor ce li s-a făcut şi de aceea credem că trebuie reabilitaţi. Acum doi ani, ne-a venit o altă idee, pe lîngă procesele de reabilitare, decretele prezidenţiale, conferinţele de presă, pentru că interesul politic faţă de activitatea noastră scade, din cauza comunismului, iar Duma ne-a numit public *Departamentul de falsificări*. Mi-a venit ideea să public toate acele Documente. După decretul de la Kronstat, am publicat o carte care conţinea toate documentele privitoare la Kronstat. Cînd am publicat toate documentele, s-a dovedit că nu a fost nici o rebeliune împotriva soldaţilor şi marinarilor. Ei cereau doar împlinirea promisiunile făcute de partidul comunist în timpul revoluţiei, care ar trebui numită de fapt contrarevoluţie. Dar nu a avut loc nici o răscoală. Am publicat toate dosarele întregi ale celor şase planuri ale Comitetului Central după moartea lui Stalin. Dacă citeşti cele şase volume probabil sunt mai interesante decît Fenimore Cooper sau Jules Verne, dar din punct de vedere moral te-ar zgudui profund. Nu sunt nou în politică, dar chiar şi eu cînd citesc acele documente, nu pot dormi noaptea. Timp de 11 ani, aceiaşi participanţi la dramă, în martie, există un plan, două volume, unde îşi jură loialitate eternă unii altora. După trei luni, este un alt plan, unde îl condamnă pe Beria la moarte. Toată dragostea a dispărut în doar trei luni şi l-au numit pe Beria în feluri care ar fi dificil de repetat. Toţi au complotat împotriva lui, pentru că îl considerau o ameninţare, ştia prea multe despre ei, şi Malenkov, care a luat parte activă, a fost un prieten personal al lui Beria. Pînă în 1955, în alt plan al Comitetului Central, toţi erau împotriva lui Malinkov. În 1937, o parte dogmatică a prezidiului l-a înlăturat de la putere pe Hruşciov, 7 pentru înlăturare, 4 împotrivă. Nu există documente referitoare la acest plan, dar în patru zile a fost un altul, care a inversat totul. Condamnările lui Molotov, Kaganovici, Malinkov, Şepilov sînt imposibil de citit, pentru că sunt poveşti groaznice. Dar Jukov a fost cel care l-a salvat pe Hruşciov. Suslov a făcut o remarcă introductivă, dar a fost ceva ambiguu, nu a fost direct împotriva lui Hruşciov, dar nici pentru acel grup. Jukov a fost primul care a vorbit. El a spus deschis că "Lubianka nu va suporta asaltul tancurilor mele". A fost o conversaţie foarte democratică. Toată lumea a înţeles ce se întîmpla, erau oameni foarte deştepţi, şi au început să îi acuze pe Molotov, Kaganovici, Şepilov şi Malinkov. Toată lumea l-a lăudat pe Jukov pentru curajul şi pentru atitudinea sa corectă. El nu era un politician foarte puternic, şi nu era nici foarte prudent. El a spus că nu este anul 1937, să nu o numim crimă politică, ci doar acţiune criminală. oată lumea s-a speriat. A avut o dispută cu Kaganovici, care încerca să spună că a fost o situaţie politică, dar Jukov i-a spus că nu, a fost o crimă, şi dacă oamenii ar fi ştiut că mîinile lui erau pătate de sînge, nu l-ar fi întîmpinat cu aplauze, ci cu pietre. Era un general foarte naiv. Cînd Jukov a spus că problema nu ar trebui considerată politică, ci criminală, următorul plan, în octombrie, îl critica deja pe el. Şi era respingător în mod special faptul că toţi camarazii săi de război au fost primii care l-au acuzat, au spus lucruri rele despre el şi l-au criticat. Doar Vasilievschi a fost destul de curajos să spună că Jukov, ca general, a fost unul foarte bun. Dar în 1964 aceiaşi oameni au început să spună aceleaşi lucruri rele despre Hruşciov. Deci în 11 ani nimic nu s-a schimbat la aceşti oameni.

V-aş da un sfat. Nu cumpăraţi toate cele 70 volume pe care le vom publica – mie nu mi-ar ajunge banii să o fac –, dar din cele şapte, cei dintre dumneavoastră care sunt într-adevăr interesaţi în istoria rusă, veţi învăţa adevărata istorie. Îmi face mare plăcere să prezint astăzi muzeului toate cele şapte volume: acesta este Lubianka şi aş vrea să spun cîteva lucruri despre volumul numit "1941", referitor la documentele de război. Ştiam că noi nu eram pregătiţi de război, aveam doar o puşcă şi o cutie de cartuşe pentru trei persoane, dar nu ştiam

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

că eram chiar atît de nepregătiţi. Ştim că în primele trei luni de război, 2 milioane de oameni au fost ucişi şi 2 milioane au fost luaţi prizonieri. După ce am citit aceste documente, nu mai sunt deloc surprins. Am venit în această ţară parţial pentru a căuta sprijin în publicarea acestor documente, pentru că se pare că ţara noastră alunecă pas cu pas către un alt regim autoritar, şi poate că acest proces merge chiar mai repede decît îmi dau eu seama. Cum spunea Bulgakov, notiţele scrise de mînă nu trebuie să ardă. Deci ele trebuie să fie publicate, pentru a nu fi arse.

Vreau să mai subliniez o altă idee. Fascismul începe cu antisemitismul. Prima victimă a fascismului este poporul evreu. Dacă spuneţi că, în această privinţă, totul este în regulă în ţara noastră, ar fi o minciună totală. Mai mult de 150 de ziare fasciste apar în ţara noastră, există multe organizaţii fasciste. De curînd au avut un congres la care au participat foarte mulţi oameni. Nu îşi ascund intenţiile, şi vor acţiona pentru a "purifica" naţia rusă. Un ticălos care vorbea la televiziune a spus direct că dacă doar patru ruşi puri vor rămîne, este în regulă, aceştia vor forma o nouă naţie rusă, pură. Autorităţilor nu le pasă de acest lucru şi eu chiar m-am întîlnit cu Eltîn şi l-am întrebat de ce nu semnează un decret privind lupta împotriva acestor mişcări fasciste. El a semnat acest decret în final, în două săptămîni, dar în timpul întîlnirii cu mine a spus: "voi semna, bineînţeles, dar nu există o definiţie precisă" şi am spus: "întrebaţi cei 40 de milioane de oameni care au murit în timpul celui de-al doilea război mondial în ţara noastră, sau întrebaţi 5 milioane de evrei germani, ei vă vor spune ce înseamnă fascismul". Dar în final a semnat.

Pînă acum, tribunalul a luat partea fasciştilor, pentru că justiţia şi judecătorii au rămas cei din trecut şi din nou îi achită sau le iau partea organizaţiilor fasciste, pe motiv că nu există nici o definiţie exactă a fascismului. A fost un caz recent în Stavropol unde o femeie jurnalistă a scris un articol numind pe cineva fascist, iar Curtea a condamnat-o pentru calomnie, pentru că a spus că ea a greşit. Gaidar a spus odată că Jirinovski este fascist, dar a plătit o amendă pentru acest lucru. Cînd Jirinovski a vorbit în Dumă în timpul deliberărilor pentru buget, era o prevedere pentru ajutorul victimele represiunii politice, Jirinovski a spus că toţi aceştia sunt duşmani ai poporului şi că au participat la distrugerea Uniunii Sovietice, şi cînd cineva a încercat să îl oprească, a spus că şi el ar trebui să fie judecat, pentru că şi el a participat la acest lucru.

*

În volumul dumneavoastră, "1941", aţi întîlnit documente care ar arăta că Stalin a intenţionat să meargă la Oceanul Atlantic şi să ia Polonia, Germania, Franţa, Benelux şi Anglia?

Nu, nici un document nu arată o discuţie teoretică în legătură cu acest subiect. În 1941, Stalin se temea foarte tare de război. Aş spune că la începutul anilor '50 era o reală ameninţare a războiului global şi judecînd după documente, la o întîlnire a liderilor ţărilor socialiste, Stalin a spus "acum avem un moment bun şi trebuie să îl folosim; avem numai doi ani". El credea că este mai puternic decît America.

Vă voi pune o întrebare care poate este naivă. Care este baza legală a procesului de reabilitare a victimelor politice? Este legea sovietică? Dar Uniunea Sovietică nu mai există! Cum definiţi baza legală? Există unele păreri radicale exprimate recent că ar fi mai logică proclamarea întregii perioade sovietice, din 1916 pînă în 1991 ca ilegală, criminală, şi atunci toată problema reabilitării ar fi rezolvată.

De fapt, aceasta a fost şi părerea mea am publicat o broşură făcînd apel la lideri ruşi, la populaţia rusă şi la comunitatea internaţională, dar nimeni nu a luat-o în considerare. În această broşură am recomandat să se declare întreaga perioadă, din 1917 în 1985 nu numai ilegală, dar şi criminală. Doar Partidul Comunist a reacţionat referitor la această broşură. Ei au mers la Biroul Procuraturii şi au cerut judecarea mea pentru acest lucru. Beriolskin şi încă cineva au semnat această cerere. Şi cel care investiga era chiar jenat să mă cheme în biroul lui. El mi-a făcut mie o vizită, pentru că, în mod formal, trebuia să mă interogheze. Dar, vedeţi, încă nu am fost închis.

În ceea ce priveşte baza legală, există o lege, dar în cazul nostru, nu noi suntem cei care reabilităm. Oamenii sunt reabilitaţi la recomandarea noastră. Sub regimul lui Stalin, nu au existat crime politice, ci doar crime, pur şi simplu. Articolul 58 era un articol al Codului Criminal şi propaganda anti-sovietică era şi ea o crimă sub Codul Criminal. Noi suntem o comisie politică şi trebuie să transformăm aceste coduri criminale în probleme politice. În limita legii, noi spunem că asemenea articole nu ar trebui să fie infracţiuni criminale în codul criminal, ci aspecte politice. Dacă se va decide natura lor, atunci Biroul Procuraturii trebuie să iniţieze o reanalizare a acestor cazuri şi Curtea va decide. Altfel, ei spun că sunt simple crime, nu crime politice.

Mai este şi un aspect moral aici. Odată am declarat direct la televiziune: "De ce noi ne reabilităm pe noi, şi nu invers?". Ei nu sunt vinovaţi de nimic, autorităţile sunt. Şi noi suntem oameni de treabă şi îi reabilităm.

Puteţi face o caracterizare a rolului lui Anastas Mikoian în întreg procesul de destalinizare şi începutul procesului de reabilitare după moartea lui Stalin?

Mikoian a fost un participant direct la represiunile care s-au soldat cu împuşcarea oamenilor, în Armenia şi nu numai. Dar impresia mea este că el a fost primul care a înţeles că are loc ceva rău. Era o persoană foarte rece, impersonală, ştia toate dedesubturile, dar faptul că l-a sprijinit pe Hruşciov imediat şi că a stat cu el pînă la sfîrşit ne face totuşi să ne formăm o anumită părere despre el. Bineînţeles, aceasta nu schimbă nimic în activitatea sa anterioară, dar aruncă o anumită lumină asupra personalităţii sale. Cînd Hruşciov a fost rechemat din vacanţă, (în octombrie 1964, n.r.), Mikoian şi Semiciasnîi, preşedintele KGB l-au întîmpinat la aeroport.

Micaian era puţin diferit de ceilalţi lideri ai Biroului Politic.

Spre sfîrşitul discursului dumneavoastră aţi avertizat despre pericolul revenirii autoritarismului. Dată fiind situaţia actuală din Rusia, refrenul pe care îl auzim aici, în această ţară, este că ceea ce s-a întîmplat înainte nu poate reînvia. Dar am avut sentimentul că vă refereaţi la ceva concret. Puteţi să detaliaţi?

Nu poţi spune nimic sigur astăzi. Poate este o situaţie ciudată şi paradoxală, dar recent s-a întîmplat ceva irational şi eu pot să judec la fel de bine ca şi dumneavoastră acest fenomen. Acum avem o situaţie în care un partid sau o facţiune a unui partid poate cîştiga o anumită greutate în structura de putere.

Ei au distrus ţara o dată, deci singurul lucru pe care îl ştiu este cum să distrugă ţara, nu ştiu să construiască nimic. De aceea, rebeliunea, oamenii flămînzi, furioşi, cineva va izbucni într-un loc şi focul se poate răspîndi foarte rapid. Nu se va mai înţelege cine e cine, cine a făcut ceva în trecut. Dacă casa ta are două etaje, trebuie demolată. Acelaşi lucru s-a întîmpla sub Kerenski în iulie-august-septembrie, oamenii dădeau foc caselor proprietarilor lor. Războiul civil a început sub Kerenski. Prin efort comunist, democraţia a devenit un cuvînt uitat în ţara noastră, dar şi prin eforturile democraţilor la putere. A fost un titlu la interviul meu care spunea că cuvîntul democrat este asociat cu cuvîntul hoţ. Eu cred că va ieşi la iveală. Dar subliniez că este foarte posibil ca următorul guvern să fie foarte autoritar. Eu sunt în termeni buni cu acest tînăr guvern democratic. Mă întîlnesc şi discut cu ei, dar ei înşişi fac compromisuri. Ciubais, Gaidar, nu ei personal, dar politica pe care o fac ei a cauzat spălarea banilor şi furturi masive de bani de la guvern şi din tezaurul naţional. Cel puţin nimeni nu îl acuză pe Gaidar că şi-a cumpărat case în Portugalia sau pe riviera franceză. Dar despre ceilalţi toată lumea ştie, este scris în toată mass-media. Există sloganuri care spun: "Terminaţi cu guvernul de hoţi!".

Referitor la conceptul de "vină colectivă" despre care vorbeaţi în discursul dumneavoastră, cînd vorbiţi despre vina pentru represiunea trecutului, aveţi în vedere toţi cetăţenii sovietici din acea perioadă sau vă referiţi doar la Partidul Comunist, la Biroul Politic şi la organele represive?

Nu, mă refer la toţi cetăţenii sovietici. Bineînţeles, şefii politici au o povară mai mare, pentru că ei luau decizii despre execuţiile şi represiunile în masă, dar cetăţenii noştri respectabili care îşi făceau unii altora rapoarte au început multe din cazuri şi dădeau guvernului un posibil motiv pentru represiune.

Cine fură astăzi? Cine omoară astăzi? Extratereştrii? Noi facem aceste lucruri. Obişnuiam să spunem: "acesta este un nou om sovietic"

***Notă:**

Conferinţa lui Alexander Yakovlev a avut loc, nu cu mult timp în urmă, la Washington.

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

și înainte de aceasta împușcam oameni, ne denunțam unii pe alții. De dragul viitorului, noi toți ar trebui să ne asumăm această vină, să ne căim.

Ați spus atîtea lucruri fascinante astăzi încît e greu să știi ce să alegi să comentezi. M-a șocat însă ceva ce spuneați la început, referitor la asasinarea lui Kirov în decembrie 1934. După cum am înțeles, această întrebare, pusă la peste 50 de ani, nu este încă clară pentru dumneavoastră și colegii dumneavoastră din comisie, și probabil nici pentru alți istorici. Știți că uciderea lui Kirov a dat naștere la multe teorii, chiar unor cărți de ficțiune. Privind aceste speculații și teorii vestice, credeți că specialiștii din vest s-au apropiat de înțelegerea acestui caz și, prin ea, a întregului rău produs de stalinism?

În general, dacă lăsăm de o parte cazul Kirov, sovietologii occidentali au eșuat. Pînă acum – nu învinovățesc pe nimeni în mod special – tot ce am citit despre Rusia scris de occidentali mi-a dat impresia că habar nu au despre ce vorbesc. Vorbind despre cazul Kirov, au existat într-adevăr niște speculații, niște versiuni, dar ce mă deranjează în acest caz este că au fost făcute din considerații politice, ideologice. Am citit o carte despre un oficial al inteligenței sovietice care a fugit în vest și a scris o carte despre asasinarea lui Kirov. Au fost atîtea minciuni în această carte, încît era incredibil. El nici nu fusese acolo, nu era nimic din realitate. Dar, pe de altă parte, trebuie să admit că mulți cercetători s-au apropiat foarte tare de adevăr. Ce spuneți despre acest lucru? Nimeni nu putea intra cu ușurință cu o armă, în sediul partidului. Nicolaievici (asasinul lui Kirov, n.r.) a intrat cu un pistol care îi fusese luat de către gărzi, dar apoi li s-a ordonat să i-l înapoieze. Puteți crede ce doriți.

Acum cîțiva ani, președintele Elțîn a fondat o comisie care să se ocupe de ideea naționalismului rus. După un an, comisia a anunțat că nu reușește să ajungă la un consens. Se pare că parte din motivul pentru care nu se ajunge la consens este că Rusia nu este împăcată cu trecutul, cu evenimentele pe care le-ați descris astăzi. Credeți că va fi o discuție națională despre acest lucru? Ați observat că oamenii deja încep să uite sau nu doresc să își mai amintească aceste lucruri. Mă întrebam dacă este posibil să îi încurajați dumneavoastră în acest sens?

Este o întrebare dificilă. Eu am o părere personală referitor la acest lucru. Niciodată în istoria omenirii nici o națiune nu a avut o idee națională. Ea nu poate exista. Toate ideile naționale sunt gîndite de oamenii în putere, pentru a rămîne la putere. Este foarte amuzant că oamenii caută ideea națională de parcă ar fi pe masă sau undeva într-un colț. În Rusia nu aș spune că există o idee națională, dar avem două țeluri principale: ca Rusia să rămînă în viață și să renască. Avem două mari rele în Rusia: sărăcia și lipsa legilor. Dacă stabilim o idee națională de a combate sărăcia și lipsa legilor, aceasta ar fi poate o idee bună. Ne-am simți cu toții rușinați că suntem atît de săraci și lipsiți de legi, iar restul va veni de la sine. O persoană săracă este întotdeauna agresivă și îi invidiază pe ceilalți. Toate relele vin din aceste două cauze.

Criza şi discuțiile cu FMI - cîteva repere

DANIEL DĂIANU

Economia României se află în mare suferință. Restructurarea de adîncime bate de ani de zile pasul pe loc, dovadă fiind putregaiul din bănci. Scăderea drastică a activității de ansamblu (Produsul Intern Brut) a afectat fluxurile de venituri ale multor întreprinderi și familii, a diminuat sever baza de impozitare ca parametru pentru judecarea echilibrului bugetar, a îngreunat efortul de restructurare. Declinul economic a accentuat scăderea ratei de economisire, care, anul trecut a ajuns la 9% din PIB. Deși avem o piață valutară care, din 1997, funcționează fără intervenții administrative și Banca Națională a sistat operațiuni cvasi-fiscale sistematice, echilibrele macroeconomice rămîn mai mult decît fragile; din cauza insuficientei restructurări și a rigidităților din economie, tensiuni puternice se manifestă în structura bugetului, în evoluția arieratelor, pe piața valutară. Anul trecut a fost evitată o criză financiară de proporții printr-o severă, dureroasă amputare a cheltuielilor bugetului, de cca 2% din PIB. Deficitul comercial a crescut din cauza, în principal, a aprecierii cursului de schimb real. În acest an există un vîrf de plată în contul datoriei publice și private externe, de 3,2 miliarde dolari. Țara a fost depunctată în mod repetat de agențiile de rating începînd cu vara lui 1998 exprimîndu-se îndoieli că România ar putea evita încetarea de plăți externe – în pofida faptului că Guvernul a grăbit privatizări în ultima parte a anului.

Amenințarea lipsei de finanțare externă reprezintă numai una dintre marile vulnerabilități ale economiei. Cele două rapoarte prezentate de Guvern și Banca Națională la recenta întîlnire de la Cotroceni vorbesc, explicit sau implicit, de fragilitatea sistemului bancar (volumul ridicat al creditelor neperformante), o posibilă spirală inflaționistă, pericolul unui deficit bugetar scăpat de sub control, etc. La aceste amenințări pot fi adăugate ca restricții majore *oboseala socială* și un mediu internațional din ce în ce mai nefavorabil – ilustrat de accesul extrem de costisitor la piața de capital privată. Exista și istoria ultimilor ani din Balcani, plină de nenorociri. Deși actualul conflict de peste Dunăre ar putea face mai flexibilă atitudinea organismele internaționale cu care negociem, vulnerabilitățile noastre profunde (care, repet, nu se rezumă la constrîngerea financiară externă) obligă la măsuri de reformă hotărîte.

Nu este exagerat a spune că economia României se află sub "stare de asediu". Observațiile de mai jos se referă la măsuri de politică economică pe termen scurt, menită să împiedice un colaps al economiei; aceste măsuri nu echivalează cu registrul unei strategii pe termen mediu și lung.

I. Mai întîi, se impune o clarificare privind **abordarea de politică anti-criză**. Există păreri care reclamă învigorarea activității economice ca premisă a însănătoșirii. Astfel, se insistă pe o sprijinire – de către autoritatea publică - a cererii interne (consum și investiții), care să ducă rapid economia la o dinamică pozitivă. Întrebarea cheie este cu ce resurse să fie susținută cererea internă fără a antrena costuri inacceptabile. Prin deficit bugetar mai mare? Pentru a nu afecta creditul intern și deci nivelul dobînzilor, o creștere a deficitului bugetar ar cere mai multă finanțare externă pentru achiziții în străinătate. Este acest lucru fezabil acum? O fiscalitate sporită (ca presupusă sursă de venituri bugetare) nu ar avea eficacitate, iar emisiunea de bani inflaționistă este de exclus. S-ar putea totuși imagina o creștere de cheltuieli publice în scenariul următor: restructurarea marilor întreprinderi cu pierderi este atît de intensă încît reducerea arieratelor ar avea ca efect încasări peste așteptări la buget. Dar în această situație ar trebui să gîndim eventuale costuri ale restructurării, deci nu ar fi clar dacă bugetul, per total, ar avea un surplus de reinjectat în sistem. O stimulare a economiei care ar aduce o imediată creștere a inflației și ar deteriora echilibrul intern și extern nu ar face decît să complice o situație oricum gravisimă. Înviorarea economică trebuie să se producă pe **fondul restructurării, al reducerii porțiunilor ineficiente din economie**. Pentru situația actuală a României sprijinirea exportului, a producției de export, investiții directe străine reprezintă căile potrivite, nepericuloase, de stimulare a producției interne. Da, este nevoie de politica publică, dar nu oricum!

II. Evenimentele (inclusiv deprecierea leului) din primul trimestru al anului impun a recalculare a parametrilor bugetului consolidat și al progra-

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultății de Științe Politice și Administrative din cadrul Universității „Petre Andrei" din Iași.

mului monetar. Este evident că ţinta de inflaţie iniţială (de 25%) nu mai este realistă. Evaluarea situaţiei bugetului reclamă o mai atentă judecare a costurilor restructurării în sistemul bancar, în circumstanţele în care se face apel la asistenţa publică. Să nu ne furăm căciula: utilizarea de resurse din "punga" FPS tot bani publici înseamnă. Şi să nu omitem că privatizarea BRD şi Bancpost priveşte două bănci relativ sănătoase. Deci greul de-abia începe. Şi din acest punct de vedere, **este esenţial a prefigura *execuţia* bugetară în conjuncţie cu evoluţia deficitului cvasi-fiscal (arierate şi credite neperformante care, parţial, se vor regăsi în buget, acum sau în viitor).** Afirm acest lucru pornind de la teza că, **acolo unde constrîngerile bugetare sunt încă slabe, un deficit bugetar iniţial de 2% nu este în mod necesar mai bun decît unul de 2,5% - daccă în cazul al doilea deficitul cvasi-fiscal este ţinut mai bine sub control, restructurarea fiind mai intensă.** Întrucît, în economia noastră, restructurarea este "călcîiul lui Ahile" optica descrisă capătă relevanţă. Acest raţionament are suport şi dacă privim ce se întîmplă pe piaţa monetară, cea care stabileşte condiţiile în care statul îşi plasează obligaţiunile. Amintesc că dobînzile s-au situat constant la 150-200% (fără a le compune!) în ultimul trimestru. În acest context, este interesant că, în timp ce materialul BNR arată că scăderea inflaţiei în 1998 la 40,6% se datorează conlucrării între Bancă şi Ministerul de Finanţe (prin menţinerea deficitului bugetar în limitele preconizate), elaboratul Guvernului vorbeşte de o insuficientă susţinere a politicii monetare de către cea fiscală. Realitatea este că, în ultimii doi ani, ajustarea fiscală a fost excepţională – dacă avem în vedere scăderea bazei de impozitare, renunţarea la o serie de subvenţii implicite şi costul asistenţei pentru Bancorex şi Banca Agricolă. Mai mult, anul acesta, în care este preconizat un deficit al bugetului consolidat substanţial mai mic, veniturile din privatizare au permis bugetului să fie în echilibru în primul trimestru. Fără a subestima efectul de evicţiune (înlăturarea altor concurenţi pe piaţă), aceasta înseamnă că presiunea pe piaţa creditului a venit mai ales de la băncile în mare lipsă de lichidităţi. Pentru buget o concluzie se impune: **dacă marii "aspiratori" de lichiditate (găurile negre) nu vor fi izolaţi(e), dacă fenomenul de *selecţie adversă* (accesul la credit al entităţilor neperformante) nu va fi controlat, calculele bugetului vor fi rapid invalidate.** Acesta este un argument în plus pentru a forţa restructurarea în sistemul bancar.

Trebuie acţionat pentru **reducerea dezechilibrului între resursele proprii şi cele folosite (deci inclusiv cele împrumutate) în zona economiei ce înregistrează mari pierderi.** De altfel, este, într-un fel, impropriu a vorbi de un deficit programat mic al bugetului consolidat dacă mari întreprinderi de stat contribuie masiv la înrăutăţirea deficitului contului curent. Repetînd o idee, ce folos că deficitul bugetului, să zicem, s-ar situa la 2% din PIB dacă, în aşa numitul sector neguvernamental (compus încă, în mare parte, din întreprinderi de stat) dezechilibrul între resursele proprii şi cele folosite ar fi 4-5% din PIB, cînd ţinta deficitului de cont curent este de 4,5-5% din PIB? Menţionez că deficitul contului curent se compune din deficitul bugetar şi cel din sectorul neguvernamental. De aceea, merită să fie considerate măsuri care să domolească apetitul pentru credit al întreprinderilor cu mari pierderi – fie că avem în vedere creditul în lei, sau în valută. În acest scop este îndreptată şi plafonarea fondului de salarii. Creditul în valută are sens să fie restricţionat, de pildă, prin impunerea unui **coeficient de lichiditate valutară** la băncile cu practici imprudente.

III. **Politica monetară va avea de pendulat cu mare abilitate între două obiective contradictorii**: pe de o parte, nevoia de a controla expansiunea creditului în sistem, inclusiv din perspectiva evitării unei prăbuşiri a cursului leului; pe de altă parte, nevoia de a menţine un curs real al leului care să descurajeze importuri şi să susţină exporturile. Exerciţiul BNR ar fi facilitat de măsuri ferme de restructurare, în direcţia sporirii credibilităţii politicii de ansamblu. Protejarea rezervelor valutare ar ajuta mult eforturile Băncii Naţionale.

În combinaţia de politică macroeconomică, un rol de bază îl va juca **politica veniturilor** în sensul evitării ca salariile (fondul de salarii) să crească mai iute decît productivitatea muncii.

IV. **Finanţarea externă** necesară se cuvine a fi evaluată din, cel puţin, trei perspective: în sine, pentru a face faţă plăţilor scadente; pentru a întări sistemul bancar, a cărui fragilitate derivă şi din dezechilibrul important între activele şi pasivele denominate în valută forte; pentru a spori credibilitatea politicii BNR. Cifra cu care se operează în prezent – finanţare necesară programată de 5,2 miliarde dolari – consider că are nevoie de o corecţie în sus –aşa este prudent. Astfel, reducerea deficitului de cont curent cu 1 miliard dolari este optimistă dacă se ţine seama de rigiditătile din comerţul nostru; este mai probabil ca reducerea să fie în jur de 0,5-0,6 miliarde dolari. Referitor la obţinerea de credite pe termen scurt de către BNR, în măsura în care acestea implică colateralizare cu un alt activ extern (aur), rezervele ţării, practic, nu se modifică. În anul 2000, dacă nu se vor prelungi (rostogoli), aceste credite ar aduce

serviciul datoriei publice externe la 2,6 miliarde dolari. Iar dacă se rostogolesc, implică o *imobilizare* în continuare a activelor externe gajate. Se cuvine să privim cu circumspecţie şi estimarea privind sursa negeneratoare de datorie, de 1,4 miliarde dolari – încasările din privatizare ar putea fi considerabil inferioare aşteptărilor (potrivit intenţiilor actuale). În sfîrşit, dar nu în cele din urmă, BNR are nevoie de cît mai multă musculatură financiară pentru a proteja un sistem bancar fragil. Eu cred că **este înţelept ca Guvernul, împreună cu Banca Naţională, să acţioneze urgent – folosind şi discuţiile prezente cu echipa FMI – pentru a identifica resurse externe suplimentare.**

Am sugerat cu luni în urmă obţinerea unei **potenţări de credit** (*credit enhancement*) din partea Băncii Mondiale. Această facilitate nu presupune asistenţă financiară efectivă, ci acordarea unui colateral prin care să reducem marjele (peste dobînda interbancară londoneză /Libor) cu care avem acces pe piaţa internaţională de capital. De această facilitate a beneficiat Tailanda în 1998 şi, în acest an, se pare că Brazilia va face uz. Nu văd nici un impediment serios ca România să nu obţină o asemenea facilitate, mai ales în condiţiile în care ni se cere să ne finanţăm singuri aproape 80% din sumele venite la scadenţă în mai şi iunie. Să folosim negocierile cu echipa FMI pentru a construi o finanţare suplimentară ce se poate ridica la cîteva sute de milioane de dolari.

Totodată, să nu omitem posibilitatea unor **prefinanţări** în lumina unor privatizări de anvergură. În măsura în care privatizarea reprezintă un demers ferm al Guvernului (cazul Petrom, de exemplu), prefinanţarea poate aduce alte cîteva sute de milioane de dolari, fără a reclama un orizont imediat al privatizării. Similar poate fi apreciată şi o emisiune de **obligaţiuni convertibile**. Ştiu că există diferenţe de opinie înăuntrul Coaliţiei privind privatizarea unor mari întreprinderi de stat (utilităţi publice), dar, acolo unde deciziile sunt clare (Petrom bis), operaţiunea de finanţare poate avea loc. Există însă un timp tehnic (procesul de *due dilligence*) ce nu poate fi comprimat la cerere şi de aceea trebuie acţionat urgent.

Încheierea acordului cu FMI şi obţinerea unor aranjamente financiare precum cele menţionate mai sus ar pregăti terenul pentru ca, în anul 2000, să încercăm o rostogolire (*rollover*) a cît mai mult din plăţile venite la scadenţă în acel an.

Avînd în vedere scadenţele din mai şi iunie, dar şi posibilitatea ca BNR să atragă resurse în trimestrul trei al acestui an, are sens ca Banca Naţională să procedeze la un **aranjament repo** (cumpărare cu revînzare obligatorie) pe trei luni cu băncile comerciale; acest aranjament, posibil de 200-250 milioane dolari, ar mări rezervele BNR în perioada cea mai critică a anului, fără a periclita starea băncilor comerciale – BNR fiind împrumutător de ultimă instanţă.

Statul roman are un temei fundamental în a nu accepta ideea restructurării plăţilor externe scadente, pentru a nu face din România o paria în lumea financiară. Dacă însă, creditorii ar oferi **ei** restructurarea unor datorii, datele problemei s-ar modifica. Similar s-ar pune problema şi dacă, pe plan internaţional, s-ar ajunge la un aranjament general între creditori şi debitori judecîndu-se creşterea mare a costului creditului (pentru cei mai mulţi dintre debitori) ca o *externalitate negativă* greu de suportat; ar fi ceva analog situaţiei din primii ani 80', cînd criza datoriei externe în numeroase ţări latino-americane (după severa înăsprire a politicii monetare în SUA) a condus la planul Brady. În schimb, **firmele private pot încerca să-şi rostogolească plăţile externe**, ceea ce ar mari finanţarea externă pe anul în curs. Din date furnizate de BNR aceste plăţi s-ar ridica la aproape 600 milioane dolari pentru restul anului.

În fine, **nu trebuie exclusă utilizarea mijloacelor de politică comercială** pentru a reduce deficitul comercial. Altfel spus, "nu trebuie să fim mai catolici decît Papa". Dacă SUA şi UE fac apel la bariere tarifare şi netarifare cînd este vorba, de exemplu, de banane, otel, etc., adică de protejarea pieţelor interne şi externe, nu văd de ce România, care este ameninţată de încetarea de plăţi – deci are o situaţie extraordinară, la limită – să nu folosească instrumente consacrate de politică comercială.

O politică inteligentă este cea care face apel la toate mijloacele disponibile, care încearcă să le îmbine pornind de la datele realităţii româneşti: ţinte urmărite contradictorii, pieţe cu mari imperfecţiuni, condiţii incerte, instrumente care operează cu aproximaţii mari, etc. Urmează luni de foc şi trebuie să strîngem rîndurile.

DANIEL DĂIANU - Profesor la Academia de Ştiinţe Economice. Doctor în economie, Academia Română de Ştiinţe, Bucureşti, 1988. A absolvit *Advanced Management Program, Harvard Business School*, în 1994. Preşedinte al IRII din 1990 şi al Societăţii Economice Române din 1992. A fost ministru de finanţe în 1997-1998.

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

Document

Răfuieli la vîrf

Arhivele Naţionale - Fond CC al PCR

Note din Şedinţa Biroului Politic din ziua de 9 mai 1958, în legătură cu materialul prezentat de Comisia Controlului de Partid privind cercetarea activităţii antipartinice a unor membri de partid.

Tov. C. Pîrvulescu

Trebuie să subliniez că avem de-a face de data aceasta cu un grup de membri de partid vechi care, la intrarea lor în partid, au fost certaţi ci partidul. Unii din ei au fost sancţionaţi pentru asemenea abateri: Sandru, Doncea, Pavel Stefan, etc., care tot timpul, de la intrarea lor în partid au fost nemulţumiţi în legătură cu situaţia lor, că nu sunt promovaţi, şi ani de zile au întreţinut o stare de nemulţumire în partid.

Aceste elemente fracţioniste s-au întîlnit acum pe o platformă comună.

La început au avut de-a face cu fraţi Genad. În continuarea cercetării am dat şi de alţii care mergeau pe aceeaşi platformă.

Fraţii Genad au încercat să strîngă în jurul lor activişti de partid şi să-i solidarizeze pe aceştia cu platforma lor.

A doua grupă, în fruntea căreia erau Sandru Ovidiu şi Doncea, a grupat în jurul lor un număr de ceferişti. Ambele aceste grupe s-au activizat în special în timpul evenimentelor din Ungaria şi Polonia. Mai ales Răceanu a subliniat acest lucru că atunci s-au gîndit să meargă la Gheorghiu-Dej,

Aceste elemente au pus problema răsturnării conducerii partidului, mergînd pînă la insurecţia armată pentru aceasta. Ei au în fond, oi platformă contrarevoluţionară care prevede schimbarea liniei politice a partidului şi a conducerii partidului.

Noi n-am reuşit să ducem pînă la capăt aceste cercetări, dar am, reuşit să scoatem la iveală acest grup în care sînt şi cîţiva membri ai Comitetului Central.

Consider că împotriva acestor elemente trebuie luate măsuri foarte serioase. Aceştia nu au ce căuta în partid, după părerea noastră. La unii din ei va trebui să mai adîncim cercetările.

De altfel, după părerea noastră, Doncea a fost întotdeauna un corp străin de partid.

Acest grup a vrut în fond să lovească în partid şi aceasta în momente grele cînd partidul era mobilizat pentru a lovi duşmanul.

Metodele pe care le propagă acest grup sînt în fond aceleaşi pe care le propagă oficinele imperialiste .

Avem în momentul de faţă toate elementele care dovedesc că aceştia sunt duşmanii înrăiţi ai partidului.

Un alt grup este a celor tovarăşi care au cunoscut toate aceste probleme şi care nu au sesizat conducerii partidului.

Tov. Coliu Dumitru:

La început se părea că fiecare din aceşti tovarăşi are o idee aparte pe care o debitează în cursul cercetărilor, însă s-a stabilit că aceştia au o platformă comună şi că au legătură între ei. La început au recunoscut faptele, iar ulterior au început să retracteze unele afirmaţii, cum sunt Drancă şi Coţoveanu.

Aproape în întregim aceştia au luat apărarea grupelor fracţioniste, antipartinice, demascate de partid, ca Ana Pauker, Vasile Luca, Petrescu, Eremia, Miron Constantinescu-Chişinevschi. Unii dintre ei, cum este Bîgu, spuneau că actuala conducere nu este în stare să conducă partidul. Sandu şi Răceanu, de pildă, spun că trebuie răsturnată conducerea partidului prin rebeliune armată.

Trebuie de spus aici, că fraţii Genad au avut o platformă scrisă de peste 100 de pagini care are un conţinut net contrarevoluţionar.

Conţinutul platformei este recunoscut de toţi aceştia care fac parte de toţi acestea care fac parte

din acest grup. Problemele principale pe care le ridică această platformă sunt: Problema Canalului, problema nivelului de trai, că nu este o producţie liber consimţită, că ţăranii sunt jecmăniţi, iar după aceea dezvoltă pe larg izolarea partidului de mase, că masele nu recunosc partidul, că conducerea partidului nu recunoaşte realitatea de pe teren, etc. Răceanu lucrează în prezent la o carte, un roman, şi noi am stabilit că are legături cu o serie de scriitori, elemente duşmănoase.

La consfătuirea pe care voaiu să o convoace aveau în vedere să cheme numai ilegalişti însă din aceia care nu au munci de răspundere şi acolo să fie chemat din conducere numai tovarăşul Gheorghiu-Dej pentru a se sta de vorbă cu el.

Răceanu spune acum, că această consfătuire nu mai este oportună deoarece a "trecut baba cu colacii".

În fond aceştia exprimă o ură nestărmurită faţă de conducea partidului şi susţin că trebuie răsturnată prin forţă conducerea partidului.

Tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej:

Reiese clar că sunt elemente antipartinice, fracţioniste, cu care în decursul vremii am încercat prin diferite metode să-i aducem pe linia justă.

Cred că trebuie să terminăm cu aceasta şi va trebui să luăm măsuri împotriva lor.

Tov. Vinte Ion:

Aş vrea să mai adaug cîteva chestiuni.

În primul rînd trebuie să subliniem că avem de–a face cu aşa zişii comunişti cinstiţi şi conştienţi despre care vorbesc posturile de radio imperialiste. Au făcut ceea ce îi îndeamnă imperialiştii. Aceasta a reieşit clar în timpul cercetărilor. Sunt oportunişti, revizionişti, contrarevoluţionari.

Noi cînd am pornit ancheta, la început, nu ştiam de existenţa acestui grup. Am început cu fraţii Genad care au început să spună despre nemulţumirile lor şi apoi s-a ajuns la tot acest grup. Au mers pe linia să ceară dezbaterea în partid.

Au recunoscut că s-au întîlnit şi s-au sfătuit împreună şi s-au înţeles chiar că la cercetare nu-i vor declara pe toţi, ci numai cîţiva. Unii chiar au refuzat să declare orice.

I au discutat despre platforma lor şi cu Silea şi cu Bălănică şi reiese că au lucrat împreună la această platformă. Cu ceilalţi, cu Sandru, Răceanu, au recunoscut că s-au întîlnit şi recunosc că au avut o platformă comună.

Vasi s-a dus la Teohari Georgescu să-l mobilizeze şi pe el. Teohari însă i-a respins şi a venit la Comisia Controlului de Partid să informeze.

Aici este vorba de activitate permanentă, de oameni care sunt în stare să lovească permanent.

Negoiţă, care în prezent este instructor la Sfatul Regional, a avut şi are o poziţie de calomniere a conducerii partidului. Cred că s-a făcut o greşeală că Negoiţă n-a fost demascat. El a făcut afirmaţia că este în stare să se sacrifice dacă este nevoie. El popularizează peste tot pe Doncea.

Are legături cu Duşa şi cu alţii de la Consiliul de Miniştri, cu primii secretari ai comitetelor raionale de partid din regiunea Bucureşti şi discută cu ei diferite probleme. Reiese că aceştia au avut legături foarte clare între ei. În ultimul timp, încercau să nege legătura lor.

Cred că este necesar ca Biroul Politic să treacă la o serie de măsuri.

Trebuie să înarmăm partidul foarte repede pentru că sunt o serie de manifestări semnalate de acum în unele din organizaţiile noastre de partid şi în presă problema vigilenţei nu este tratată cu suficientă seriozitate.

Au fost atinse o serie de instituţii centrale de aceste elemente şi deci trebuie să luăm măsuri urgente.

Sunt vreo 40 de oameni care sunt implicaţi în acest grup. Cea mai mare parte dintre ei sunt muncitori, oameni care au avut legături cu partidul în ilegalitate. Noi cunoaştem foarte bine cine sunt aceşti oameni, care a fost comportarea lor de cînd sunt în partid, dar masele de muncitori şi membri de partid mai tineri nu cunosc activitatea lor. De aceea trebuie să luăm măsuri pentru demascarea lor politică ca să fie cunoscuţi aşa cum sunt ei.

Avem dovezi că unii intre ei s-au ridicat net contra regimului. Bucureştiul este plin de fel de fel de elemente nemulţumite. Petrescu a apărut în prezidiu într-o adunare festivă la 1 Mai, în timp ce conducătorul acestei instituţii nu era în prezidiu. Ana Pauker apare în diferite locuri publice, la teatru, la spectacole şi lumea se adună cîrd după ea. Trebuie să ne gîndim şi la acest lucru.

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

Răceanu Ileana spune că a avut mai multe discuţii cu soţul ei încă de acum doi, trei ani pe diferite probleme şi nemulţumiri.

Coţoveanu a informat acest grup despre discuţiile care s-au petrecut în plenara Comitetului Central cu demascarea lui Miron Constantinescu şi Chişinevschi. Aceştia discută fel de fel de probleme la adresa conducerii partidului.

Tovarăşul Cristache la un moment dat a luat apărarea lui Pavel Stefan, deşi s-a stabilit că Pavel Stefan a susţinut aceste elemente duşmănoase.

Sandru şi-a făcut o casă prin contrabandă.

Consider că este necesar ca partidul să fie rapid înarmat. O parte din aceştia va fi trasă la răspundere conform legilor statului. Trebuie să continuăm cercetările pînă la capăt.

Sîntem de părere că dăm materialul de care dispunem Direcţiei de propagandă pentru a putea pregăti materialul pentru combaterea teoriei contrarevoluţionare al acestui grup.

Este unul Weiner care a fost spion şi în prezent este pensionar AFDA, altul Mironescu, fost legionar cunoscut, era de asemenea legat de acest grup.

Pe măsură ce adîncim cercetările, apar fel de fel de probleme foarte sensibile.

Tov. Gheoerhge Gheorghiu-Dej:

Deci, eşti de părere să se continue cercetările, dar faţă de aceştia să luăm acum măsuri.

Tov. Gheorghe Apostol:

Este vorba aici de un grup destul de larg care şi-a dus activitatea folosind metode străine, contra unităţii partidului, a liniei politice a partidului şi a conducerii partidului.

Tezele lor sînt mai ample decît cele ale grupului Eremia-Duşa. Aici nu avem de-a face numai cu un grup de fracţionişti, dar sunt chir elemente contrarevoluţionare. Ei vorbesc exact ceea ce spune postul de radio "România Viitoare". Ei voiau sa discute în consfătuirea aceea dacă să fie acesta partidul sau să facă ei alt partid. Problemele pe care le ridică sunt identice cu cele ale lui Eremia-Duşa, Miron Constantinescu şi chişinevschi. Ei s-au ridicat împotriva liniei partidului.

Metodele lor sunt altele decât ale celorlalte grupuri, ei folosesc munca de la om la om. Au în fond metode ale unor vechi fracţionişti.

Sandu este în stare să înşurubeze oamenii şi să-i pună în activitate pentru a-i lovi pe la spate. El nu poate fi calificat numai ca un om care a acţionat antipartinic, dar el cred că este un provocator. În lagăr al a fost în stare să dezorganizeze munca de partid în momentele cele mai grele, iar acum, în perioada evenimentelor din Ungaria a început să devină din nou tot mai activ. Cred că Sandu este în fruntea acestui grup.

Din expunere reiese că trebuie să-i demascăm foarte bine în partid şi între muncitori.

Sunt de acord cu propunerile făcute în material şi cu propunerea de a se continua cercetările. Ei trebuie demascaţi pînă la capăt şi luate măsuri drastice împotriva lor.

Trebuie să spun aici că noi am greşit şi cu Liuba Chişinevscvhi. Ea a avut în problema ajutoarelor de boală o poziţie contrară liniei partidului nşi a folosit metode caracteristice fracţioniştilor, mobilizînd o parte dintre membrii partidului în sprijinul poziţiei sale. Noi am greşit prin faptul că nu am făcut cunoscută public măsura de scoatere a ei din secretariatul Consiliului Central al Sindicatelor şi nu am demascat public.

Tov. Vinţe Ion:

În oraş circulă fel de fel de zvonuri, că s-au luat măsuri împotriva lui Liuba pentru că a apărat interesele muncitorilor.

Tov. Gheorghe Apostol:

Sunt de acord cu propunerile care se fac.

Cred că cu fraţii Genad trebuie să luăm şi alte măsuri, să fie cercetaşi şi de organele de securitate.

Tov. Alexandru Moghioroş:

Trebuie să vă spun că este foarte justă caracterizarea făcută acestui grup. Cred că este necesară anchetarea foarte serioasă a acestor tovarăşi.

Istoria mişcării confirmă că cei care au participat odată la mişcarea fracţionistă, mai devreme sau mai tîrziu decad împotriva şi se opun partidului, iar aceste fenomene se întîmplă de obicei în timpul unor fenomene deosebite.

(continuare în numărul viitor)

Modificări doctrinare în politica externă a Federaţiei Ruse

COSMIN POPA

Sancţionarea juridică a destrămării Uniunii Sovietice prin acordul de la Belovej (Belarusia), din octombrie 1991, oricît ar părea de paradoxal, a consemnat şi începutul unei noi etape în politica externă a Federaţiei Ruse, care are drept scop principal, reinstaurarea influenţei politice totale asupra statelor apărute pe ruinele *"primului stat proletar"*.

Această tendinţă a devenit din ce în ce mai evidentă începînd din anul 1992, de atunci şi pînă acum, Moscova alternînd în politica sa externă, cu mai multă sau mai puţină finete, demersurile "progresive" cu cele retrograde. Tactica liderilor ruşi este relativ simplă, avînd la bază tradiţionala dualitate din politica externă sovietică, promovarea concomitentă a două variante de politică externă, cea internă şi cea de export.

În acest fel, cu cît politica externă a Rusiei în relaţiile cu occidentalii devenea mai liberală, cu atît cea din interiorul CSI devenea mai retrogradă, tinzînd, în mod explicit, către restaurarea vechiului sistem de relaţii între Centru şi republicile unionale.

În strategia liderilor ruşi, recîştigarea influenţei în interiorul CSI este prima fază a demersului de restaurare a statutului internaţional pe care Rusia l-a avut în timpul guvernării comuniste.

Evoluţii asemănătoare, din punct de vedere conceptual şi sistemic, au mai avut loc în Rusia în timpul anilor '20, atunci cînd, sub presiunea condiţionărilor politice şi economice interne şi externe, politica occidentală a statului a fost una moderată, de apărare, în timp ce teritoriile ce făcuseră parte din imperiu, unele devenite state sau intrate în componenţa altor state, au fost supuse unor presiuni continue, care au culminat cu reformularea spaţiului geografico-politic al Europei Orientale în cursul anilor 1939-1940.

În acest context merită subliniat faptul că, restaurarea vechilor practici şi direcţii din politica externă rusă, în toate perioadele sale, mai întîi de toate, a fost şi este precedată de o reformulare a principiilor, a conceptelor şi a strategiilor ce stau la baza elaborării politicii interne.

Exemplul cel mai bun în acest sens îl constituie paralela dintre "revenirea la tradiţii" din timpul lui Stalin şi cea a noului premier rus Evghenii Primakov, bineînţeles, în limitele păstrării proporţiilor.

Astfel, în timpul secretariatului lui Stalin, liniile directoare ale politicii interne au fost suprimarea democraţiei interne din partid, controlul strict al politicii de resurse umane, suprimarea libertăţilor economice socialiste şi instaurarea controlului administrativ în economie, iar în politica externă, înlocuirea internaţionalismului revoluţionar cu politica realistă a raţiunilor de stat, demers dublat de restaurarea patriotismului *velikorus*, în varianta sa sovietică.

În timpul scurs de la aducerea la putere a "veteranului" Evghenii Primakov, contrar declaraţiilor "de export" ale preşedintelui Boris Elţîn, se constată o tendinţă din ce în ce mai accentuată de restaurare a practicilor şi a principiilor de tip sovietic. Prima fază a acestui proces, aflată în curs de desfăşurare, este aceea de a controla, în mod strict, accesul la structurile de putere, acesta făcîndu-se în măsura în care cei implicaţi împărtăşesc sau nu priorităţile interne şi externe formulate de noua echipă guvernamentală. Această modalitate de "filtrare" a "cadrelor superioare" devine foarte evidentă, atunci cînd trecem în revistă componenţa guvernului rus, unde "liberalii" nu îndeplinesc decît rolul de vitrină a bunelor intenţii ale premierului şi oamenilor săi de încredere.

Noul context internaţional creat de represiunile militare americane din Irak şi Iugoslavia, mai clar modul în care Rusia a reacţionat la globalizarea rapidă a sferei de influenţă americană, dovedesc

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

faptul că, Moscova se află în plin proces de reformulare a politicii sale externe, modificările neavînd loc în sensul unei democratizări a acesteia.

De altfel, trecînd peste oportunitatea aproximativă a folosirii acestui concept (de democraţie) în analiza relaţiilor internaţionale, tendinţa Rusiei de a se face avocatul tuturor regimurilor dictatoriale, aflate la periferia sistemului internaţional nu este numai dovada permanenţei tentaţiilor totalitare din politica internă şi externă a acestui stat, ci şi singura modalitate prin care Moscova se poate face auzită, nu neapărat şi ascultată, pe arena internaţională.

Din cauza crizei structurale interne, posibilităţile Rusiei de a obţine avantaje în politica externă sunt foarte limitate, ea dispunînd doar de două "argumente" forte, de natură să dea relaţiei Rusia – Occident alura unui parteneriat.

Primul dintre acestea este imensul potenţial distructiv al arsenalului nuclear ce poate deveni incontrolabil în condiţiile generalizării anarhiei politico-economice. Cel de-al doilea argument îl constituie relaţiile privilegiate cu majoritatea regimurilor autoritare şi anacronice din lume, relaţii ce dau Moscovei posibilitatea de a exercita o oarecare infleunţă asupra lor, influenţa devenind, astfel, obiect al schimbului în relaţiile cu Occidentul.

În lipsa acestor "argumente", relaţia dintre Federaţia Rusă şi Occident ar înceta să devină bivalentă fiind astfel golită de substanţa care îi dă rudimentele unui parteneriat.

Cu toate acestea, aşa cum s-a văzut după intervenţia NATO în Iugoslavia, ar fi naiv să considerăm că Rusia se bazează pe termen lung pe aceste atuuri, ea fiind nevoită să iasă din starea perpetuă de criză pentru a nu fi redusă de la statutul de subiect al relaţiilor internaţionale la cel de obiect.

Paralel cu transformările survenite în planul infrastructurii conceptuale din politica internă, modificări asemănătoare au apărut şi în doctrinele de securitate şi politică externă ale Rusiei, în sensul mutării centrului de greutate către principiul concurenţei în detrimentul aceluia care punea colaborarea la baza relaţiilor dintre Federaţia Rusă şi Occident.

De altfel, una dintre cele mai fericite definiri a doctrinei de politică externă a Rusiei a fost făcută de către însuşi premierul Primakov, care, pe atunci, încă ministru de externe spunea că "Rusia nu îşi proiectează politica externă sub presiunea circumstanţelor actuale, ci avînd, permanent, în vedere rolul său istoric, potenţialul său. Acesta este, în primul rînd, un uriaş potenţial intelectual. Avem destule resurse, o populaţie numeroasă, un teritoriu întins. La toate acestea se adaugă rolul istoric al Rusiei, care nu este un factor neglijabil, un parvenit, în relaţiile internaţionale. Rusia a fost şi înainte de 1917 un participant activ în politica mondială. Mai tîrziu, ea şi-a păstrat, dar şi-a şi mărit influenţa internaţională. Iată, de aceea, eu nu sunt de acord cu ideea că politica externă a Rusiei trebuie să se limiteze la o regiune sau alta sau să se plieze după un eveniment sau altul."[1] Cu alte cuvinte, Primakov, făcînd abstracţie de situaţia internă a ţării, încearcă să asigure debuşeele politice necesare pentru ca politica externă a Rusiei să poată pretinde, mai tîrziu, la o globalizare reală.

Prin prisma declaraţiilor de acest fel, atracţia pe care Primakov o încearcă faţă de personalitatea cancelarului Gorciakov, nu este deloc întîmplătoare, prin arta sa diplomatică, acesta reuşind, într-o perioadă, relativ scurtă, să modifice toate prevederile "înjositoare" din tratatele care au fost impuse Rusiei după înfrîngerea din războiul Crimeei.

Ar fi însă greşit să-i atribuim lui Primakov, care rămîne totuşi un produs tipic al aparatului sovietic, "meritul" de a fi modificat, substanţial, comportamentul Rusiei pe arena internaţională, punctul de pornire al acestor transformări fiind, totuşi, preşedintele Elţîn, care, sub presiunea eşecurilor interne succesive, a fost nevoit să transfere complexele şi frustrările clasei politice în plan extern, acolo, unde declaraţiile de imagine nu au, neapărat, şi un reflex factic.

Un prim pas în acest sens, şi poate cel mai important, a fost acela de trasare, teoretică, a obiectivelor urmărite, fie ele pe termen scurt, mediu, sau lung, adică, elaborarea unei doctrine naţionale de securitate şi politică externă, fapt care marchează trecerea de la faza empirică, de adaptare, din politica externă la cea care urmăreşte obiective pe termen lung, indiferent de realităţile interne momentane.

"Conceptele pilon" din politica externă rusă

Conform declaraţiilor programatice ale premierului Primakov, rolul Federaţiei Ruse este acela de a împiedica formarea unui sistem internaţional monopolar, dominat de o singură superputere. În viziunea analiştilor ruşi, "războiul rece" s-a desfăşurat în jurul a cîtorva poli sau puncte focale, care includ SUA, Federaţia Rusă (împreună cu statele CSI), Uniunea Europeană, China, Japonia, ASEAN şi America Latină.

Prin promovarea modelului multipolar, Rusia urmăreşte să dilueze influenţa internaţională a SUA, scop care poate fi atins prin perfectarea unui parteneriat strategic real, şi nu declarativ, cu China, care ar putea să atragă în sfera sa şi Iranul ca partener secundar. Un astfel de sistem tripartit, odată format, potrivit noii doctrine, trebuie să conteste influenţa americană în regiunile sale vitale; Golful Persic şi Strîmtoarea Taiwan, în acest mod, dîndu-se posibilitatea Moscovei să-şi formeze o sferă de influenţă exclusivă în Caucaz şi Asia Centrală. În paralel, Primakov susţine integrarea cu Rusia a ţărilor CSI şi înglobarea Belarusiei, unul din argumentele cele mai consistente fiind acela al legitimităţii folosirii forţei în cazurile de forţă majoră, adică atunci cînd interesele vitale ale Centrului sunt ameninţate.[2]

Dintre aceste direcţii poate cea mai interesantă pentru Europa Orientală este cea care vizează integrarea ţărilor CSI. Transformările conceptuale din politica integraţionistă promovată de Moscova sunt, într-adevăr, spectaculoase, ea avînd, acum, la bază "tendinţele obiective" din aceste ţări care sugerează că, o eventuală uniune cu Rusia ar fi sprijinită, masiv, de populaţie şi elitele politice locale.

Trimiterile pe care le face, în acest sens, Evghenii Primakov se referă la rapoartele informaţionale ale serviciilor ruseşti de specialitate, fapt ce argumentează presupunerea conform căreia, instituţiile în cauză au fost ridicate, din nou, la rangul de factor principal în proiectarea politicii externe ruseşti.

În realitate, trimiterea obsesivă la aceste "tendinţe obiective" nu face decît să încerce legitimizarea pretenţiilor Rusiei de a-şi instaura influenţa absolută asupra zonelor de interes strategic, cum ar fi Asia Centrală şi Caucaz.

Asumarea totală a rolului de arbitru activ, adică implicat militar, în conflictele din interiorul CSI (Nagorno Karabah, Abhazia, Tadjekistan şi Transnistria) este un alt mijloc de a-şi întări influenţa, Moscova înlocuind pîrghiile de influenţă politice şi economice cu cele militare. Efectul imediat al implicării militare masive a Rusiei în aceste conflicte este, pe de o parte, destabilizarea totală a statelor implicate, iar pe de altă parte, atragerea oficialilor militari ruşi în mecanismul complex al conflictelor civile sau interetnice ce duce, mai întîi de toate, la criminalizarea structurilor militare ruseşti. Beneficiind de anarhia politică din zonele de conflict, nu de puţine ori, prin furnizare de arme, susţinere publică şi participarea directă la beneficiile economice ale conflictelor, înalţii oficiali ruşi şi unităţile conduse de aceştia intră în serviciul liderilor locali sau centrali, devenind un factor politico-militar determinant în economia crizei, unde deciziile luate la Centru joacă un rol secundar. Evoluţii de acest gen au avut loc în timpul conflictului din Transnistria, unde pe fondul unor interese locale, generalul Alexandr Lebed a intrat într-un conflict acut cu ministrul apărării de atunci, Pavel Graciov.

Tratatul de uniune cu Belarusia lui Lukaşenko a fost o altă victorie a conservatorilor din Rusia. Obiectivele politice şi militare urmărite de Rusia sunt foarte clare, tratatul dorindu-se un răspuns la extinderea NATO. Astfel, Rusia şi-a întărit prezenţa militară în Centrul Europei, la graniţa cu Polonia, presînd, în acest mod, atît Ucraina cît şi statele baltice. Chiar dacă poate fi considerată un succes tactic, pe termen lung, uniunea cu Rusia – Belarus poate aduce Moscovei mai multe dezavantaje decît avantaje. Criza profundă în care se află economia belarusă căreia i s-a răspuns prin întărirea dictaturii, în plan politic, şi prin revenirea la etatism şi planificare, în plan economic, ne face să credem că cele mai dramatice momente ale crizei din această ţară sunt încă înainte, soluţiile implementate acolo nefăcînd decît să îngheţe problemele nu să şi le rezolve. De la sine înţeles este faptul că, odată ce va fi falimentat, regimul Lukaşenko va cere ajutor Moscovei a cărei creaţie este şi ea va fi nevoită să răspundă într-un mod ceva mai consistent decît o face în Iugoslavia.

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

Scopurile naţionale fundamentale ale Rusiei

Aşa cum afirmam mai sus, curentul conservator din interiorul sistemului politic rusesc are, în politica externă, şi un reflex doctrinar, care certifică tendinţele, mai vechi, ale Federaţiei Ruse de a articula un sistem internaţional aflat, cel puţin, în relaţie concurenţială cu Occidentul. Folosind terminologia proprie premierului Primakov, aceste evoluţii au la bază "factori obiectivi", incompatibilitatea intereselor ruseşti cu cele occidentale, pe toate planurile, fiind, mai degrabă, rezultatul unei evoluţii istorice decît cel al unor conjuncturi de moment.

Pentru a nu intra într-o dispută care necesită spaţiu, timp şi circumstanţe speciale, interesantă este ordinea valorilor naţionale ale ruşilor, care, nu concordă cu cea atribuită, mai mult sau mai puţin justificat, tuturor europenilor.

Astfel, în urma unor sondaje repetate şi complexe ale specialiştilor ruşi în domeniu, s-a ajuns la următoarea clasificare a valorilor naţionale, în funcţie de importanţa indicată de subiecţi:

1. dragostea pentru ţară
2. unitate publică
3. familia
4. libertatea individuală
5. democraţia
6. egalitatea drepturilor
7. uitare de sine în apărarea patriei
8. integritate teritorială
9. colectivism
10. perseverenţă
11. muncă conştiincioasă
12. justiţie socială
13. cultura multinaţională
14. spiritualitate[3]

Dincolo de orice concluzii care, cu siguranţă, se pot trage din această ordine a priorităţilor, de consemnat este faptul că acestea nu apar drept rezultatul unor reflecţii conştiente, ci mai degrabă cel al unui "dat" necondiţionat, al unei moşteniri spirituale pe care ruşii o primesc fără ca asupra ei să se facă simţită influenţa vremurilor.

De altfel, aceleaşi priorităţi se regăsesc şi atunci în bazele conceptuale ale doctrinei naţionale ruse, care împarte interesele statului în vitale, importante şi interese.

În categoria intereselor vitale, pe primul loc se află dezvoltarea Rusiei ca stat suveran, urmată de întărirea unităţii publice, asigurarea integrităţii şi inviolabilităţii Rusiei, crearea şi funcţionarea unui sistem efectiv de apărare şi securitate, respingerea agresiunii împotriva Rusiei şi aliaţilor ei, pe ultimul loc fiind prevenirea războiului şi a conflictelor armate.

Dacă interesele vitale ale Rusiei sunt, prin excelenţă, de natură militară, în categoria intereselor importante intră apărarea drepturilor şi libertăţilor individuale, prezervarea moştenirii spirituale şi materiale a statului, garantarea siguranţei publice, prevenirea şi încetarea tuturor conflictelor interne, lupta împotriva crimei organizate, garantarea stabilităţii şi securităţii internaţionale.

În categoria "intereselor", fapt care incumbă un grad mai mic de complexitate şi importanţă, intră perfectarea unor condiţii favorabile stabilităţii social-economice şi progresului spiritual, garantarea armoniei sociale şi a principiilor de justiţie socială, restaurarea respectului pentru istoria, cultura şi tradiţiile naţionale ruse, asumarea unui rol important în relaţiile internaţionale, prezervarea mediului înconjurător şi stabilirea unui parteneriat echitabil şi reciproc avantajos cu statele vecine.[4]

Un alt capitol al doctrinei naţionale ruse cuprinde interese reunite sub denumirea "scopuri fundamentale naţionale", categorie mult mai generoasă în ceea ce priveşte natura dezideratelor stipulate, fiind mult mai aproape de problemele reale cu care se confruntă Federaţia Rusă de la apariţia ei ca stat suveran, chiar dacă, preponderenţa obiectivelor de natură militară este evidentă.

Primul scop fundamental al Rusiei, ca în majoritatea cazurilor, este prezervarea suveranităţii şi integrităţii statului, al doilea, prezervarea şi exploatarea raţională a resurselor naturale, în poziţia a treia aflîndu-se reformarea economiei, fără neglijarea aspectelor sociale.

Preponderenţa cantitativă exagerată a obiectivelor militare în doctrina naţională rusă (menţinerea armatei la un nivel de mobilizare suficient pentru a asigura apărarea ţării, asistenţa

armată pentru conflictele din spaţiul CSI şi dezvoltarea unui sistem coerent de alianţe militare în interiorul CSI), dovedeşte faptul că această ţară a conştientizat eşecul tentativei de integrare în comunitatea internaţională de esenţă occidentală, luînd măsurile de rigoare la nivelul strategiei naţionale, în acelaşi fel în care a făcut-o după cel de-al doilea război mondial.[5]

Astfel, Federaţia Rusă încearcă să recompenseze lipsa pîrghiilor moderne de influenţă internaţională (unde factorul militar nu este exclus, dar nu este determinant), prin supralicitarea presiunii militare, care are o foarte mare eficacitate acolo unde interesele ruseşti se confruntă cu interese şi obiective generate de puteri locale şi regionale, mai ale în zona euroasiatică aflată în imediată vecinătate a Rusiei.

Este armata rusă atît de puternică ?

După destrămarea URSS, Federaţia Rusă a moştenit de la aceasta o imensă maşină de război, pe care, în cursul anilor scurşi după 1991, nu a reuşit să o transforme în interesele noului stat. Acest lucru a fost posibil din cauza faptului că, elitele politice ale ţării, în lupta dură pentru putere, au evitat, în mod conştient, luarea unor măsuri radicale în sensul reformării armatei deoarece acesta a fost folosită, din plin, în disputele politice, iar redimensionarea aparatului militar ar fi determinat pierderea sprijinului cercurilor militare pentru acei politicieni care ar fi trecut la aplicarea lor, şi poate chiar, ar fi contribuit, decisiv, la înlăturarea lor de pe scena politică.

Cu toate acestea, din cauza situaţiei economice dezastruoase, bugetul destinat armatei s-a micşorat în fiecare an (fără a mai ţine cont de faptul că majoritatea acestor sume au fost deturnate de structurile criminale din cadrul armatei), ceea ce a atras după sine şi scăderea constantă a numărului soldaţilor. În acest context, banii destinaţi fiecărei divizii, de abia ajung întreţinerii jalnice a cîteva sute de soldaţi, în locul celor 10 mii cît ar trebui să numere o divizie completă, cei rămaşi fiind de ajuns doar pentru a păzi cantitatea imensă de tehnică militară arondată fiecărei divizii. Astfel, un număr impresionant de ofiţeri au avansat, în acest mod, pînă la gradul de colonel, fără ca măcar o dată să comande o companie completă.

În aviaţie, lucrurile nu stau cu nimic mai bine, în locul celor 200 de ore de zbor anuale, aviatorii zburînd, în medie, cca. 20-25 de ore ceea ce a făcut ca pregătirea de luptă a aviaţiei să ajungă la un nivel îngrijorător.

Războiul din Cecenia, dincolo de disfuncţiunile survenite la Centru, a constituit o dovadă clară a nivelului de pregătire a armatei Federaţiei Ruse, care, în condiţiile unui conflict local, a trebuit să aducă pe frontul cecen puşcaşii marini din flotele Mării Baltice şi a Oceanului Pacific şi să formeze, în grabă, regimente şi brigăzi eterogene ce s-au dovedit incapabile să-şi îndeplinească misiunile.

O mare parte din echipamentul militar modern al URSS (aeroporturi, instalaţii de reparare şi întreţinere), situat, cu predilecţie, în zonele de graniţă ale statului, a rămas în posesia statelor succesoare ale URSS.

Astăzi, numai cca. 40% din tancurile şi 30% din vehiculele blindate şi 2% din elicopterele de care dispune Federaţia Rusă fac parte din ultimele generaţii produse de Complexul Militar Industrial sovietic. Achiziţionarea de armament nou, în urma prelungitei crize economice a atins cote neglijabile, ceea ce a făcut ca vechile arme convenţionale de fabricaţie sovietică să nu mai fie înlocuite de altele moderne şi chiar puţinele sisteme noi sunt prost întreţinute şi nu dispun de piese de schimb în cantitate suficientă. Această tendinţă de îmbătrînire accelerată a echipamentelor militare se manifestă chiar şi în cadrul armelor cu destinaţie strategică. Astfel, cel puţin 60% din rachetele ruseşti şi-au depăşit limita temporală de funcţionare sigură, iar 75% din focoasele nucleare necesită înlocuirea pînă în anul 2005.

Sistemul de rachete "Topol M", cel mai nou din armata Federaţiei Ruse, se generalizează într-un ritm foarte lent (aproximativ 2 sisteme intră anual în serviciu), iar reţeaua de sateliţi militari ai Federaţiei Ruse este într-o stare avansată de degradare, fapt care a dus la apariţia unor numeroase disfuncţionalităţi ce pun în pericol funcţionarea acesteia.

Cantitatea şi calitatea personalului din cadrul armatei Federaţiei Ruse sunt şi ele o sursă majoră de îngrijorare.

Soldaţii – sistemul de recrutare obligatorie a încetat să satisfacă necesităţile unei armate

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

moderne, cca. 80% din recruți necorespunzînd diferitelor norme; medicale, educaționale ș.a. Astfel, 15% din recruți nu sunt apți din punct de vedere medical, cca. 5% au cazier, iar cca. 15% sunt consumatori permanenți de narcotice și de alcool. Încercările de a îmbunătăți calitatea soldaților prin angajarea pe bază de contract (numărul acestora se prevedea să ajungă pînă la 50% în anul 2000) au eșuat.

Ofițerii – armata rusă are un excedent de ofițeri superiori și medii, dar un deficit de ofițeri inferiori de cca. 22%. Cei mai capabili ofițeri ai armatei părăsesc structurile acesteia într-un procent de 50%, fără a mai lua în calcul cele 40% care părăsesc instituțiile de învățămînt militar înainte de absolvire. Aproape 100000 de ofițeri nu au cămin, iar cca. 150000 locuiesc în condiții insalubre. Criminalitatea este o caracteristică din ce în ce mai prezentă, mai ales în rîndul ofițerilor superiori, ceea ce face ca încrederea reciprocă și coeziunea operațională să dispară încetul cu încetul.

Pregătirea de luptă se situează la un nivel satisfăcător în rîndul armelor cu destinație strategică și flote, acest lucru fiind realizat prin reducerea drastică a personalului și cheltuielilor administrative.

În rîndul forțelor terestre, pregătirea de luptă a scăzut drastic, o cauză majoră fiind dorința de a menține un număr cît mai mare de unități în condițiile unei austerități drastice. Astfel, numărul regimentelor de manevră din Rusia a scăzut de la 76 la 72 în cursul anului 1994, dar numărul unităților de luptă (fie ele chiar și incomplete) a scăzut de la 48 la 22.

Pentru a reforma o astfel de armată, mai întîi de toate, trebuie redimensionate structurile administrative și de conducere, pentru ca în locul sutelor de divizii butaforice să fie formate 10 –15 divizii complete. Această nouă strategie presupune concedierea a mii de ofițeri, care, astfel, vor rămîne fără un loc de muncă și fără locuințe, lucru pe care nu îl poate face decît un politician care conștientizează faptul că Rusia trebuie să întrețină armata pe care și-o poate permite.

Chiar dacă o serie de măsuri în sensul redimensionării și eficientizării armatei ruse au fost inițiate, acestea nu sunt decît la început, iar rezistența pe care o întîlnesc în cercurile militare superioare și mediile politice este cu atît mai mare cu cît situația economică a Rusiei este mai dificilă, ceea ce determină o acutizare a conflictelor politice atît la Centru cît și la periferie.

Concluzii

Revenirea în actualitate a metodelor de guvernare sovietice, promovată de către Primakov nu poate decît să conserve efectele negative acumulate în ultimii ani, ceea ce va face ca reverberența lor să fie mult mai violentă.

Starea de colaps a economiei, amplificată de concurența între diferitele grupări politice de la Centru și periferie nu dau prea multe șanse politicii inaugurate de către Primakov care consta în readucerea la putere a cadrelor de partid și a ofițerilor din serviciile speciale afirmați în timpul secretariatelor lui I. Andropov, K. Cernenko și M. Gorbaciov, care sunt cei mai consecvenți promotori ai curentelor de factură retrogradă, mai ales în ceea ce privește politica externă și militară a Rusiei.

În concepția acestora, Rusia trebuie să adopte un comportament nuclear agresiv pentru a contracara amenințările convenționale, în acest context, forțele nucleare strategice constituind o prioritate absolută.

Rusia trebuie să fie în stare să participe, concomitent, la un conflict regional, la unul local și să poată întreprinde, cel puțin, trei operațiuni de menținerea păcii în afara granițelor sale, inamicul cel mai probabil rămînînd SUA și NATO, acestora adăugîndu-se state ca Turcia și republicile baltice (în calitate de bază de operațiuni).

Pe plan "local", Rusia trebuie să se pregătească pentru a-și instaura influența deplină asupra statelor CSI, inclusiv prin eliminarea liderilor militari potențial ostil și prin deportarea unor grupe de populație ostile.[6]

În actualul context, apărut după declanșarea operațiunilor militare împotriva Iugoslaviei, alternativa "conservatoare" a politicii militare ruse, precum și "linia generală" inaugurată de Primakov sunt puse sub semnul întrebării, din punctul de vedere al efectelor imediate. Așa cum ne-a obișnuit în perioada sovietică, politica externă rusă în direcția occidentală este caracterizată printr-o violență verbală extremă fără ca aceasta să fie însoțită de măsuri efective de natură să modifice, radical,. balanța internațională sau dinamica

acesteia.

Politica de resuscitare a vechilor demnitari de partid, ofițeri superiori de informații și a metodelor sovietice de guvernare, pusă acum în practică de Primakov, nu poate avea efecte serioase în plan extern, acolo unde Federația Rusă are la dispoziție aceleași mijloace pe care le-a avut în perioada "prooccidentală" a ministrului A. Kozîrev. Mai mult decît atît, "înghețarea" procesului de reformare a economiei și de modernizare a suprastructurii instituțională, prin efectele sale negative, în plan funcțional, este de natură ca în viitorul previzibil să reducă, drastic, posibilitățile de manevră, în plan extern, dat fiind faptul că, Moscova se confruntă, din ce în ce mai des, cu provocări geopolitice lansate chiar de către "partenerii" ei din CSI.[7]

În ceea ce privește conflictul din Iugoslavia, fiind prizoniera propriilor declarații belicoase, dar lipsită de mijloacele care i-ar permite să acționeze eficient și deschis, este posibil ca Moscova să acorde un ajutor militar limitat Belgradului, dar este foarte greu de crezut că se va implica masiv și deschis. De altfel, ultimele declarații ale președintelui american prin care lega "viitorul economic al Rusiei și integrarea ei în comunitatea internațională" de poziția sa în conflict, precum și "valurile" succesive de vizite ale responsabililor financiari internaționali la Moscova, dovedesc faptul că, liderii de la Kremlin au înțeles, foarte clar, care este adevărata miză a Rusiei în conflictul dintre Belgrad și comunitatea internațională democratică.

Cu toate că relațiile de colaborare dintre Federația Rusă și NATO au suferit o deteriorare drastică este de așteptat ca, după stabilizarea crizei din Balcani, Moscova să reia dialogul cu reprezentanții Alianței, avînd în vedere faptul că, organismele comune (Consiliul și Comisia NATO - Federația Rusă) sunt singurele care permit Moscovei un acces, ce-i drept limitat, la deciziile occidentalilor, în măsura în care Consiliul Permanent de Securitate al ONU a devenit o instituție caducă în contextul noilor evoluții.

Note:

1 Intellectual Capital, Aleksandr Golț, Stil' Primakova, 2/14/1999

2 The Heritage Foundation, Ariel Cohen, The "Primakov Doctrine": Russia's Zero-Sum Game with the United States, FYI No. 167, December 15, 1997

3 Manilov Valery, National Security of Russia, Ocasional Paper, 1997, p. 6

4 idem, p. 10

5 Stanislav Lunev, Russia's New Military Doctrine, The Jamestown Foundation Prism, 1 December 1995

6 Ariel Cohen, Russian Hardliners' Military Doctrine: In their Own Words, 1996

7 The Future of the Russia Miliitary: Managing Geopolitical Change and Institutional Decline, Excerpts from a Heritage Foundation Simposium, December 12, 1996

COSMIN POPA - Absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea București. A urmat un stagiu de specializare în istoria URSS la Facultatea Pedagogică de Stat din Moscova, în perioada 1994-1997. Actualmente, cercetător în cadrul Institutului de istorie "Nicolae Iorga" din București . Colaborator al revistelor *Revista Istorică*, *Dosarele Istoriei* și *Politica Externă*, *Magazin Istoric*, *XX Vek*.

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultății de Științe Politice și Administrative din cadrul Universității „Petre Andrei" din Iași.

Mitul Nae Ionescu (IV)

GEORGE VOICU

Cultul post-comunist

Nae Ionescu stîrneşte, însă, în mod paradoxal - avînd în vedere ideologia sa politică, pe care tocmai am expus-o, ideologie cu o poziţie proeminentă, chiar definitorie în cadrul concepţiei sale generale – admiraţia multor lideri de opinie şi politicieni din România post-comunistă. La început, seducţia s-a datorat, desigur, şi tentaţiei fructului interzis atîtea decenii, cu atît mai mult cu cît imagologia paralelă privitoare la Nae Ionescu – rezultată din cîteva tuşe care reuşiseră să se suprapună portretului "oficial" – incita puternic imaginaţia (încă) din perioada comunistă[1]. Dar glorificarea de azi a autorului articolelor din *Roza vânturilor* este, probabil, în cele mai multe cazuri, o judecată mimetică, "învăţată" de la cei care i-au fost ucenici şi care i-au creat o irezistibilă aură intelectuală. Mărturiile idolatre lăsate de Mircea Eliade, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Cioran, Mihai Şora ş.a. despre "Învăţătorul" lor, relansate şi puternic susţinute publicistic pe toată durata anilor '90, devenite chiar modă culturală, au jucat un rol crucial în crearea acestei figuri fascinatorii. Cota intelectuală a celor ce i-au fost ucenici nu putea rămîne fără urmări. Aşa se explică, pesemne, înmulţirea fanilor – mulţi din aceştia revendicîndu-se "democraţi" – ai unei figuri plasate, vai, la antipodul democraţiei. Unii admiratori ocultează complet viziunea politică a celui ce a fost un ideolog redutabil al Mişcării Legionare, rezervîndu-şi admiraţia – declarativ, cel puţin – pentru logicianul, filosoful, metafizicianul, teologul Nae Ionescu, deşi o dubitaţie măcar s-ar justifica şi pentru această faţetă, doar aparent imaculată, a universitarului[2]. Alţii introduc chiar o rezervă formală faţă de valorile politice slujite de idolul lor, dar o fac de fiecare dată într-un chip pasager, expeditiv, neconvingător, din raţiuni – s-ar zice – "strategice"[3]. Mulţi însă nu diferenţiază deloc, în exerciţiile lor cultice la adresa lui Nae Ionescu, metafizicul de politic, extaziindu-se într-un mod general, semn că-i împărtăşesc idolatru întreaga concepţie, inclusiv vederile politice totalitare. S-ar putea spune că astfel sînt într-un mai strîns acord cu idolul lor, pentru că acesta disprețuia spiritul critic ca pe o dizolvantă invenţie iudeo-raţionalistă. Sînt însă nu puţini şi admiratorii deschişi ai ideologiei politice a logicianului colectivelor şi a editorialistului de la *Cuvântul*. Aceştia recomandă contemporanilor "învăţătura" lui Nae Ionescu ca pe una demnă de a fi însuşită, de o calitate excepţională, şi, în consecinţă, ca pe o soluţie la gravele probleme ale României de azi.

Admiratorii de azi ai lui Nae Ionescu nu sînt, se înţelege, la fel, nu preţuiesc, adică, aceleaşi lucruri. Dacă unii exaltă pe metafizician, pe filosoful ortodox, pe logician, iar alţii pe gazetarul politic, faptul se întîmplă pentru că figura lui Nae Ionescu are mai multe valori de întrebuinţare. Cu toate că "Nae Ionescu" este utilizat diferit, ceea ce face ca accentele să cadă altfel şi construcţiile apologetice să difere sensibil, finalitatea cultului este mai mereu aceeaşi: politică. Aşadar, chiar dacă sînt detectabile, din acest punct de vedere, *grosso modo*, trei moduri distincte de întrebuinţare a lui "Nae Ionescu" – "culturàl", "ortodox" şi ideologic –, acestea sînt, la rigoare, trei "demonstraţii" diferite ale valorii politice a celor susţinute de Nae Ionescu. Altfel spus, toate au aceeaşi miză, numai forma lor e diferită.

Utilizarea "culturală"

"O figură culturală copleşitoare", aceasta ar fi pe scurt expresia extazului pe care-l exprimă mulţi contemporani de-ai noştri atunci cînd se referă la "modelul cultural Nae Ionescu". Modelul în cauză – exaltat chipurile doar pentru performanţele sale culturale, văzute ca un fel de acrobaţie intelectuală inimitabilă şi invidiabilă, ca formă intelectuală sublimă, în raport cu care mesajul naeionescian propriu-zis nu mai contează (motiv de a ignora complet sau, cel mult, de a bagateliza ideile politice) – exercită încă o fascinaţie hipnotică asupra multor intelectuali de azi.

Ditirambii aceştia nu sînt, desigur, noi, ci, de regulă, bine învăţaţi de la predecesori, chiar dacă dimensiunea politică a elogiului lipseşte (în chip misterios, dar simptomatic). Pentru Constantin Schifirneţ, Nae Ionescu nu e numai "o personalitate excepţională, cu caracter de unicat", ci mult mai mult, un mare "pedagog al naţiunii"; pentru a proba corectitudinea unei asemenea aprecieri sînt chemaţi în ajutor cei ce au susţinut idei asemănătoare: D. C. Amzăr, M. Eliade, P. Pandrea. "El [Nae Ionescu – n.m.] s-a oferit ca model paideutic", scrie Constantin Schifirneţ, iar cei ce i-au văzut gigantesca statură pedagogică l-au acceptat ca "învăţător", fapt care a dat şi dă încă roade: "Nae Ionescu este exemplar pentru maieutica sa care germinează continuu în cultura română, puternic marcată de idealul formativ şi de aspiraţie către emancipare individuală."[4] Dincolo de ceea ce se susţine în partea ultimă a acestui citat ("idealul formativ şi de aspiraţie către emancipare individuală" e o seducătoare... invenţie, dar cam ambarasantă – e de presupus – pentru gînditorul ce se revendica fundamental colectivist), e totuşi de remarcat o omisiune semnificativă: în tot articolul său, Constantin Schifirneţ nu găseşte necesar să spună un cuvînt măcar despre angajamentul ideologic al lui Nae Ionescu; acesta, s-ar părea, nici n-a existat sau, de a existat, este ori imponderabil ori desăvîrşit.

Un demers cu un scop similar, dar cu alte argumente, întreprinde şi Virgil Ciomoş. Apologia lui Nae Ionescu e, în acest caz, mai degrabă sibilinică, pentru că tehnica ei e destul de sofistică. Virgil Ciomoş e preocupat, spre exemplu, de acuzaţiile de plagiat aduse lui Nae Ionescu, răspunzîndu-le – printr-o prestidigitaţie intelectuală ingenioasă şi foarte satisfăcută de sine – în stilistica paradoxului gratuit, cam în felul în care, altădată, un critic literar apăra un plagiator notoriu: un Eugen Barbu, zicea teribilist Marian Popa, chiar şi atunci cînd copiază cu mîna lui un text din Paustowski, în fapt crează... "Masculinitatea" filosofică a lui Nae Ionescu este ea însăşi, ni se sugerează, un garant al creaţiei originale. Măreţia filosofului şi a pedagogului filosof Nae Ionescu e astfel proclamată în propoziţii căutat memorabile, menite să şocheze (electric) pe "detractori": "diferenţa dintre Nae Ionescu şi alţi (mulţi) profesori de filosofie e aceea dintre pasărea măiastră şi un cîrd de papagali". Dar Virgil Ciomoş nu-şi opreşte elogiul doar la filosoful autenticist. El merge mult mai departe, potrivit tropismului pe care l-am descris mai sus, ajungînd în zona – "interzisă" sau inavuabilă, pentru mulţi – a angajamentului politic al inimitabilului şi originalului filosof, căruia îi dă, nu numai din consecvenţă teoretică, un acelaşi sens... creator. Astfel, afirmaţia că "marii intelectuali români s-au simţit atraşi de dreapta politică interbelică"[5] conţine în sine nu numai argumentele necesare spre a-l apăra eficient pe Nae Ionescu – prin simpla invocare a companiei selecte în care era plasat – dar chiar şi un raţionament faustic, prin care angajamentul legionar e legitimat moral şi estetic, el profilîndu-se ca o condiţie a performanţei culturale. A-l critica politic pe Nae Ionescu devine astfel superfluu. Într–o asemenea paradigmă, concepţia politică în cauză capătă un cu totul alt sens, graţie căruia ea poate fi uşor cauţionată şi, la rigoare, chiar recomandată.

Sînt şi admiratori ai lui Nae Ionescu care fac apel la simţul critic, pe care-l invocă declarativ, faţă de viziunea sa politică, dar pe care mai apoi îl abandonează ca pe un drum nepotrivit. Perspectivei critice îi este preferată cea comprehensivă, considerată superioară, pentru că numai ea poate lămuri "rătăcirea" sau "orbirea" politică a mentorului "tinerei generaţii" şi numai ea poate furniza măsura "sancţiunii". Or, prin acest exerciţiu empatic, mai toţi ajung la concluzia că nu pot "ridica piatra": Nae Ionescu rămîne, în concluzie, necriticabil, în ciuda promisiunii făcute. Intervenţiile publice ale lui Gheorghe Grigurcu şi Sorin Alexandrescu sînt pilduitoare în acest sens. Gheorghe Grigurcu exprimă, după cum singur recunoaşte, o stare de spirit mult mai generală, căreia nu i se poate sustrage: "Figura lui Nae Ionescu – reluăm un truism, întrucît n-avem încotro – e una fascinantă. E nu doar cel mai prestigios profesor pe care l-am avut de la Maiorescu încoace, ci şi un «director de conştiinţă» modern, după cum spunea Mihail Sebastian, mai bine zis un *tulburător de conştiinţe*, un echivalent indigen al lui Gide sau Papini."[6] Calificativul în italice pare să conţină o interesantă promisiune critică, numai că aşteptările de acest sînt inadecvate. Cînd se referă la "tulburătorul de conştiinţe", autorul se referă – aflăm imediat – la cu totul altceva: e vorba de tulburarea conştiinţelor "ameninţate de platitudine, conformism, rutină, precum de o rugină insidioasă"[7]. Aşadar, "a tulbura conştiinţele" apare ca un act merituos, benefic,

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

curativ, nicidecum ca un fapt reprobabil. Nae Ionescu apare astfel ca un gînditor profund original, programat anti-convenţional, non-conformist, potrivnic clişeelor, stereotipurilor, ideilor de-a gata, pe scurt, un gînditor eminamente liber, care nu datorează nimic nimănui. Judecata are aplicabilitate cu deosebire la ideile politice ale lui Nae Ionescu, considerate de Gheorghe Grigurcu ca fiinţînd în înaltul filosofiei politice, nu în sordidul praxis politic. "Ideologia, fie ea de dreapta, fie de stînga, alcătuieşte o uniformă. Or, poate fi închipuit un gînditor mai refractar la ideea de uniformă decît cel despre care vorbim?" Desigur, i s-ar putea răspunde, luînd întrebarea drept bună, că "poate fi închipuit" cu relativă uşurinţă din moment ce chiar a îmbrăcat la un moment dat, la propriu chiar, cămaşa verde. Numai că întrebarea reprodusă mai sus era retorică, pentru că iată ce-i urmează: "Nu s-a supus [Nae Ionescu – n.m.] nici unui partid, nici unui lider politic, încercînd a le dicta, el, propriile sale condiţii speculative, a le impune vederile propriului său idealism. Spre deosebire de atîţia pescuitori în apele tulburi ale circumstanţelor istorice, Nae Ionescu nu era un produs al politicii, ci se dorea un creator al ei. Evident, planul său de manifestare specifică era laboratorul în care se petreceau experimentele pure ale intelectului, iar nu agora, vulgară şi aflată la îndemîna demagogilor, pe care o disprețuia."[8] Cum s-ar spune, atunci cînd critica demolator democraţia şi încerca să edifice, pe locul pustiit, proiectul totalitar, Nae Ionescu lucra în "pură intelecţie", în lumea imaculată a ideilor, nu în realitatea românească. Simţind pesemne că lucrurile nu stau chiar aşa, Gheorghe Grigurcu mai introduce un argument menit să-l acomodeze pe cititor cu ideile politice naeionesciene: valoarea lor exclusiv muzeală, de preţioase antichităţi. "Există idei devenite piese de muzeu, pe care se cuvine a le trata ca atare. Oare ne putem revolta privind prin sticla vitrinelor un iatagan sau o puşcă din timpuri revolute? Ne pun ele oare viaţa în pericol? Funcţionale cîndva, au devenit simple documente de civilizaţie."[9] Aşadar, după Gheorghe Grigurcu, relansarea culturală a unor eşuate idei politice extremiste n-ar putea avea nicidecum vreun efect politic direct; dimpotrivă, ea ar contribui la o mai bună cunoaştere a omului şi a lumii lui. Ideea aceasta ultimă e, într-adevăr, imposibil de respins. Numai că ideile politice nu sînt simple piese de muzeu, pe care să le putem contempla ca lucruri complet exterioare, ca şi cum ar fi plasate într-o vitrină. Dovada o avem în chiar mărturia pe care Gheorghe Grigurcu o depune.

Sorin Alexandrescu procedează la examinarea ideilor politice ale lui Nae Ionescu cu o metodă mai complicată, care exclude premisele explicit admirative, dar care edifică cu fiecare pas o concluzie contrară. Autorul *Paradoxului român* nu tresare admirativ decît rareori, cum se-ntîmplă atunci cînd vorbeşte de "acuitatea gîndirii lui Nae Ionescu"[10], apreciere care vizează tocmai platele conferinţe adunate sub titlul *Fenomenul legionar*, în rest cultivînd o strategie neutrală şi întrucîtva critică la adresa ideologiei naeionesciene. El nu-şi propune să convingă cititorul de valoarea ideilor politice susţinute de Nae Ionescu în lagărul legionar de la Miercurea Ciuc, dimpotrivă, pare să admită că acestea chiar nu au valoare. Cu toate aceste premise, demonstraţia lui Sorin Alexandrescu are ca efect legitimarea lor în ecuaţia românească a anilor '30 şi, prin extensie, apărarea lor postumă în numele unei "înţelegeri" empatice a "personajelor" aflate pe "scena" închisorii legionare de la Miercurea Ciuc. Prin această metodă comprehensivă, Sorin Alexandrescu descoperă că "tînăra generaţie" şi mentorul ei ar fi suferit, intelectual, de un fel de schizoidie, în urma căreia realitatea se reducea la o valoare discursivă, în sensul că discursul se substituia complet realităţii. "Convingerea mea – scrie Sorin Alexandrescu – este că Nae Ionescu, Mircea Eliade şi alţi intelectuali care au scris despre legionari, au căzut ei înşişi, la un moment dat, în plasa în care se zbăteau legionarii, în iluzia că «faptele» nu se leagă de «cuvinte» şi că numai acestea din urmă decid evaluarea Mişcării. Ruptura dintre cuvinte şi fapte *de-responsabilizează* atît pe locutor cît şi pe subiectul acţiunii (...)"[11]. Ei pot fi, aşadar, "înţeleşi" din interior, chiar dacă au fost în eroare, şi, prin urmare, justificaţi, asemenea celor care comit fapte reprobabile pentru că nu au discernămîntul acestora. Mai mult, orice altă perspectivă care nu-şi propune acest tip de "înţelegere" totală este inaderentă la obiect şi, în consecinţă, sortită erorii. Comprehensiunea devine astfel un mijloc prin care distanţa temporală (istorică, în fapt) dintre subiect şi obiect e anulată. Or, un asemenea lucru nu e nici posibil şi nici – în întregime – dezirabil, ceea ce autorul *Paradoxului român* nu pare să agreeze. Sorin Alexandrescu

preferă de cele mai multe ori metoda – să-i spun aşa – literară, proprie prozei de ficţiune, prin care naratorul stăpîneşte exclusiv (auctorial) povestea. Faptul că aceeaşi poveste se povesteşte altfel, mai ales cînd timpul povestitorului "ilumineză" altfel trecutul povestit (şi cînd oare nu se întîmplă acest lucru în istoria reală?), e – poate – un indiciu al relativităţii, dar e o relativitate corectă epistemologic. Şi dacă asemenea consideraţii par prea abstracte, mă mărginesc atunci la un exemplu concret: după Holocaust, antisemitismul se vede altfel decît înainte. E limpede, cred, că timpul *post factum* aduce cu sine "filtre" noi de înţelegere şi valorizare a trecutului, "filtre" care justifică în fond de ce re-scriem mereu istoria. Sorin Alexandrescu face însă o suverană abstracţie de toate aceste "filtre", de tot timpul scurs de la producerea faptelor, plasîndu-se în "neutralitate" axiologică faţă de evenimente, ceea ce – politic vorbind (nu literar) – e cu neputinţă.

Sorin Alexandrescu face deci o descriere comprehensivă a "rolurilor" pe "scena" lagărului legionar de la Miercurea Ciuc prin care constată că prizonierii de acolo – în frunte, firește, cu Nae Ionescu – se aflau într-un autism de tip filosofic, că ei – cum spune autorul *Paradoxului român* – "de-realizau realitatea" în care de fapt fiinţau. Acest solipsism ar fi avut şi un fundament moral, fiind expresia sincerităţii totale a celor care-şi puseseră cuvîntul în slujba credinţei legionare, pe care o tratau – dintr-o evidentă bună-credinţă – *ad litteram*. "Eliade, ca şi alţii, a căzut pradă marii desfăşurări retorice legionare: el a crezut literalmente în «cuvintele» acestora, fără a cerceta dacă ele acopereau şi «faptele» lor."[12] *Felix culpa* a lui Eliade (ataşamentul indefectibil faţă de mentor) ar fi antrenat un întreg lanţ de naivităţi, pardonabile în sine, dar catastrofale pentru "personajul" aflat într-o lume incapabilă să practice onoarea. Altfel spus, angajarea legionară a celui ce avea să ajungă un reputat istoric al religiilor poate fi luată – şi trebuie luată, dacă vrem să respectăm adevărul – mai curînd ca o victimizare politică, susţine Sorin Alexandrescu. Compasiunea i s-ar potrivi mai mult decît critica. Cum să nu fie Eliade inocentat cînd, susţine Sorin Alexandrescu, el a văzut în Mişcarea Legionară o mişcare mistică sau religioasă, nicidecum una politică? "Pentru un filosof al religiei este, la urma urmei, «normal» să vadă în primul rînd religiosul în politic"[13], deduce Sorin Alexandrescu nu fără oarece dreptate.

Numai că – vorba lui Charles Péguy – "totul începe în mistică şi sfîrşeşte în politică". Sorin Alexandrescu pare să ignore că în general rolul ideologiilor politice în modernitate este unul simili-religios. În fond, ideologiile totalitare nu promit şi ele, asemenea religiilor, mîntuirea omului şi a lumii sale, renaşterea fiinţei umane, "omul nou" ş.a.m.d.? Eliade nu e deci deloc singular în a se lăsa atras de o momeală "religioasă" pentru a fi astfel prins în cursa politică. În consecinţă, dacă acceptăm ideea lui Sorin Alexandrescu privind "miopia politică" a lui Eliade, menită – desigur – să-l inocenteze, atunci va trebui să acceptăm că toate rătăcirile politice, fără excepţie, au fost urmarea aceleiaşi maladii – "cecitate politică" – şi, pe cale de consecinţă, toate trebuie inocentate. Dacă "miopia politică" a lui Eliade explică de ce el nu acorda "realitate" crimelor legionare, atunci acelaşi diagnostic poate fi invocat pentru oricine în orice împrejurare similară. Oare această vulnerabilitate să explice de ce Sorin Alexandrescu a simţit la un moment dat nevoia să personalizeze diagnosticul de "miopie politică"? Argumentul invocat e însă involuntar comic: "Tulburătoare este teza unei «miopii politice» şi pentru că autorul *Romanului unui adolescent miop* a fost toată viaţa, la propriu, miop!"[14] "Argumentul" acesta arată însă altceva: cum, în pornirea irezistibilă de a demonstra ceva, hagiograful pierde orice discernămînt cu privire la valoarea probatorie a argumentelor.

"«Rătăcirea» de a nu vedea (o vreme) crima drept crimă – notează concluziv Sorin Alexandrescu – o încadrez în procesul numit anterior, mai în general, procesul de *de-realizare a realităţii* care are, acum, sensul precis din gîndirea mitică de a sustrage unor evenimente atributul lor de «real», «adevărat», sau «semnificativ»".[15] Autismul acesta nu-l caracteriza doar pe Eliade – se susţine în *Paradoxul român* –, ci şi pe Nae Ionescu (ca şi a lui Crainic, Cioran, Goga): "La toţi, confuzia politicului cu mitul (ori cu religiosul – sau ortodoxia) a funcţionat ca o axiomă. *Atitudinea de de-realizare a realităţii şi deci de auto-amăgire a fost cvasi-generală.*"[16] Nae Ionescu este astfel şi el "înţeles" (chiar dacă mai puţin decît Mircea Eliade) şi, astfel, justificat (politic). Demersul empatic al autorului *Paradoxului român* ia cîteodată forme patetice, subliniind repetat "*reala cecitate politică*, nejucată şi neprefăcută"[17] a celor închişi în lagărul legionar de la Miercurea

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

Ciuc; în "scena didactică" a conferinţelor ţinute de Nae Ionescu în faţa deţinuţilor politici Sorin Alexandrescu descoperă chiar un "caracter sublim", încoronare – după el – a autenticităţii celor petrecute şi trăite în închisoarea politică. "Sînt convins – scrie Sorin Alexandrescu, cu o disponibilitate comprehensivă totală, căreia i se abandonează cu convingerea neofitului – că acest sublim, pentru cei de faţă, a existat cu adevărat." Dincolo de faptul că o asemenea "convingere" nu are valoarea probatorie dorită de autor, e de reţinut totuşi temperatura ei, semn că vraja naeionescianã este încă vie peste timp. Mai interesant este însă ceea ce urmează: "Că acest sublim nu este şi sublimul meu se datoreşte faptului că eu trăiesc, şi scriu, în altă perioadă istorică (ori formă istorică?)."[18] Dar ceea ce pare a fi, în sfîrşit, asumarea distanţei istorice, nu e – dacă citim cu atenţie – decît o nouă cauţionare a experienţei legionare. Sorin Alexandrescu susţine – în urma exerciţiilor de comprehensiune – că, la rigoare, de s-ar fi întîmplat să trăiască în timpul evocat, ar fi procedat aidoma "tinerei generaţii", înregimentîndu-se la cauza politică a lui Nae Ionescu.

Utilizarea "metafizică"/"mistică"

Un demers valorizant deosebit în argumente, dar asemănător în rezultate, întreprinde, şi încă de mulţi ani, Dan Ciachir. Cronicarul ortodox de la *Cuvîntul* de azi are numai superlative pentru cel ce a fost director la *Cuvântul* interbelic. Şi chiar dacă extazul contemporanului nostru pare stîrnit cu precădere de gîndirea şi practica religioasă ale lui Nae Ionescu, "cu adevărat «singurul nostru filozof ortodox»"[19] şi expresie pură – cum spune în altă parte – a "isihasmului", Dan Ciachir se solidarizează finalmente, printr-o glisare aproape insesizabilă, cu întreaga reflecţie, teologică şi extra-teologică, a mentorului "tinerei generaţii". Într-o lume precum cea modernă, "unde, în duhul veacului al XIX-lea, oamenii continuau să se închine Renaşterii, Luminismului, «progresului» şi «evoluţiei» şi înainte de toate ştiinţei majusculizate, Nae Ionescu a adus cu sine revanşa spiritului răsăritean. Desigur, au mai existat tentative asemănătoare [...]. Nae Ionescu a reprezentat însă nivelul cel mai înalt şi mai *realist* al revanşei la care mă refer."[20] Asemenea aprecieri nu mai vizează însă doar reflecţia strict religioasă sau metafizica naeionesciene, ci sînt – cum lesne se poate constata – substanţial politice. Că judecăţile "ortodoxe" ale lui Dan Ciachir iau această întorsătură politică, devenind ortodoxiste, se poate vedea şi în alte contexte, colaterale; bunăoară, atitudinea faţă de greco-catolici a cronicarului ortodox de la *Cuvîntul* – calificaţi, sub inspiraţia lui H. R. Patapievici, ca o altă "minoritate imperială" – e "fundamentată" şi cu ajutorul "învăţăturii" lui Nae Ionescu[21].

Ambivalenţa acestui tip de judecată de valoare în privinţa lui Nae Ionescu, o judecată superlativă care pretinde că vizează doar perimetrul religios şi metafizic, dar care în fapt se generalizează pe nesimţite, poate fi întîlnită şi sub multe alte semnături. Gh. Calciu, de pildă, căruia Nae Ionescu i se înfăţişează "ca un diamant cu mii de faţete strălucitoare, greu de delimitat", apreciază totuşi în chip special – şi lămuritor - tocmai lupta împotriva raţionalismului dusă de Nae Ionescu, fapt socotit ca "un eroism neobişnuit la un profesor de logică"; în felul acesta, lui Nae Ionescu i se recunoaşte apoi şi valoarea politică, el fiind considerat explicit un gînditor pus în slujba "idealului creştin şi românesc"[22].

Pentru Sorin Dumitrescu, Nae Ionescu face parte din "singurul segment teafăr al intelectualităţii româneşti", adică acela al "intelectualităţii ortodoxe dinlăuntrul bisericii"[23], care cuprinde figuri precum Paulescu (în treacăt fie spus, fondatorul antisemitismului "creştin"), Rădulescu-Motru, Mehedinţi, Mircea Vulcănescu, N. Steinhardt (!); a nu fi în această categorie, decretează directorul Editurii Anastasia, înseamnă a fi pe calea pierzaniei. Altundeva, Sorin Dumitrescu vede în Nae Ionescu un "om religios, temeinic şi bine construit, bine aşezat", pe care "ar trebui să-l exaltăm" cu toţii, nu să-l "denigrăm", cum fac azi unele persoane "de sorginte alogenă"[24]. Substratul politic al unor asemenea consideraţii e îndeajuns de străveziu pentru a face inutil orice demers menit să-l evidenţieze.

Paul Barbăneagă îl preţuieşte pe Nae Ionescu în silogisme politice încă mai explicite, cu o puternică substanţă naeionesciană, premisele lor fiind regulat tradiţionaliste, ultra-conservatoare, anti-occidentale, anti-moderne. Consilierul de azi al ministrului român al culturii îi celebrează pe aceia care s-au opus modernizării tehnice, economice, culturale, politice a României începute în secolul trecut, afirmînd răspicat că aceasta a însemnat

alienarea ţării. În galeria figurilor culturale române eroizate astfel pentru opoziţia lor la modernizare nu avea cum să lipsească Nae Ionescu. De fapt, raţionamentele (aparent religioase, dar în realitate politice) lui Paul Barbăneagră sînt raţionamentele lui Nae Ionescu. "Din nenorocire, o bună parte din intelectualii români şcoliţi la Paris nu-şi puteau da seama că sînt victima unui proces de alienare şi, contaminaţi, au adus virusul bolii în ţară. Astfel, paralel cu dezvoltarea noastră tehnică şi economică, în cultura noastră, pînă atunci tradiţională, au apărut ciupercile modernismului occidental («şi cum vin cu drum de fier / toate păsările pier»). Cei care s-au opus acestei alienări i-au avut în frunte, în secolul al XIX-lea, pe Eminescu, pe Caragiale şi, mai tîrziu, în secolul XX, pe Nicolae Iorga, pe Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Dumitru Stăniloae, Mircea Eliade şi Mircea Vulcănescu."[25] Asemenea lui Nae Ionescu, Paul Barbăneagră atacă furibund – de pe poziţiile apărătorului monarhiei absolute de drept divin – monarhia constituţională, cu toate – cum spune domnia sa – "bazaconiile separării puterilor în stat"[26] ("bazaconii" pe care le-am datora – crede Paul Barbăneagră – lui Voltaire, motiv de a-l supune unui veritabil supliciu critic pe autorul *Scrisorilor filosofice*; un supliciu – în treacăt fie spus – nemeritat, pentru că principiul separării puterilor în stat nu i se datorează lui Voltaire, ci contemporanului său, cu puţin mai vîrstnic, Montesquieu). Într-un asemenea context, el nu scapă ocazia de a blama – în tradiţie naeionesciană – "secolul luminilor", care ar fi adus "beznă": "iluminiştii, aceşti farseuri de talent care ar fi trebuit să fie suspectaţi de contemporanii lor, devin totuşi corifeii gîndirii europene şi, fapt foarte grav, nu numai pentru intelectuali, ci şi pentru multe capete încoronate"[27]. Şi, pentru a încorona acordul de gîndire cu filosoful român al religiei din perioada interbelică, Paul Barbăneagră vituperează pe intelectuali pentru libertatea pe care şi-o arogă. Numele de intelectual devine astfel unul de ocară: "Orice individ care teoretizează neputînd verifica ideile lui într-o practică ritual-socială devine «intelectual». Refuzînd sau neputînd confrunta ideile lui *cu o practică rituală* el îşi poate permite orice năzdrăvănie a imaginaţiei. El descoperă astfel o libertate absolută în dinamica spaţiului mintal, pe care apoi îl proiectează în spaţiul cetăţii, trăind astfel în lumea scornelilor lui."[28] Asemenea enorme supărări devin totuşi greu de înţeles dacă avem în vedere că autorul lor se arată convins, în cele din urmă, că astăzi lumea se întoarce la "gîndirea teologală" sau mistică, modernitatea încheindu-şi astfel ciclul istoric alienant.

Utilizarea aparent "mistică" – dar în fapt politică – a lui Nae Ionescu e practicată şi de alte cercuri intelectuale, cum ar fi de pildă cel al revistei *Puncte cardinale*. Aici chiar "ideologul Legiunii" face obiectul unei insistente operaţii de inocentare, figura lui politică fiind curăţată – ca şi figura Mişcării Legionare – de aprecierile critice îndătinate, cum ar fi, de pildă, antisemitismul. Nae Ionescu este prezentat nu numai ca un creştin perfect, dar şi ca un neîntrecut filo-evreu. Proba acestei judecăţi o constituie unii din colaboratorii de la *Cuvântul*. "Nae Ionescu, deşi «ideolog al Legiunii», a avut în preajma lui numeroşi discipoli evrei (Mihail Sebastian, Ion Călugăru, Oscar Lemnaru ş. m. a.)"[29], scrie Răzvan Codrescu, vrînd să arate în felul acesta nu numai că orice acuzaţie de antisemitism e superfluă în cazul lui Nae Ionescu, dar şi că autorul propoziţiei de tristă celebritate "Iuda trebuie să sufere" era un neîntrecut protector şi iubitor al evreilor. Alteori, aceeaşi publicaţie încearcă să-l legitimeze pe "ideologul Legiunii" arătînd "prestigiul internaţional"[30] de care acesta se bucură, dovadă că aceia care-l critică chiar în perimetrul cultural românesc sînt nişte detractori.

Utilizarea explicit politică

Între cei care s-au făcut remarcaţi încă din 1990 pentru osîrdia lor naeionesciană se situează la loc de frunte Dan Zamfirescu. Spre deosebire de alţii, care preferă o delimitare formală de gîndirea politică a lui Nae Ionescu, Dan Zamfirescu pare sedus – în primul rînd – tocmai de raţionamentele politice ale directorului de la *Cuvântul* interbelic, pe care le găseşte mereu nu numai perfect justificate, dar şi de o stridentă actualitate. "Învăţătura" politică a lui Nae Ionescu e apreciată nu numai pentru valoarea ei "terapeutică" dintre cele două războaie mondiale, dar şi pentru oportunitatea ei în ziua de azi. România, în toate ipostazele ei, pre-comunistă şi post-comunistă, dar şi comunistă[31], îşi găseşte mereu mîntuirea prin învăţătura lui Nae Ionescu, considerat "luceafărul" gîndirii filosofice şi politice româneşti. Nae Ionescu capătă astfel statura unui idol. Un examen critic, în cazul său, ar echivala – nici mai mult, nici mai puţin – cu "demolarea fiinţei naţionale şi

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

aneantizarea spiritului național"[32]. Dan Zamfirescu se dovedește atît de vrăjit de articolele politice ale celui care teoretizează falimentul democrației și triumful totalitarismului încît nu ezită să le proclame pur și simplu "capodopere", cu nimic mai prejos, "prin bogăția lor și prin perfecțiunea formală", capodoperelor poeziei și prozei. În pornirea sa encomiastică, adulatorul vorbește de "profetismul" lui Nae Ionescu (ca și cum istoria nu l-ar fi invalidat) și, imediat în fraza următoare, de "aplicarea concretă a unei *metode filosofice* de explorare și înțelegere a realului"[33], de către același "profet", firește, nerealizînd incongruența țipătoare a acestor afirmații.

Întrebuințarea explicit politică a "învățăturii" lui Nae Ionescu în perioada post-comunistă nu avea – în contextul acestor aprecieri "culturale" și "mistice" – cum să lipsească. *Mișcarea pentru România*, partidul politic fondat de Marian Munteanu în 1991, se considera ideologic ca descinzînd direct din gîndirea politică a lui Nae Ionescu și a "tinerei generații", după cum se poate vedea parcurgînd publicația acestei formațiuni, *Mișcarea*. Faptul a fost remarcat cu promptitudine de cîțiva observatori ai vieții noastre publice. Adrian Marino a sesizat printre primii că nu numai *Mișcarea pentru România*, dar și revista legionară *Gazeta de Vest* se revendică ideologic de la naționalismul radical al lui Nae Ionescu și al discipolilor lui (Eliade, Vulcănescu, Noica, Țuțea)[34]. Vladimir Tismăneanu a observat și el cum "un lider al studenților, Marian Munteanu, a fondat o organizație numită *Mișcarea pentru România*, revendicîndu-l ca mentor pe Nae Ionescu și școala sa."[35]

Nae Ionescu devine însă un model ideologic nu numai pentru mișcările politice de "întoarcere radicală", ci și pentru cele de "continuitate radicală" (pentru a folosi sugestivele concepte introduse de Michael Shafir[36]). În publicația *România Mare*, de pildă, se pot găsi deseori idei naeionesciene. Cînd, bunăoară, Viorel Roman atacă demolator "orașul parazitar", pentru că orașul n-are rațiune de a fi în spațiul românesc ("spațiul mioritic" trebuind să fie unul pur rural), el recurge la argumentele ruraliste și anti-citadine ale lui Nae Ionescu: orașul este produsul alienant al democrației de dinaintea perioadei comuniste, care "s-a refăcut politic după '89 cu ajutor occidental"[37]. În aceeași publicație, alteori, numele lui Nae Ionescu este invocat ca unul de maximă autoritate, el avînd chipurile recunoașterea internațională a celor mai străluciți filosofi; iată o mostră: "Nae Ionescu – filosoful despre care unul dintre cei mai profunzi gînditori ai epocii, Hartmann, a susținut că «prin Nae Ionescu, România a devenit egala Europei»"[38].

Mai nou, Nae Ionescu nu e utilizat politic numai de grupări culturale și politice radicale precum cele citate. Figura lui e anexată, cîteodată, și de partide care păreau că împărtășesc cu totul alte credințe ideologice. Este cazul, de pildă, al Partidului Alternativa României (PAR). După Adrian Iorgulescu, prim-vicepreședinte al acestui partid, rebotezat recent Uniunea Forțelor de Dreapta (UFD), Nae Ionescu stă la temelia dreptei românești autentice, alături de alte nume care rezonează într-un mod special în conștiința românească, galerie care se constituie într-un model exemplar unic și care trebuie să ghideze orice politică națională. Românii – susține Adrian Iorgulescu – au vocația politică a dreptei. Modernizarea României ar fi fost produsul acestei drepte intelectuale: "În fapt, aproape întreaga «inteligență» de la 1848 și pînă la 1945, care a edificat cultura națională și a definit esența românismului, a împărtășit și a promovat valorile dreptei. Și nu întîmplător, pentru că «românul este un om de dreapta», după cum aprecia și Noica."[39] Cu un asemenea destin politic, avînd o bază – s-ar zice – genetică, a fi de stînga sau de centru reprezintă opțiuni alienante. Un român nu poate fi – dacă vrea să fie autentic – decît de dreapta. Și, cum "dreapta actuală [este] reprezentată de PAR"[40], devine astfel de înțeles de acest partid "își revendică modelele de la marea tradiție culturală autohtonă pe linia Maiorescu, Eminescu, Pârvan, Iorga, N. Ionescu, P. Carp, E. Lovinescu [!], Blaga, M. Eliade, Cioran, Noica, Țuțea etc."[41]. Cum reușește partidul condus de Varujan Vosganian să împace ideologic pe Nae Ionescu cu Eugen Lovinescu sau chiar cu Titu Maiorescu și P. P. Carp rămîne însă un mister de nepătruns. Probabil că această problemă nici măcar nu se pune pentru ideologii PAR/UFD, "moștenirea" în cauză avînd – cel puțin pentru moment – o altă valoare. În calculul electoral al acestei grupări politice, simbolul Nae Ionescu în cultura română este probabil apreciat ca fiind îndeajuns de puternic pentru a fi apropriat ca atare, fără nici un examen preliminar, cu speranța că, odată achiziționat în panoplia proprie, el devine un veritabil atú politic.

Dar un asemenea raționament de însușire a simbolului Nae Ionescu, oricît de pragmatic s-ar dori, e totuși, prin apelurile pe care le face ("esența românismului", "românul este de dreapta" etc.), unul substanțial politic.

NOTE

1 De pildă, în plin întuneric totalitar, în a doua parte a anilor '80, într-o publicație cu circuit restrîns dar cu impact asupra vîrfurilor inteligheției române (*Revista de istorie și teorie literară*, nr. 1-2, ianuarie-iunie 1987) apar ample fragmente din volumul al II-lea al *Memoriilor* lui Mircea Eliade, mai precis capitolele XV – XVIII, în care figura lui Nae Ionescu este evocată olimpian. În aceeași perioadă, la *Radio Europa Liberă* i se creiona adesea o imagine la fel de aulică și seducătoare, de filosof sclipitor și inclasabil, victimă a conjurației ideologice comuniste. Toate acestea parveneau la un cititor sau la un ascultător care nu avea acces nici măcar la un articol al legendarului director de la *Cuvântul*. Contrapus, chipul acesta idealizat al celui ce fusese mentor al unei fabuloase "tinere generații", celeilalte imagini, "oficiale", hieratice, canonice, pe care propaganda comunistă i-l zămislise fără drept de apel aceluiași personaj (a se vedea articolul lui Miron Constantinescu "Garda de Fier și judecata istoriei", din *Magazin istoric*, nr. 1/46, ianuarie 1971), se poate deduce cît de stimulat era imaginarul intelectual românesc atunci cînd era vorba de Nae Ionescu. Pe de altă parte, dacă avem în vedere cvasi-absența studiilor critice din România și din afara României cu privire la opera filosofică sau politică a acestuia (în ultimul caz, un motiv important de reținere – cel puțin în privința multor exilați români – l-a constituit faptul că o asemenea abordare ar fi putut aduce servicii ideologice regimului comunist de la București), se poate ușor constata cît de bogată putea fi imaginația multor români la începutul anilor '90 atunci cînd ea avea ca obiect figura lui Nae Ionescu. Dar dacă toate acestea se impuneau atunci în complicata operație de evaluare a moștenirii lăsate de Nae Ionescu, astăzi, în 1999, ele nu mai au nici o relevanță.

2 Sînt însă și din această perspectivă aspecte care ar cere măcar mai multă circumspecție, dacă nu rezerve deschise. Am în vedere multiplele suspiciuni și acuzații de plagiat care i s-au adus de-a lungul timpului. Astfel, Alexandru George a arătat [*România literară*, nr. 36, 1992] cum într-un curs ("Funcțiunea epistemologică a iubirii" din 1919) Nae Ionescu s-a inspirat – fără a o mărturisi – din Max Scheler. Marta Petreu a pus în evidență cum metafizicianul român a preluat, fără nici o mențiune bibliografică, idei ale lui Evelyn Underhill. Mariana Șora a făcut de asemenea o dezvăluire în acest sens, arătînd cum, în anii '80, citindu-l pe K. Popper, a avut deodată proba plagiatului: critica raționamentului inductiv (inclusiv exemplul lebedelor), pe care o audiase pe cînd era studentă la un curs al lui Nae Ionescu, aparținea de fapt logicianului de origine austriacă, care o publicase mai devreme (în 1934), mult înainte de a deveni celebru [V. "Portretul profesorului în creion. Dialog cu doamna Mariana Șora", *Dilema*, nr. 129] Toate acestea par a fi pentru admiratorii metafizicianului și logicianului Nae Ionescu aspecte absolut imponderabile și fără semnificație.

3 Suspiciuni asemănătoare sînt generate și de ideile politice ale profesorului de "logica colectivelor": dacă în anii '20 se afla sub influența masivă a ideilor lui Georges Sorel, autor pe care – pe atunci – cînd și cînd îl mai cita totuși, în deceniul următor e detectabilă influența unor idei ale unui ideolog redutabil al nazismului, Carl Schmitt, niciodată însă citat. S-ar părea deci – glumind întrucîtva – că citarea în domeniul acesta are, dincolo de rațiunile deontologice, o rațiune chiar mai importantă, căci oferă o șansă de... salvare celui aflat în eroare.

4 Constantin Schifirneț, "Pedagog al națiunii", *Jurnalul literar*, nr. 17-18, septembrie 1998

5 Virgil Ciomoș, "Paradigma masculină a filosofiei", *Dilema*, nr. 129, 30 iunie – 6 iulie 1995.

6 Gheorghe Grigurcu, "Un maestru al libertății", *Jurnalul literar*, nr. 17-18, septembrie 1998.

7 Ibid.

8 Ibid.

9 Ibid.

10 Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român* (București, Editura Univers, 1998), p. 224.

11 Ibid., p. 223.

12 Ibid., pp. 227-228.

13 Ibid., p. 230.

14 Ibid., p. 230.

15 Ibid., p. 240.

16 Ibid,. p. 241.

17 Ibid., p. 241.

18 Ibid., p. 254.

19 Dan Ciachir, *Cronica ortodoxă* (Iași, Editura Timpul, 1994), p. 177.

20 Ibid., p. 293.

21 Dan Ciachir, "Încă o minoritate imperială", *Cuvîntul*, nr. 2 (262), februarie 1999. Dan Ciachir ia o atitudine aparent ambivalentă față de greco-catolici, amestecînd compătimirea cu disprețul. În fapt, cea din urmă atitudine e cea care se impune, cu atît mai mult cu cît cronicarul ortodox împărtășește o viziune esențialist-biologistă în privința confesiunii religioase. "De aceea – scrie Dan Ciachir în articolul citat – îi dau dreptate lui Nae Ionescu care i-a spus lui Mircea Eliade că nu «devii» ortodox, ortodox te naști."

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultății de Științe Politice și Administrative din cadrul Universității „Petre Andrei" din Iași.

22 Pr. Gh. Calciu, "Ortodoxia lui Nae Ionescu", *Puncte cardinale*, nr. 3/99, Martie 1999).
23 Sorin Dumitrescu, *Rock & popi. Carte de veghe creştină* (Bucureşti, Ed. Anastasia, 1998), p. 186.
24 Sorin Dumitrescu în dialog cu Mihai Şora, "La pînda gîndului", *Jurnalul literar*, nr. 17-18, septembrie 1998.
25 "Franţa exilului, exilul Franţei – văzute de Paul Barbăneagră", interviu realizat de Cristian Bădiliţă (1996), *România liberă*, suplimentul *Aldine*, nr. 150, 13 februarie 1999.
26 Ibid.
27 Ibid.
28 Ibid.
29 Răzvan Codrescu, "Codreanu şi «fenomenul legionar»", *Puncte cardinale*, nr. 9/93, septembrie 1998. Cuvintele citate se regăsesc întocmai şi în Răzvan Codrescu, *Spiritul dreptei* (Bucureşti, Anastasia, 1997), p. 172.
30 *Puncte cardinale,* nr. 1-2 / 97-98, ianuarie-februarie 1999, anunţă traducerea în italiană a celor patru conferinţe ţinute de Nae Ionescu în lagărul legionar de la Miercurea Ciuc în mai 1938, dînd astfel a înţelege că "ideologul Legiunii" se bucură de apreciere în Italia de azi. Numele traducătorului şi editorului italian, Claudio Mutti, binecunoscut prin precedentele sale ideologice, spune el singur totul despre "interesul italian" pentru autorul român. Revista sibiană anunţă totodată că *Il fenomeno legionario* mai conţine texte de Dan Stanca, Gabriel Stănescu, Constantin Papanace, admiratori fervenţi ai lui Nae Ionescu.
31 E simptomatică, în acest sens, vecinătatea axiologică în care e plasat Nae Ionescu de către acest înfocat apărător. Dan Zamfirescu are aceleaşi aprecieri superlative nu numai pentru "profetul" şi "filosoful ortodox" Nae Ionescu, dar şi pentru... ("creştinul"?) Nicolae Ceauşescu; şi mai sugestiv încă, în compania "mîntuitorilor" României se află – potrivit lui Dan Zamfirescu – şi "iubitorul de neam şi ţară" Ion Stoica, patronul *Caritas*-ului de tristă amintire... Oricum, să recunoaştem că e remarcabilă această capacitate de asociere (fie ea şi numai involuntar expresivă) prin revelaţiile pe care le produce, chit că acestea sînt altele decît cele scontate de autorul lor.
32 Dan Zamfirescu, "La început de drum", prefaţă la Nae Ionescu, *Roza vînturilor* (Editura "Roza vînturilor", Bucureşti, 1990).
33 Idem.
34 Adrian Marino, *Politică şi cultură* (Polirom, Iaşi, 1996), p. 90.
35 Vladimir Tismăneanu, "Revoluţionarii mistici ai României", *Cuvîntul*, nr. 7 (243), iulie 1997 (reluat după *Political Writings from Partisan Review*, 1997)
36 Michael Shafir, "The Romanian Extreme Right in the Post-Communist Period", *Sfera Politicii*, nr. 16, aprilie 1994.
37 Viorel Roman, "Minerii, paraziţii şi occidentalii", *România Mare*, nr. 446, 29 ianuarie 1999.
38 Un grup de profesori universitari români umiliţi de actuala putere, care îi dispreţuieşte pe cei mulţi şi, mai ales, pe autenticii cărturari, "Scrisoare Deschisă către conducerile «partidelor istorice» PNŢCD, PNL şi PSDR", *România Mare*, nr. 448, 12 februarie 1999.
39 Adrian Iorgulescu, "Dreapta", *Ziua*, 13 martie 1999.
40 Partidul Alternativa României s-a manifestat, în ultimul an mai ales, prin diverşi reprezentanţi ai săi, foarte pornit să monopolizeze simbolurile dreptei, declanşînd în acest scop mai multe acţiuni politice (**pregătitoare**, s-ar putea aprecia acum, ale recent **numitului par**tid Uniunea Forţelor de Dreapta). Astfel, **la mijlocul** anului 1998, un grup format în cea mai mare parte din politicieni PAR lansa "Manifestul Dreptei". În aceeaşi perioada acţiona şi o fundaţie intitulată "Clubul Dreptei" (care a iniţiat de fapt "Manifestul Dreptei"), animată în principal tot de oameni politici PAR.
41 Adrian Iorgulescu, art. cit.

~~George Voicu~~ - doctor în filosofie, conferenţiar universitar în cadrul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative a Universităţii Bucureşti. Este autorul volumului, recent apărut, *Pluripartitismul. O teorie a democraţiei.*

Societatea civilă – o validare relativă?

Căderea regimurilor comuniste din Europa de Est a determinat o fertilă reevaluare a multora dintre conceptele de bază ale filosofiei politice: democraţie, economie de piaţă, liberalism şi, nu în ultimul rînd, societate civilă. În ultimul caz, această reevaluare a devenit din ce în ce mai controversată, pe măsură ce numărul celor implicaţi a crescut: în prima fază, monopolul asupra conceptului a fost deţinut în principal de disidenţa est-europeană (Adam Michnik, Gyorgy Konrad, Vaclav Havel, etc.), care a preferat o conceptualizare mai mult morală decît pragmatică. Ulterior, politologii vestici s-au grăbit să nuanţeze şi chiar să modifice pe alocuri această abordare: dintr-un "subiect fierbinte", o opţiune aproape existenţială a unei societăţi dezorientate şi radical fragmentate, societatea civilă s–a transformat, printr-o revalorizare metodică, într-un veritabil subiect academic. Printre multiple şi bogat informate teoretizări (de exemplu cele ale lui Andrew Arato şi Jean Cohen, Adam Seligman, John Keane, Ralph Dahrendorf, etc.) se află şi cea a lui Ernest Geller, care, în cartea *Condiţiile libertăţii: societatea civilă şi rivalii ei* îşi propune, dincolo de o definiţie cît mai completă a conceptului, o abordare istorico-ideologică comparativă a potenţialelor lui alternative (trecute sau prezente), în mare măsură ireductibile la ceea ce se înţelege în momentul actual prin "societate civilă".

În centrul lucrării lui Gellner se află o întrebare mai curînd istorică decît politică: *cum a fost posibilă societatea civilă?* Gellner îşi propune să ofere un posibil răspuns provocării weberiene privind apariţia modernităţii, adică a *marii transformări* (Karl Polanyi) care a determinat naşterea societăţii deschise (el parafrazează, de altfel, faimosul titlu al lui Popper, *Societatea deschisă şi duşmanii ei*). *Condiţiile libertăţii* sintetizează şi aprofundează preocupările de o viaţă ale lui Ernest Gellner privind emergenţa societăţii capitaliste şi analiza ei structural-istorică, în comparaţie cu societăţile islamică şi comunistă.[1]

Potrivit lui Gellner, Islamul şi comunismul reprezintă cele două mari ideologii rivale ale societăţii civile, ambele fiind definite drept societăţi de tip *umma* ("o comunitate atot-cuprinzătoare bazată pe credinţa împărtăşită şi pe aplicarea legii acesteia" – p.37), una religioasă şi cealaltă seculară. Societăţile segmentare, pluraliste, dar excesiv de comunitariste (descrise de Fustel de Coulanges, în *La cite antique*), constituie un alt contrast pentru societatea civilă, deoarece prescriu o participare impusă şi, în acelaşi timp, restrictivă. Cu toate că originea societăţii civile înseşi se află într-o societate de tip *umma* (societatea creştină), dezvoltarea ei ulterioară a fost radical influenţată de Reformă şi, respectiv, de apariţia protestantismului care, pe lîngă revoluţiile ştiinţifică şi industrială, ar fi o altă precondiţie necesară apariţiei societăţii civile.

Dincolo de analizele elaborate, pe alocuri exagerate, pe care Gellner la aplică societăţii islamice şi mai ales celei marxiste (cauza principală a eşecului marxist fiind "suprasacralizarea *imanentului*", respectiv eliminarea profanului din realitatea cotidiană a individului), el oferă şi o explicaţie destul de originală a posibilităţilor societăţii civile. Din punctul lui de vedere, discursul despre societatea civilă este mai eficient decît cel centrat pe democraţie, deoarece spune mult mai mult despre "precondiţiile sociale ale eficienţei consimţămîntului şi participării generale" (p.195).

Această explicaţie porneşte de la multiplele consecinţe politice şi sociale ale *modularităţii* omului modern: omul *modular* este acel individ dotat cu o sensibilitate specială pentru particular şi contingent, capabil

[1] Gellner Ernest. *Condiţiile libertăţii: societatea civilă şi rivalii ei*

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

să îşi asume şi alte roluri pe lîngă cel de cetăţean şi să se implice în multiple asociaţii fără aşi absolutiza vreunul din angajamentele sociale. Cu toate acestea, omul modular este "profund ataşat de un fond cultural definit" (p.125), "puterea identităţii sale etnice este mandatară" (p.125) şi, de aceea, Gellner îl defineşte în esenţă drept un naţionalist. Pe cînd societatea civilă ("o societate a cărei ordine nu este sacralizată doar cu ambiguitate, ironie şi nuanţă" – p.138) reprezintă un cadru în care realizarea omului modular este o chestiune de activitate (activităţi), naţionalismul oferă soluţia rapidă a unei identităţi gata cristalizate şi deja integrate într-o reţea complexă de solidarităţi.

În acest context, doar speranţa unui naţionalism "domesticit", pluralizat, poate permite realizarea societăţii civile ca spaţiu inclusiv, un posibil *setting of settings* (Micheal Wazer) în care procesul de descentralizare a statului să fie dublat de o formă de socializare a economiei – căci, pentru Gellner, "întrebarea nu este *dacă*, ci ce fel *de socialism*, adică ce fel de control politic asupra producţiei, trebuie să existe şi cum poate fi, la rîndul lui, supervizat." (p.160).

Gellner îşi constituie proiectul de societate civilă încercînd să respingă genul de răspunsuri teoretice singulare. El evită, astfel, capcana unui simplu model de organizare economică liberală (modelul pieţei capitaliste, de exemplu) sau pe cea a unei orientări excesive centrate pe participare sau pe integrare socială (vezi ultimul capitol *Validare*). Proiectul său trasează coordonatele unui spaţiu deocamdată virtual în care "cooperarea socială loialitatea şi solidaritatea nu presupun acum o convingere comună", ci necesită o "îndoială împărtăşită" (p.98). Este o acceptare inteligentă, mai mult sau mai puţin asumată, a contingenţei care conferă pînă şi respectabilului concept de societate civilă "doar o validitate relativă".[2]

Din păcate, abordarea lui Gellner nu depăşeşte limitele inerent oricărui proiect normativ. Modelul său de societate civilă exploatează cu succes, însă doar din punct de vedere teoretic, valenţele explicative ale unui tip ideal de societate, anume cel occidental, fără a încerca o minimă nuanţare empirică oarecum de aşteptat din partea unui intelectual plasat, în cîmpul ştiinţelor sociale, undeva între sociologie şi antropologie socială. Chiar dacă investighează şi culturi alternative, respectiv cele comunistă şi islamică, Gellner o face în termeni destul de generali, fără a concretiza particularităţi etnografice sau politice care ar putea conduce la o variantă mai inclusivă a proiectului său analitic de societate civilă. Gellner adoptă o viziune într-adevăr relativistă atunci cînd recunoaşte că societatea civilă nu este decît "o formă socială printre altele" (p.195), însă înclină destul de periculos spre o formă autosuficientă de etnocentrism atunci cînd refuză să confere un minim de maleabilitate conceptualizării sale individualist-liberale.[3] Nu încerc nici să sugerez un relativism în varianta *hard*, ci doar posibilitatea negocierii unei abordări intermediare între universalism şi relativism, care ar valida pînă la un punct generalizarea termenului de societate civilă, ca apoi să depăşească folosirea sa emblematică, drept "slogan", "mit politic", şi să se orienteze către o înţelegere cît mai pragmatică şi mai nuanţată.

Note:

1. Vezi şi alte lucrări: *Sword, Plough and Book* (1989); *Anthropology and Ploitics; Revolutions in the Secret Grove*
2. "A recunoaşte validitatea relativă a propriilor convingeri şi, cu toate acestea, a le susţine cu fermitate – iată ce îl deosebeşte pe un om civilizat de un barbar" – Joseph Schumspeter. Citat din Isaiah Berlin, *Patru eseuri despre libertate*, 1996, Humanitas, Bucureşti.
3. Gellner este de părere că "propovăduirea ei (a societăţii civile) în condiţii care nu o permit nu are nici un rost" p.195

Oana Mateescu

O nouă imagine a Statului

Lucrarea de faţă reprezintă o apariţie editorială importantă, având în vedere că o astfel de carte nu a mai apărut în România de aproape o jumătate de secol. Lucrarea propriu-zisă este o foarte bună monografie pe tema funcţionarului public. La prima vedere s-ar părea că este vorba despre o carte tehnică dar, parcurgând cât mai multe pagini, se observă uşor că există implicaţii în mai multe domenii (juridic, politic, social-economic). Cartea este interesantă şi prin faptul că, pe lângă prezentarea importanţei funcţionarului public, a unor definiţii date funcţiei şi a celui care o îndeplineşte, în final, ni se prezintă şi unele propuneri de modificare a actualului proiect de lege privind statutul funcţionarului public, proiect de lege care se află la Camera Deputaţilor.

Aşadar, până în prezent, nu există o lege propriu-zisă care să reglementeze activitatea funcţionarului public, cu toate că rolul acestuia este destul de important. În lucrarea de faţă se face o istorie a funcţionarului public, de la origini până în prezent. În unele ţări se vorbeşte chiar de un "drept al funcţiei publice", iar în cadrul organismelor comunitare şi internaţionale găsim o "funcţie publică comunitară sau internaţională". Ceea ce dă originalitate lucrării este paralela pe care autoarea o face între funcţionarul public şi salariat. Sunt analizate caracteristicile, trăsăturile şi diferenţele dintre cei doi. De asemenea, este analizată instituţia funcţionarului public, o instituţie aflată la graniţa dintre dreptul public şi dreptul privat. Se poate spune că "Statutul funcţionarului public" reprezintă o monografie a ceea ce înseamnă această instituţie importantă într-un stat de drept. Ne sunt prezentate realităţile constituţionale şi legale privind funcţia publică şi funcţionarul public, aşa cum acestea există în Europa occidentală, Europa de Est, Statele Unite ale Americii şi Asia.

Aşa cum era normal, cartea de faţă face unele lămuriri în legătură cu reglementarea realizată de constituantul român în ceea ce priveşte activitatea funcţionarului public. Astfel, Constituţia României consacră două dimensiuni ale statutului juridic al funcţionarului public şi anume: regimul de drept public aplicabil funcţionarului public, pe de o parte, iar pe de altă parte, amestecul, în regimul funcţionarului, a unor elemente ale regimului juridic al salariatului.

Este analizat şi comparat raportul de funcţie publică şi raportul juridic de muncă. În cadrul elementelor care compun regimul juridic al funcţiei publice sunt descrise foarte concis: investirea într-o funcţie publică, condiţiile de acces într-o funcţie publică, modalităţile de recrutare într-o funcţie publică, autorităţile competente să numească în funcţii sau demnităţi publice (preşedintele, guvernul, parlamentul, primul-ministru, instituţiile ierarhic superioare, conducătorii instituţiilor). Sunt prezentate, pe larg, actul de numire şi actul de alegere într-o funcţie publică.

Ca orice cetăţean, funcţionarul are şi el drepturi şi îndatoriri. Dintre drepturi sunt amintite: dreptul la carieră, la asociere sindicală, la grevă, dreptul la opinie, dreptul la protecţie socială. Sunt enumerate îndatoriri ca: să fie neutru şi imparţial, să se consacre funcţiei, să fie fidel muncii pe care o prestează.

Răspunderea (atât cea disciplinară, cât şi cea administrativ-patrimonială) este prezentată sub toate aspectele. Raportul juridic de funcţie publică poate fi modificat sau poate înceta în condiţiile stabilite de lege. Aceste condiţii sunt comentate în lucrare.

În unele ţări vest-europene există deja un "drept al funcţiei publice". O comparaţie între funcţia publică românească şi ca europeană este mereu binevenită. O lege care să reglementeze statutul funcţionarului public nu există în România. Un astfel de proiect de lege se află acum în Parlament.

Barbu N. Nicolae Dan

Verginia Vedinas *Statutul funcţionarului public*

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.

NORBERTO BOBBIO,
Dreapta şi stînga

Traducere din italiană de Michaela Şchiopu, Editura Humanitas, preţ neprecizat.

Cartea filosofului Norberto Bobbio a cunoscut la apariţia sa, în 1994, un fulgerător succes de presă şi de public. Ea a fost deja tradusă în cîteva limbi, semn că succesul nu a fost deloc doar unul local. Într-adevăr analiza pertinentă a polarizării fundamentale a spectrului politic din societatea modernă nu are nimic conjunctural: autorul porneşte de la originile acestei polarizări, manifestate în viaţa politică franceză din timpul Revoluţiei, pentru a afla trăsăturile esenţiale ale celor două orientări, pe care încearcă să le identifice apoi în nenumăratele curente politice din societatea contemporană. Într-un domeniu supus atîtor dezbateri şi controverse pătimaşe, Norberto Bobbio ştie să păstreze adevăratul echilibru al reflecţiei, discutînd lucid o problemă la fel de acută în Italia, ca şi la noi sau pretutindeni în lume.

NEAGU DJUVARA,
Civilizaţii şi tipare istorice. Încercare de studiu comparat al civilizaţiilor

Traducere din franceză de Şerban Broche. Prefaţă la ediţia în română de Neagu Djuvara. Editura Humanitas, preţ neprecizat.

Apărută la Paris în 1975 şi distinsă cu premiul de istorie al Academiei Franceze în 1976, lucrarea de faţă a reprezentat la origine o parte din teza de doctorat a profesorului Neagu Djuvara, teză susţinută la Sorbona, sub conducerea cunoscutului sociolog şi filosof Raymond Aron. Ea se înscrie în rîndul acelor tentative ambiţioase şi, uneori, politic primejdioase de a găsi *un sens* evoluţiei omenirii, surprinzînd constante, ritmuri, tipare după care s-ar modela în mod necesar desfăşurarea marilor ansambluri civilizatorice

TALON DE ABONAMENT LA REVISTA "SFERA POLITICII"
(vă rugăm completaţi cu majuscule)

☐ DA, doresc un abonament la revista "SFERA POLITICII", începînd cu numărul ..... , pe o perioada de:
☐ **3 luni (50.000 lei)** ☐ **6 luni (100.000 lei)** ☐ **1 an (200.000 lei)**
☐ Am achitat contravaloarea abonamentului, în suma de _____ lei, cu mandat poştal nr. _____ sau ordin de plată nr. _____, în contul Fundaţia Societatea Civilă, nr. 25110246602642003 deschis la Bankcoop Rosetti, Bucureşti,
☐ DA, doresc factură fiscală pentru abonamentul achitat.

Nume _____ prenume _____ vîrsta ____
Compania _____ Cod fiscal _____
Profesia _____ Funcţia _____
Adresa la care doriţi să primiţi abonamentul:
Strada _____ nr. _____ bl _____ sc. _____ et. ____
Ap. _____ Localitatea _____ Cod poştal _____ jud/sect. _____
Telefon _____ Fax _____ e-mail _____

Vă rugăm completaţi în întregime acest talon şi, împreună cu copia chitanţei, sau a ordinului de plată a abonamentului, expediaţi-l în acelaşi plic, pe adresa: Fundaţia Societatea Civilă – Sfera Politicii, Piaţa Amzei, nr. 13, et. 1, sector 1, Bucureşti, cu menţiunea "talon abonament", sau prin fax la + 40-1-312.84.96. Abonamentele se pot contracta şi la sediul fundaţiei, la adresa mai sus menţionată. Relaţii suplimentare la tel. 659.57.90 sau 312.84.96. Creşterile ulterioare ale preţului de vînzare al revistei nu vor afecta valoarea abonamentului contractat.
În preţul abonamentului sînt incluse taxele poştale.

2.	*Editorial*	**Dan Pavel**	A World Without NATO
4.	*NATO today*	**Strobe Talbott**	The Open Doors Policy
12.		**Valentin Stan**	The Pace of Europe
19.		**Gabriel Stănescu**	Europe Imposes Its Own Strategy
23.		**Adrian Niculescu**	Romania's Arguments
29.		**Anca Achţi**	European Integration and Democracy
32.	*Conference*	**Alexander Yakovlev**	The Russian Counterrevolution
39.	*Debates*	**Daniel Dăianu**	The Crisis and The Discussions with FMI - - a Few Guidelines
42.	Sfera Politicii *Archives*	**Document**	High level fightings
45.	*Extenal Politics*	**Cosmin Popa**	Policy Changes in the External Affairs of the Russian Federation
52.	*IdeoSphere*	**George Voicu**	Nae Ionescu Mith (IV)
61.	*Books and Authors*	**Oana Mateescu**	The Civil Society - An Uncertain Validity?
		Barbu N. Nicolae Dan	A New Image of the State
64.	*Book Reviews*		

Acest număr al Revistei „Sfera Politicii" a fost arhivat electronic cu sprijinul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Administrative din cadrul Universităţii „Petre Andrei" din Iaşi.